PŘÍSPĚVKY

K DĚJINÁM ŠLECHTY V ČECHÁCH

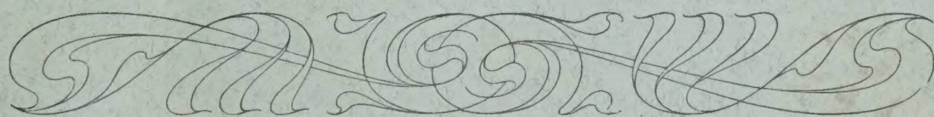
S PŘIPOJENÍM RODOPISU

RYTÍŘŮ NEBESKÝCH Z VOJKOVIC

DLE LISTINNÝCH PRAMENŮ NAPSAL

JOSEF MEJTSKÝ,

GENEALOG A HERALDIK, ČLEN SPOLEČNOSTI MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO, SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH A HISTORICKÉHO SPOLKU V PRAZE.

V PRAZE 1901.

NÁKLADEM VLASTNÍM.

Znak ryt. Nebeských z Wojkowicz.

C. a k. dv. litografie A. Haase Praha.

PŘÍSPĚVKY

K DĚJINÁM ŠLECHTY V ČECHÁCH

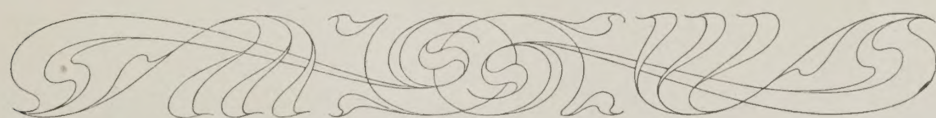
S PŘIPOJENÍM RODOPISU

RYTÍŘŮ NEBESKÝCH Z VOJKOVIC

DLE LISTINNÝCH PRAMENŮ NAPSAL

JOSEF MEJTSKÝ,

GENEALOG A HERALDIK, ČLEN SPOLEČNOSTI MUSEA KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO, SPOLEČNOSTI PŘÁTEL STAROŽITNOSTÍ ČESKÝCH A HISTORICKÉHO SPOLKU V PRAZE.

V PRAZE 1901.

NÁKLADEM VLASTNÍM.

TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ SPOLEČNOSTI »UNIE« V PRAZE.

JEHO VYSOKOBLAHORODÍ UROZENÉMU PÁNU, PANU

RYTÍŘI JANU KŘ. NEBESKÝMU z VOJKOVIC

VELKOSTATKÁŘI, POSLANCI NA SNĚMU KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO V KURII
VELKÝCH STATKŮ NESVĚŘENSKÝCH A T. D. A T. D.

A SYNU JEHO

UROZENÉMU PÁNU, PANU

RYTÍŘI JAROSLAVU NEBESKÝMU z VOJKOVIC

NA DŮKAZ NELÍČENÉ ÚCTY A UPŘÍMNÉ ODDANOSTI

VĚNUJE

SPISOVATEL

PŘÍSPĚVKY
K DĚJINÁM ŠLECHTY V ČECHÁCH.

PŘEDMLUVA.

Maje v úmyslu napsati historický vývoj starého rytířského rodu českého »Nebeských z Vojkovic«, pokládal jsem za nutné předeslati práci té přítomné »Příspěvky k dějinám šlechty v Čechách«, druhdy to nejmocnějšího činitele v životě národa našeho.

Pohnutkou k tomu byla mně v prvé řadě okolnost, že rodopis rytířů Nebeských z Vojkovic jest počátkem v řadě monografií o předbělohorských rodech šlechty české, které vydati zamýšlím a ku kterým tyto »Příspěvky« mají býti společným komentářem, objasňujícím celou řadu okolností historických, širšímu obecenstvu dosud neznámých, avšak pro posuzování poměrů stavů vyšších v dobách minulých téměř nezbytných.

Vedle toho i všeobecně panující nejasný a na mnoze přímo fantastický náhled o původu šlechty vůbec a rytířstva zvláště, který v české veřejnosti panuje, ospravedlňuje předsevzetí mé tím více, poněvadž v pojednáních o thematu tom v posledních letech v různých denních časopisech s pomíjením nevyčerpatelných pramenu ve starých deskách zemských i dvorských obsažených i beze vší vědecké snahy, pouze za účelem osobní reklamy do. veřejnosti vržených, dočetli jsme se o předmětu tom tvrzení přímo vybájených a nesmyslných.

Sám pokládám přítomnou práci svou za pouhé příspěvky k dějinám šlechty v Čechách, pročež naději se, že jen z toho stanoviska na ni hleděno bude.

Prameny, z nichž jsem čerpal a pokud vždy v poznámkách uvedeny nejsou, byly zejména: Bočkův »Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae«, »Libri erectionum Archidioecesis Pragensis saeculo XIV. et XV.«, »Kniha Rožmberská«, Paprockého »O stavu rytířském«, Pangerlův »Urkundenbuch des Cistercienserstiftes Hohenfurth«, Crugerii »Sacerrimae Memoriae«, Balbinův »Liber curialis« a Daniele Adama z Veleslavína »Historický kalendář«. Krom těchto tištěných pramenů použil jsem desk dvorských, starých knih města Prahy i jiných měst českých a jednotlivých originálů listin.

Ku konci nemohu opomenouti vzdáti povinný dík velevášenému pánu Eduardu Blumauerovi, c. k. řediteli úřadu desk zemských a knih pozemkových v Praze, za to, že mně při vyhledávání některých listin ve dskách zemských radou i skutkem nápomocen byl.

V PRAZE-ŽIŽKOVĚ, v měsíci březnu roku 1901.

JOSEF MEJTSKÝ.

I.

Vznik šlechty vůbec.

Původ šlechty co stavu spadá do šedého dávnověku a jest proto omylem hledati ho teprve v době Karla Velikého — jak mnozí spisovatelé činí — neboť tou dobou byla šlechta jakožto *privilegovaná třída* národa již zde a vznikala a utvrzovala se jen soustava feudální čili lenní a s ní *instituce královských vasalů* neboli *šlechty lenní*.

Již Římané měli svou šlechtu — své patricie*) — a podobně všichni historičtí národové měli své předáky, své starší lidu, vojvody neb soudce, kteří v národě svém vždy v ohledu společenském o několik stupňů výše stáli nad davy lidu obecného.

Proto již v dobách nejstarších setkáváme se v každém národě s dvěma druhy lidí, totiž *svobodnými a poddanými*.

Úkaz tento odůvodněn jest samou přirozeností lidskou, neboť v ní má třídění lidstva své pevné kořeny i *svou mravní příčinu*. První počátky úkazu toho dlužno hledati v prvním vývoji autority vůbec, předně tedy v rodině co nejstarším sdružení lidském a pak čeledí co organisací.

Z té příčiny nenalézáme nikde sdružení lidské, jehož členové byli by skutečně ve všem všudy stejně právomocní a rovnocenní a kde každý podroboval by se toliko vůli své. Takové

*) Tato římská šlechta pošla z oněch, prvotně samotným Romulem vybraných sto mužů do rady města Říma, jimž dostalo se čestného názvu »patres«, t. j. otcové. Potomkové jejich sluli »patricijové« a tvořili šlechtu římskou v pravém slova toho smyslu. — Viz: Titi Livii Historiarum ab urbe condita libri qui supersunt I. cap. 8.

sdružení nedá se mysliti, ono jest absurdní, protože příčí se povaze lidské, ježto veškerou *organisaci a řád* vylučuje. Bez těchto ale jest každé sdružení nemožné.

Člověk jest tvor společenský, protože samou přírodou určený žíti v sdruženích založených na vědomí buď krevní příbuznosti buď pospolitostí zájmů, jakými byly na př. již v prvních dobách výboj a odboj.

Každé takové sdružení, jež nazváno budiž společností, mělo jistou organisaci, svůj řád a někoho, kdo stál neb stáli v jejím čele, kdo ji vedl. Rozumí se samo sebou, že tyto první společnosti měly povahu vojáckou jim samou přírodou, jež utvářila podmínky jejich života, vnucenou, a byl tudíž tenkrát mužský člen takové společnosti spíše vojínem a lovcem než čímkoli jiným.

Lidé musí býti ovládáni, protože ovládáni býti chtějí. Oni bezděčně, tak řka vrozeným pudem následují jednotlivce, kteří na sebe buď převahou ducha svého, buď skutky síly tělesné, jako udatností, neohrožeností atd., upozornili a kterým se pak jako *přirozeným vůdcům svým* bezděčně podrobují *uznávajíce takto mlčky nad sebou mravní jejich převahu.* Tak zcela přirozeným způsobem mizí rovnost a vzniká nerovnost. —

Jest pak úplně pochopitelno, že oni, kdož — dík své mravní převaze neb činům statečnosti tělesné — v čelo takovéto společnosti se dostali, tvořili *stranu vládnoucích*, chovající v sobě již zárodek, z něhož postupem generací vyspěla *šlechta dědičná* co společenská instituce.

Původ její jest *svrchovaně mravní*, *protože na vrozeném lidstvu uznávání autority* založený.

Rovněž jest snadno pochopitelno, že oni, kdož se vůdčího postavení domohli, snažili se ho také na prospěch upevnění moci své i vlivu svého využitkovati, ano i *na své potomky přenésti.*

Snaha tato nalézala podporu i v samé formě vládní, totiž v královládě, která sledujíc stejné cíle v zájmu svém přála vzniku i dědičnosti šlechty, majíc v ní svou přirozenou podporu. Proto králové vždy přední lidu buď za prokázané služby vojenské neb jiné mnohými milostmi obmýšleli, svěřujíce jim jednak veškeré úřady zemské i hodnosti dvorské, jednak opět hojnými statky je obdařujíce, aby takto stav jejich utvrzovali a dvoru svému lesku dodávali.

Mínění, že nejstarší šlechta vznikla z nejvyšších úředníků královských, jest naprosto mylné, neboť ona — tvoříc výkvět národa — toliko svým zvláštním postavením veškeré úřady sobě osvojovala. Teprve později shledáváme, že některé úřady, ovšem podřízenější, stávaly se zřídlem povýšení do stavu šlechtického oněm, kdož je spravovali — jako na př. v Čechách Ferdinandem I. zřízený úřad královských rychtářů — kdežto veškeré důležitější úřady i hodnosti dvorské, vždy šlechtě vyhrazeny zůstaly.

II.

Prvotní šlechta v Čechách.

Podle povolání, kterému se věnovali, neb úřadu, který zastávali, sluli takoví šlechtici vojvodové, jestliže pěstovali řemeslo válečné, *kmetové* čili *beneficiarii*, jestliže byli úředníky; dle úřadu pak, který zastávali, nazýváni byli *praefecti, supani* (župani), *burgravii* nebo-li *castellani* a *judices* neb soudcové.

Vzhledem ke zboží zemskému, kterým vládli, sluli zemané nebo-li vladykové. Všichni pak, *co přední národa*, nazýváni byli *primates, magnates* a *nobiles*.

Tato pojmenování značí v době staré vesměs osoby pošlé z vysokých rodů. Tak na př. čteme v souvěkých listinách: *Stibor castellanus Pragensis* r. 1048; v listinách Přemysla Otakara II. a Václava I. připomíná se co svědek *Mstidruh* a sice jednou co *castellanus* a po druhé co *burgravius*; *Florentinus castellanus Pragensis* r. 1169; *Stefanus castellanus de Veveri* r. 1214; *Erasmus burgravius de Znoem* r. 1214; *Budis praefectus de Igla* r. 1214; *Leva judex Brunensis* r. 1214; *Mathi(as) magister venatorum* r. 1182; *Groznata dispensator ducis* r. 1182; *Častolov cum fratre suo Henrico praefecto Budisinensis* r. 1234; *Drslaus judex generalis* r. 1268.

Slovo »*kmet*« znamenalo původně tolik co německé »*Graw*« = *grau* = *Graf* čili latinské »*comes*«, totiž *staršího lidu, kmeta*. Kmeti*) zastávali v zemi nejvyšší úřady a byli tudíž nejvyššími úředníky (lat. beneficiarii) zemskými i královskými; neboť tak čteme r. 1278 v listině, kterou připisuje se klášteru Hradištskému na Moravě půl vsi Těšetic, »*dictus Pardus deberet intentionem suam probare testimonio trium beneficiarium qui kmetye vulgariter nuncupantur . . .*«

Král Vladislav v privilegiu daném roku 1160. témuž klášteru praví: ». . . *Drslai urbis praefecti Pilzene, Jarognevi praefecti Satzensis, Henrici Vysegradensis praefecti et omnium primatum* Boemie.« Konečně v listině o volbě krále Václava z r. 1216. nazývá císař Bedřich šlechtice české »*universitas magnatum* et *nobilium* Boemie«.

Staročeské pojmenování »kmet« ustupovalo pozvolna titulu »*pán*« (*dominus*) a znamenalo konečně již jen poddaného sedláka. Odtud »dvory kmetcí« či selské, na rozdíl od dvorů svobodných čili »poplužních«, t. j. panských

Také záhy shledáváme, že šlechta počala děliti se na vyšší, *stav panský*, a nižší, nebo-li stav *vladycký*, či jak později se dí, stav *rytířský*.

*) Slova »kmet« ve smyslu osoby panské užívá ještě Zřízení Zemské od r. 1530. v odstavci o zdvižení půhonů a žaloby.

Stav panský, jehož členům příslušel po odložení slova »kmet« titul *pán*, lat. *dominus*,*) zakládal se předem na znamenitém majetku a zaujímal v sobě onu část šlechty, již Němci zvali knížaty, hrabaty a pod. On tvořil tak zvané *korouhevní pány*, kteří v čas války pod vlastní korouhví určitý počet pěších i jízdních oděnců se vším ostatním příslušenstvím buď sami osobně do pole vedli, buď pod velením svých hejtmanů do boje vysýlali.

S rozdílem tímto setkáváme se již ve věku dvanáctém, čehož výmluvným důkazem jest celá řada listin souvěkých a mezi nimi zejména dvě, týkající se známého velmože českéko Hroznaty, zakladatele klášterů Tepelského a Chotěšovského.

Tento Hroznata kšaftuje r. 1199, praví o sobě, že pošel z rodu vznešeného (»*de clarioli stemmate descendens*«), a že slovy těmi míněn jest vysoký rod panský, dokazuje potvrzení tohoto kšaftu biskupem českým Jindřichem Břetislavem, v němž jej týž nazývá »*illustris comes*«.

Král Přemysl Otakar I. potvrzuje roku 1213. nadání Hroznatovo oběma klášterům učiněné, praví, že dal Hroznětín Hroznatovi za vykonanou službu, když týž ještě vladykou byl (... dum adhuc miles existeret...), čímž jeho stav panský nade vši pochybnost prokázán jest.

Odtud, najmě ale již ve věku třináctém, shledáváme u stavu panského titule »*comes*«, »*nobilis*« a »*baro*«, kdežto vladykové neboli, jak později se říkalo, rytíři, nazývají se »*milites*«, »*nobilis vir miles*« ... t. j. *vojíni,* ježto přední jejich povinností bylo pěstovati umění válečnické a státi v obraně vlasti, kdežto stavu panskému zůstavena byla správa státní.

O tom krásně vyslovil se výtečný náš Pavel Stránský ze Zapské Stránky ve svém znamenitém spise o státě českém vydaném r. 1645. v Lejdě v Holandsku pod názvem: »Respublica Bojema«, kdež v odstavci čtvrtém kapitoly jedenácté praví: »... *aby vykládali právo a zákony domácí, opatrovali svobody a výsady a radili se o obecném dobru, nad tím jakožto otcové vlasti, ustanoveni jsou pánové* — neboť všichni cizinci zákonem starodávným a zvyklostí povždy bedlivě zachovávanou úplně jsou vyloučeni z vyřizování věcí českých — *rytíři zas povolání mají, aby cvičili se v umění válečném v zacházení se zbraní, aby hájili hranic, nepřítele od pomezí odráželi a mečem krotili rušitele míru obecního jakož i škůdce svobody a práv zděděných po předcích.*«**)

Věru, nelze si krásnějšího i mužnějšího úkolu mysliti, než jaký stavu rytířskému příslušel!

*) Z ohromného množství dokladů uvádím listinu královny Markéty z r. 1260., kterou udělila Vokovi z Rožmberka v léno hrabství Rejcké v Dolních Rakousích, v níž ku konci praví: »... Testes autem qui aderant sunt ... *Dominus* Gerossius purgravius Pragensis, *Dominus* Zmilo de Lewchtenberg, *Dominus* Ratmirus de Phremperch, *Dominus* Hermanus de Richnawe, *Dominus* Bawarus de Strakonic, *Dominus* Ulricus dictus Lepus, *Dominus* Vilhelmus de Bodebrade, *Dominus* Purchardus de Klingenberch, *Dominus* Sdeslaus de Sternberch.«

**) Viz téhož spisu výtečný překlad od Em. Tonnera str. 217.

Předním privilegiem jak stavu panského tak i rytířského v zemích koruny České bylo, že právě *mocí stavu svého* zasedali na sněmích i soudech.*)

Jim příslušelo obstarávati veškeré úřady zemské i hodnosti dvorské. Aby pak v ohledu tom všem dalším sporům mezi stavem panským a rytířským přítrž učiněna byla, ustanovil král Vladislav v dorozumění s pány a vladyky na sněmu obecním, kterýž držán byl o suchých dnech letničních r. 1497., kteří úřadové stavu panskému a kteří stavu rytířskému »na věčné a budoucí časy zůstati mají«. V usnesení tom čteme:**) »Item tito *stavu panskému* úřadové: *purkrabství pražské*,[1]) *hofmistrství zemské*,[2]) *maršálství zemské*,[3]) *komorství zemské*,[4]) *súdství zemské*[5]) a *kancléřství*.«[6])

»Item tito *stavu vladyckému* úřady: *purkrabství karlštejnské*,[7]) kdež se koruna a klenoty zemští chovají *spolu se pány*, aby byl jeden *z pánův a druhý z vladyk* a ti spolu zámek Karlštejn držeti a chovati mají...; než vladyckému stavu samému *písařství zemské*,[8]) *podkomořství*[9]) a *purkrabství kraje Hradeckého*[10]) dávati máme i budoucí naší, králové čeští však s takovou výminkou, což se podkomořství dotýče, jestliže by kdo v Starém městě Pražském *z vladyk byl měštěnínem*, toho my i budoucí králové čeští máme vůli na ten úřad vsaditi, kdož by se nám na ten úřad hodný býti zdál...

Item což se *mincmeistrství* dotýče, to sme sobě i svým budoucím králům českým v vůli a v moci nechali, z těch tří stavův, panského, rytířského a městského, jej dáti, komuž by se nám zdálo a líbilo...«

Kromě těchto nejvyšších úřadů byla celá řada jiných, jako *úřad komory české*, v němž nalézalo se osm přísedících stavu vladyckého, hejtmanství lén německých, o němž bylo sporno, kterému z obou privilegovaných stavů by příslušeti měl a který z pravidla osazován býval osobou stavu panského. Na úřad hejtmanů krajských, který obnovován býval v měsíci květnu každého roku, dosazovány byly vždy dvě osoby, jedna ze stavu panského a druhá ze stavu rytířského. Bylť tenkráte Čechy rozděleny na patnáct krajů, z nichž každý spravován byl dvěma hejtmany. Původně náleželo k těmto krajům také Kladsko, Chebsko a Loketsko.

Úřad *správce Hradu Pražského, velitele tělesné strážce čili trabantů* a *velitele stráže zámecké* udílen býval vždy dvěma nejvěrnějším mužům ze stavu rytířského.

*) Větší soud zemský býval od starodávna osazován pouze pány, neboli kmety. Odtud sluli i nálezové jeho panskými. Teprve král Zikmund ustanovil, aby na sněmu zemském zasedali také členové stavu vladyckého neboli rytířského. Příkladu toho následovali po něm nástupcové jeho Albert a Ludvík. Tyto novoty vyvolaly ale nelibost stavu panského, který dokazoval, že správa státní náleží výlučně jemu, kdežto rytířstvu že přísluší služba vojenská. Spory o to mezi oběma stavy vzniklé urovnal teprve král Vladislav, který zvláštním majestátem daným r. 1487. ustanovil, že na dále při soudě zemském vyhrazeno má býti osm míst stavu rytířskému. (Pozůst. D. Z. II, 421.) V souhlase s tím pak ustanovuje Z. Z. od r. 1530. I. 1. »O soudu zemském: ... *A osm vladyk, kteří sedají v tom soudu po každé straně po čtyřech a také po starších sedati mají...*

**) Pozůstatky D. Z. II. 486. Práva a Z. Z. od r. 1549. A, 25—A 30. a Z. Z. od r. 1564. A 43—B 1.

[1])—[10]) Posloupnost těchto hodnostářů nalezne čtenář na konci tohoto spisku.

Vedle těchto úřadů býval také menší soud zemský osazován osobami ze stavu rytířského.*)

Dlužno též zmíniti se o jistých úřadech dvorských, jejichž účelem bylo dodávati dvoru královskému náležitého lesku. Jsou to zejména úřad číšníka a úřad kráječe, které byvše dědičné, udíleny byly jen stavu panskému.

Krom tuto vytčených nejvyšších úřadů i hodností byla ještě celá řada jiných, jako úřad nejvyššího lovčího, úřad dědičného kuchmistra, dědičného komorníka nad stříbrem a jiné, které Palacký s udáním jich držitelů uvádí a které zde proto pomíjíme, abychom vrátili se zpět do věku třináctého pro vývoj šlechty nad jiné důležitého.

III.

Odvození predikátu a jména rodového.

Až do věku dvanáctého a na mnoze ještě ve věku třináctém neměli šlechticové nijakého bližšího označení rodového, jež by bylo dokazovalo souvislost jednoho pokolení s druhým, užívajíce toliko jména křestního s označením stupně svého šlechtictví a nejspíše že podle právní povahy listiny připomenuli v ní, jak otec jejich se jmenoval, což ovšem označeno bylo opět jen jménem křestním a úřadem, jako: *Hermanus filius Marquardi et filii eius Benes et Marquardus* r. 1179: *Henricus et Vitko filii Vitkonis* r. 1228; *Neoslup miles* r. 1226; *Trebata miles* r. 1226; *Slávek comes* r. 1194; *Mutina comes* r. 1194; *Slavko comes* r. 1207; *Chreno, Venadab milites,* r. 1278; *Dominus Andreas miles* r. 1279; ... *dominus Ioannes filius comitis Zbislai* r. 1244; *Cojata filius Grabisse* r. 1225; *Zavis filius Vitigonis* r. 1225; *Slavko camerarius* r. 1220; *Sulislaus subcamerarius* r. 1220; *Divis marscalcus* r. 1225; *Henricus dapifer* r. 1225; *Martinus pincerna regis* r. 1225; *Vata camerarius ducis Venceslai* r. 1225; *Častolov filius Smil venator summus* r 1226; *Dominus Milota* r. 1280; *Dominus Bohuss* r. 1280; *Nobilis vir dominus Gallus miles et Gursic et Vojtech milites* r. 1269; *Sezima comes* r 1165, a j. v.

Tato nejstarší doba jest proto pro přesný rodopis šlechty naší méně významna, neboť toliko pečeti, kterých užívala, jsou vedle državnosti jediným i nejistým vodítkem pro důkaz

*) Na soudě tomto zasedali v následujícím pořadu: místopurkrabí pražský, místokomorník, místosudí, místopísař, úředník králové české Její Milosti a úředník podkomořího. Na katedře pak seděl písař menších desk zemských. Viz Z. Z. od r. 1549. H. 38. 1564. L. 60.

příbuznosti, protože v této době užívalo se na pečetích z pravidla pouze helmice s klenotem a jen vzácné jsou případy, kdy vyskytuje se štít a v něm znakový obrazec, jako na př. na pečeti Bavora ze Strakonic štít a v něm svinutá střela, čili tak zvaný odřivous.

Avšak ve století dvanáctém počal připravovati se již obrat. Tou dobou počali totiž šlechtici stavěti kamenné hrady a tvrze, kterým — oblíbivše sobě mrav německý samou korunou favorisovaný — dávali jména německá, aneb již česká jména jejich za jména německá zaměňovali. Takovým způsobem získali jsme Sternberk, Vartenberg (původně Stráž zvaný), Rožnberk, Lewenberg, Hasenburg (původně Klepy), Lichtenburg, Lobenstein, Pottenstein, Falkenstein, Landstein, vedle značného množství hradů i tvrzí se jmény českými, jako Hradec, Strakonice, Hronov (neboli Ronov), Vojkovice, Čeradice, Záběhlice, Lažany, Bechyně, Janovice, Olbramovice, Brandýs,*) Chudenice, Náchod, Choustník, Očedělice, Dobřenice, Kopidlno, Dubá, Benešov a mnoho jiných.

Od těchto hradů a tvrzí, na nichž byli »seděním« buď co na svém »zpupném**) dědictví«, buď co purkrabí neb hejtmané správu jejich vedli, počali přijímati své bližší označení, jako: Zdeslav *ze Sternberka*, Beneš *z Wartenberka*, Vok *z Rožmberka*, Oldřich *z Hazmburka*, Jaroslav *z Lemberka* (z Lewenberka), Krušina *z Lichtenburka*, Herman a Beneš *z Lobenštejna*, Póta *z Potenštejna*, Záviše *z Falkenštejna*, Sezima *z Landštejna*, Jan *z Hradce*, Bavor *ze Strakonic*, Častolov *z Hronova*, Jeroným *z Vojkovic*, Vojslav *z Čeřadic*, Tomáš *ze Záběhlic*, Veliš *z Lažan*, Tobiáš *z Bechyně*, Konrád *z Janovic*, Odolen *z Olbramovic*, Oldřich *z Brandýsa*, Mikuláš *z Chudenic*, Hron *z Náchoda*, Beneš *z Choustníka*, Mikuláš *z Očedělic*, Zdislav *z Dobřenic*, Věněk *z Kopidlna*, Předbor *z Dubé*, *Vocco cum fratre suo Dirzislav filii* Benes *de Benesov* atd.

Dle toho pak, jestli dosavadní statek svůj prodali a jiný získali, změnili často ono bližší své označení, neboli predikát svůj a psali se dle jména nové državnosti, jako toho máme příklad na rodě nynějších knížat z Lobkovic.

Za nejstaršího přesně zjištěného předka tohoto knížecího rodu pokládáme Mareše, jenž se psal z Ujezda a který r. 1390. držel statek Obřístvi. Syn jeho slul Mikuláš, příjmím »Chudý«, na rozdíl od Mikuláše, který současně s ním byl dvořenínem královským a slul »Bohatý«. Tento Mikuláš Chudý byl r. 1406. podkomořím krále Českého a psal se *z Prahy*. V letech 1407. a 1408. přichází pod jménem Mikuláš *Chudý z Újezda* a též z Miličevsi. Tou dobou byl úředníkem stříbrných Hor Kuten. Pak stal se nejvyšším písařem král. Českého a koupil r. 1409. hrad i statek *Lobkovice* na Kouřimsku, odkudž psal se on i potomkové jeho z Lobkovic.

*) Někteří spisovatelé dovozují, že Brandýs není jméno české, ale německé, a že Brandýsové přišli do Čech z Německa a zde hrady zakládali, jež po jméně svém Brandýsi nazvali. Listinných dokladů ale o tom nemáme.

**) »Dědictví zpupné« bylo zboží svobodné a spravovalo se právem zemským, tudíž do desk zemských kladeno býti mohlo a které držitel jeho — v době staré vždy jen vladyka neb pán — se vším k němu náležejícím příslušenstvím, s dvory selskými, s sedláky a t. d. dle libosti své prodati mohl.

Podobně předkové rytířů Sadlů z Vrážného měnili z počátku predikát svůj dle dočasného statku, jako komorník krále Václava Jan ze Smilkova, který později v Praze sťat byl, koupiv r. 1414 Kostelec, psal se odtud z Kostelce a pak z Kostelce a Smilkova.

Příkladu držitelů hradů a tvrzí následovali i méně majetní vladykové přijavše predikát svůj od vsi, v níž dvůr svůj poplužní měli.

Toto odvozování bližšího určení čili predikátu od majetku nemovitého a připojování jeho ku jménu křestnímu s předložkou »*z*« »*ze*« lat. »*de*« a něm. »*von*« stalo se odtud karakteristickou známkou šlechtictví, ježto jen ten zboží zpupné, jako tvrze, hrady a dvory poplužní držeti a dle nich psáti se směl, kdo stavu zemanskému, t. j. šlechtickému náležel. Proto *oni rodové, o nichž zjistiti lze, že již před válkami husitskými v držení zpupných statků byli a podle nich se psali, nazýváme šlechtou prvotní* (něm. Uradel) na rozdíl od šlechty později vzniklé, nabyvší povýšení svého udělením z moci královské a proto *udělené* nebo-li diplomové zvané (něm. Briefadel).

Další důsledek odvozování predikátu od statků byl, že počala se i příjmení od něho odvozovati, jako na př. Klenovský *z Klenového,* Vřesovec *z Vřesovic,* Vchynský *ze Vchynic,* Žďarský *ze Žďárů,* Vrábský *z Vrábí,* Bejšovec *z Bejšova,**) Radecký *z Radče,* Audrčský *z Audrče,* Smiřický *ze Smiřic,* Doupovec *z Doupova* a mn. j.

Ovšem ale neodvodili všichni rodové příjmení od sídla, od kterého predikát vzali, ale od sídla, které později získali, jako na př. *Sedlečtí* z Drchlaví a *na Sedlci,***) *Chvalkovský* z Hustiřan a *na Chvalkovicích, Bořikovský* z Košumberka a *na Bořikovech, Hronovec* z Nesper a *na Hronově, Šlibovský* ze Svinař a *na Šlibovici.*

Kromě těchto příkladů podává nám též pěkný doklad k tomu rod nynějších hrabat z Kolovrat. Rod ten rozvětvil se v několik haluzí, které přijaly příjmení od sídel nových, ale zůstaly věrny původnímu predikátu od Kolovrat odvozenému. Tak zejména *Krakovští* z Kolovrat (po hradu Krakovci), *Maštovští* z Kolovrat (po hradu Maštově), *Novohradští* z Kolovrat (po Novém Hradě), *Libštejnští* z Kolovrat (po hradě Libštejně), *Bezdružičtí* z Kolovrat (po Bezdružicích) a *Ludvikovští* z Kolovrat (po Ludvikovicích).

Oni rodové pak, kteří příjmení své od državnosti nepřijali, děkují je *jménu křestnímu,* které v jejich rodě zvláštní oblibě se těšilo a jež proto k tomu účelu bylo pramenem nejbližším. Takovým způsobem vznikla následující příjmení: *Boren* (Bruno) ze Lhoty, *Beneda* (Benedykt) z Nečtín, *Kuneš* (Kuno) z Lukavec, *Nebeský****) (Coelestin) z Vojkovic, *Vintíř* (Günther) z Vlčkovic, *Karlík* z Nežetic, *Karel* ze Svárova, *Ottmar* (Otomar) z Holohlav, *Frycek* z Daliměřic, *Slach* (Slavata, Slávek) z Hřívic, *Slavata* z Chlumu, *Donát* z Těchlovic, *Jeník* z Mezilesic, *Vít* ze Zrzavého, *Vratislav* z Mitrovic, *Bohuchval* z Hrádku, *Pešík* (Petr) z Komárova, *Bořek* (Bořivoj) z Dohalic, *Bořita* (Tiburcius) z Martinic, *Šavel* (Saul) z Vlkové,

*) Zpráva v Ottově Nauč. Slov. o rodě Bejšovců z Bejšova, kdež se praví, že rod ten v roce 1548. byl rodem svobodnickým, není správná; neboť již r. 1534. byl rod ten ve stavu rytířském a Jan a Albrecht B. z B. téhož roku se oddělili. D. Z. 44. K. 26.

**) »A na« určovalo vždy, kde dotyčný šlechtic byl buď seděním, neb državnost jeho vůbec.

***) Známo vůbec, že se jména cizí překládala jako: Felix = Šťastný, Coelestin = Nebeský a t. d.

Vančura (Václav) z Řehnic, *Otta* z Losů, *Dlask* ze Wchynic, *Lev* (Leo) z Rožmitala, *Bareš* (Bartoloměj) z Kamenice a j. v.

Konečně odvozována příjmení též od věcí neživých, jako zbraní a jiných předmětů, na př.: *Sudlice* z Hrachovic, *Špulíř* z Jiter, *Střela* z Rokyc, *Šíp* ze Strakonic, *Sekerka* ze Sedčic, *Měděnec* z Ratibořic, *Korbel* z Bukové, *Škopek* z Bílých Otradovic, *Vrš* ze Sadlna, *Kostka* z Postupic, *Šiška* z Jamolice, *Popel* z Vesce atd.

Dále osvojením si jmen zvířat: *Sokol* z Mor, *Čejka* z Olbramovic, *Strnad* z Třískovic, *Kavka* z Říčan, *Kapoun* ze Svojkova, *Kohout* z Lichtenfeldu, *Straka* z Nedabilic, *Holub* z Radíče, *Čáp* z Dobřenic, *Kapřík* z Lesonic, *Kočka* z Kacnštejna, *Myška* ze Zlunic, *Vlk* z Kvítkova, *Chrt* ze Rtína, *Zajíc* z Haznburka.

Též ode jmen rostlin: *Horčice* z Prostého, *Křen* z Velebudic, *Řepa* z Neveklova, *Měsíček* z Vejškova, *Chrpa* z Mezného, *Hruška* z Trkova, *Višně* z Větrného, *Smrček* ze Mníchu.

Konečně pak děkovali rodové šlechtičtí všech věků jméno své různým vlastnostem, jako: *Nejedlý* z Vysoké, *Hochmuth* z Harasova, *Vlasatý* z Domoslaví, *Hladký* z Bezděkova, *Holý* z Chrástu atd.

Takováto jména, poněvadž se stala v dotyčných rodech dědičná, ustálila poměry soukromoprávné a dnes ještě umožňují nám po staletích na základě souvěkých zpráv listinných sestaviti rodokmeny, dokazující pošlost z jednoho pokolení na druhé.

Jen vzácné případy jsou, kde šlechtic jméno své změnil a při úřadě desk zemských prohlásil, že budoucně jinak psáti se bude, než až dosud a než předkové jeho se nazývali. Že ale přece se tak dálo, dočítáme se v deskách zemských:*) Mikuláš *Šnopovský z Borku* byl r. 1542. již mrtev a tou dobou připomínají se jeho dvě dcery Johanka a Anežka sestry *Šnopovské z Borku,* které r. 1548. dvůr svůj poplužní, řečený Hradecko, který na ně po otci jejich dědičně připadl, znovu sobě ve dsky kladly. Sedm let později dostavila se Anežka — Johanka byla zatím již zemřela — před úředníky desk zemských, »aby titul svůj opravila«. Zápis o tom do desk zemských vložený zní doslovně: »1555. V pátek po Sv. Bonifacii *Anežka ze Snopoušov živa zůstalá v tomto zápisu jmenovaná přiznala, že titul svůj opravuje a kdež stojí z Borků, dala to přetrhnouti a místo toho dala doložiti ze Snopoušov a odtud že se píše.*

Toť důkaz, že možno bylo osobám šlechtickým ještě ve věku šestnáctém po předcích zděděný predikát a tedy podstatnou část rodového jména o své újmě změniti, že nebylo k tomu potřebí královského svolení, ale že stačilo prosté ohlášení toho při úřadě desk zemských.

Že pak v dotčeném případě nešlo o nějaký omyl spáchaný snad se strany písaře přepsáním — jakých v deskách zemských jest na tisíce — dokazují zápisy starší, kde na př. Jan starší, Jan mladší a Mikuláš bratří vlastní Šnopovští *z Borku* přiznali r. 1542., že před shořením desk prodali tvrz Snopoušov Petrovi Snopoušovskému *z Borku*, synovi Jana

*) D. Z. 250 L. 9; 1. E. 27. 29.

Snopoušovského *z Borku*. Z toho jest patrno, že šlo v tomto případě o úplné odložení starobylého predikátu a přijetí nového, odvozeného od jména rodového.

Ovšem ne hned ustálila se příjmení, ale než zvšeobecněla, měla svou dobu přechodní, kde bylo jich užíváno jaksi podmínečně, nebo li interpretativně, řekli bychom »na vysvětlenou«, a z té příčiny užívali předkové naši při jméně svém slůvka »*řečený*« lat. »*dictus*«, jako na př. Henricus *dictus* Colman de Dornstein, Henricus *dictus* Kuorka de Korkyně, Hanusius *dictus* Mansdorf de Cruopka (Krůpka), Venceslaus *dictus* Črt z Velenče, Petrus *dictus* Čuch de Navarova, Ioannes *dictus* Cojata de Zásady, Martinus *dictus* Stašovec de Nezabudic, Venceslaus *dictus* Ratholt de Uneklas (Vonoklas), Ulricus de Turového *dictus* Železko, Litoldus de Hřivic *dictus* Kozelka, Alsso et Girzik germani *dicti* Karlikové de Nežetic a j. v.

Důmyslná právní praxe v zemích koruny České utvořila v právní mluvě zvláštní výrazy technické, které po stránce diplomatické mají zejména pro badatele v rodopise tu znamenitou cenu, že jisté poměry nade vši pochybnost tou měrou precisně vyjadřují, že každý dvojsmysl zůstává úplně vyloučen.

K takovýmto výrazům patří předem slůvko »*někdy*«, které, stojí-li v listině před jménem osoby, znamená, že táž osoba, v době kdy právní skutek, o němž řeč, neb o který jde, se odehrával, na živu více nebyla. Tak na př. Jan z Drást syn *někdy* Martina z Drást..., Jiří a Volf Bratři vlastní Desenští z Desenic na místě Jana a Jiříka strýců svých mladších léta nemajících synů *někdy* Václava bratra jejich..., Jan Vránovský z Valdecka syn *někdy* Jindřicha Vránovského z Valdecka..., Adam Ctiněvský ze Ctiněvsi přiznal,*) že dvanáct kop záhonů, jakž to před shořením desk s *někdy* Janem a Bohuslavem bratřími svými *někdy* Ondřejovi Tatkovi z Kuřího ve dsky vložil, manželce jeho Mandaleně znovu ve dsky klade..., Jindřich Šmuhař z Rochova přiznal, že dědictví *někdy* Bohuslava z Rochova bratra svého polovici tvrze Truzenic před shořením desk prodal *někdy* Jakubovi Šmuhařovi a po něm Janovi a Jiříkovi synům nadepsaného *někdy* Jakuba znovu ve dsky klade..., Václav a Adam bratří vlastní synové *někdy* Alžběty Bohdanecké z Nestajova**) vlastní sestry *někdy* Hertvíka Zehušického z Nestajova.

Druhým důležitým výrazem jest slůvko »*odtud*«, s kterým se v kontextu listin všech dob nad míru často setkáváme a které pro posouzení otázky šlechtictví i šlechtické pošlosti osob má význam kausální. Ono dokazuje, *proč* ta která osoba užívá dotyčného titule, dovozujíc, že proto, poněvadž pochází z onoho rodu, jemuž titul onen přísluší. Tak ku př.

*) Zápisy v desky zemské dály se původně na základě *osobních přiznání* před úředníky pražskými, z čehož vyvinula se pak forma: N. N. p. p. u. p., t. j. N. N. přiznal před úředníky pražskými že... V souhlase s tím ustanovilo Z. Z. od r. 1549. H. 38 a 1564. L. 39: Úředníci pražští menších desk zemských mají zapisovati takovým titulem: »Přiznal se před úředníky pražskými, jakož bylo od starodávna zapisováno.«

**) Ženy v právních záležitostech i v dopisech vůbec užívaly vedle příjmení svého manžela, jež i jejich jménem bylo, predikát svých otců, kterým udávaly, z kterého rodu pocházejí.

»Václav Nebeský z Vojkovic na místě svým i na místě bratří svých Jana a Jiříka Nebeských *odtud* z Vojkovic.....« Proto tedy že byli Nebešští a šlechtici, byli také z Vojkovic. V jiných listinách pak čteme: »Mandaléna Procková a Ludmila Hochhauserová sestry vlastní z Citova dcery a dědičky někdy Petra Selmického *odtud* z Citova p. že dědictví své Selmice tvrz prodaly Adamovi Hruškovi z Března...., Albrecht a Bohuchval bratří vlastní Rutové z Dyrného p. že jsou od Jana Ruta z Dyrného a na Dýrném nejstaršího bratra svého i na místě Vlachyně a Bohuslava Rutů *odtud* z Dyrného bratří svých a jeho vlastních léta nemajících díl svůj přijali...., Jiřík a Jan bratří vlastní a nedílní Karlíkové z Nežetic a na Řepíně na místě svém i na místě Jana Karlíka *odtud* z Nežetic strýce svého..., Jan Klenovský z Klenového a z Janovic i na místě Jana mladšího bratra svého léta nemajícího p. že Vilémovi Klenovskému *odtud* z Klenového... z poručenství děkuje...«

IV.

Některé zvláštnosti stavu panského.

Stav panský, jak již jednou uvedeno, tvořil šlechtu první a z něho odlukou vytvořili se prvotní vladykové. Přechod ze stavu panského do stavu vladyckého — protože oba dva stavové vlastně totožného původu byli — dál se tenkráte velice hladce a byl pobyt ve stavu vladyckém u mnohých osob stavu panského mnohdy jen dočasný, u jiných pak, které se záhy do stavu panského nevrátily, stalo se vladyctví stavem dědičným. Tak bývalo v dobách nejstarších. Tenkráte slynul stav panský jak znamenitou pověstí i slávou svého stavu, tak i značným bohatstvím, které dodávalo mu krom nevšední moci i vzácného lesku, tak že mnozí z pánův českých rovnali se dynastům ve svaté římské říši, užívajíce po způsobu samostatných vladařů titule: »*My*« a »*z Boží Milosti*« a přivěšujíce k listinám, které vydávali, pečetě tak zvané *jezdecké*, na kterých vyobrazeni byli v plné zbroji na koni sedíce a s praporcem rodu svého v pravici. Často také dal se takový pán vyobraziti na své pečeti, stoje v plné zbroji, drže v jedné ruce štít o zem opřený, s rodinným svým erbem a v druhé ruce praporec rodu svého. Tak ku př. v listině dané r. 1260. klášteru Vyšebrodskému Vokem z Rožmberka čteme: »*Nos Vocco de Rosenberch marescalcus Boemie notum facimus* .... a zmíněný již zakladatel klášterů v Teplé a Chotěšově, Hroznata, nazývá se ve svém kšaftě

sdělaném r. 1199. a chovaném dosud v klášterním archivě Tepelském*) »*Z Milosti Boží*«. Podobně Smil z Lichtenburka v listině z r. 1278., kterou udělil některá privilegia městu Německému Brodu opatřiv ji svou pečetí jezdeckou, na níž vyobrazen jest na koni s praporcem v ruce. Totéž shledáváme u Bočka hraběte Berneckého v listině z r. 1255. —

Jinak příslušela slova »*My z Boží Milosti*« i užívání pečetí jezdeckých pouze souverenům a králům korunovaným, kteří jezdeckých pečetí užívali v záležitostech lenních jakožto nejvyšší lenní pánové.

Kdo jsa stavu panského nárokům na stav tento činěným dosti činiti nemohl, byl nucen ustoupiti do stavu rytířského. Tak stalo se také asi zmíněnému již Hroznatovi, který praví o sobě ve známém kšaftě: »Ego Groznata de primatum Clarioli stemmate descendens . . .« ač Otakar ve svém majestátě praví, že dal jemu Hroznětín za vykonanou službu, když ještě rytířem byl. Z toho plyne, že jsa po předcích stavu panského, z poměrů majetkových octl se ve stavu vladyckém čili rytířském, z něhož opět do stavu panského se vrátil, když nového nabyl jmění. Podobně stalo se dvakráte také panskému rodu Černínů z Chudenic.

Později však, kdy celá řada rodů panských poměry majetkovými donucena, ve stavu vladyckém zůstávala a stav ten se organisoval , přestala tato volnost přechodu naprosto, mezi oběma stavy vyrůstala hranice, jež oba od sebe přesně oddělovala, a poněvadž veškerá práva i výsady zůstaly při kmenu původním, při stavu panském, povstávaly proto časté sváry, jež zemi ku veliké byly škodě, až do věku patnáctého trvaly, kdy ještě král Vladislav ve svém majestátě o osazení soudu od 18. dubna 1487.**) obě strany porovnati se snažil a definitivně osm míst stavu vladyckému v soudu zemském vyhradil.

Stav panský v Čechách neznal žádnou stupnici, jež by ho v různé důstojnosti třídila, a proto nebylo v něm ani svobodných pánů, ani hrabat, ani knížat, jako v sousední říši německé, za to ale všem těmto druhům vysoké šlechty úplně se rovnal. Byliť sice také u nás hrabata a knížata,***) leč byly to rouby cizí, které na českém kmenu nevypučely. Takový hrabě neb kníže byl buď původem cizinec do země přijatý, aneb byl-li původem Čech, dosáhl titule svého od některého z císařů říše německé; v obou případech byl

*) Viz P. Hugo Karlík: Hroznata und die Praemonstratenser-Abtei Tepl. 1870.

**) Pozůstatky D. Z. II. 421. Z. Z. od r. 1530. 2.
V tomto majestátě se praví: ... Vladislav b. m., král Český . . . známo činíme všem tak budúcím jako nynějším, že *znamenavše některé různice znamenité mezi pány a vladykami v království našem vzniklé, kteréžto za předkův našich z dávné chvíle i také za nás k znamenité překážce jednání obecního dobrého byly jsú a potomně k zkáze a ke zlému království tomuto taková nesvornost přijíti by mohla* i majíce péči ustavičnú o poddaných našich a chtíce rádi, *aby takové nesvornosti v dobru jednotu uvedeny byly* . . .

***) Pozůstatky D. Z. II. 491. a Z. Z. od r. 1549. A 32, 33, 34. Tak na př. hrabata z Hardeku, rod pocházející z Rakous, z nichž Oldřich hrabě z Hardeků r. 1500. koupil hrabství Kladské. Z knížat uvádím pány z Plavna, kteří, ač po celé věky také v Čechách statky drželi, přece nikdy Čechy býti se necítili. Původu českého byli Viktorin, Jindřich a Hynek, synové krále Jiříka z Poděbrad, kteří i s potomky svými císařem německým Fridrichem povýšeni byli na knížata Münsterberská.

v zemích koruny České jen pánem jako všichni ostatní a nepožíval proto žádných větších práv nad ostatními, ač mu jinak v užívání titule jeho bráněno nebylo.

Jediný rozdíl, který ve stavu panském nalézáme, jevil se v pořadu při zasedání na soudě zemském a též i v jiných shromážděních. Příčiny jeho nebyly však lesklé titule, ale stáří osobní a stáří rodů, které u našich předků vždy váženo bylo. Tak ustanovil král Vladislav r. 1497., že »což se rodův panských dotýče, těch, kteří v soudu zemském zasedají, aneb potomně zasedati budou, ti mají podle let seděti starší nad mladšími a pro poctivost soudu zemského mají též tím řádem sedati i v radě i jinde nad jinými pány, kteří v zemském soudu sedají a teprvé po nich jiní všichni rodové panští mají též tak sedati podle let. Což se pak dotýče pánův nových, kteří jsú přijati, ti sedejte pod starými pány a nad staré se pány netřete; a totéž vedle let sedejte mezi sebou.« *)

Předem tedy zasedali rodové staří, pak rodové noví a mezi nimi vždy starší člen měl před mladším přednost. —

Výjimku od tohoto pravidla na základě starobylého privilegia tvořil rod pánů z Rožmberka, o němž se proto v dotčeném ustanovení zvláště připomíná, že »což se pánův z Rožmberka dotýče, ten kdož by z nich vladařství neb panství rodu z Rožmberka na sobě měl, ten toliko má nade všemi úředníky zemskými sedati a místo své míti, než jiní všichni páni z Rožmberka mají sedati mezi jinými pány podle let.«

V čem ale tato přednost místa, neboli sedání, nade všemi ostatními úředníky záležeti měla, dovídáme se podrobně ze zřízení zemského z r. 1530., kdež čteme hned v odstavci prvním: »Za právo jest, kterak v soudu zemském sedají. Najprvé král J. Mst. má seděti na důstojenství stolice své v soudu zemském. A u noh J. Msti. nejvyšší purkrabí pražský a po pravé ruce královské pán z Rožmberka, kterýž by v soudě seděl . . .«

Záležela tudíž přednost pánů z Rožmberka v tom, že jim bylo vyhrazeno místo bezprostředně po pravé straně samého krále českého.

Podle téhož zřízení zemského poznáváme také počet ostatních úředníků a přísedících ze stavu panského i rytířského i jejich pořad v zasedání, neboť čteme dále: ». . . a podle něho (t. j. pána z Rožmberka) najvyšší hofmistr zemský. A trefilo-li by se kdy, že by zemský maršálek v soudu sedal, má sedati pod hofmistrem zemským. A na levé straně královské má seděti najvyšší kancléř zemský. A potom po obojí straně mají páni po letech sedati . . . A osm vladyk, kteří sedají v tom soudu po každé straně po čtyrech a také po starších sedati mají.«

*) Stejné ustanovení platilo o soudu komorním, neboť Z. Z. od 1530. ustanovuje v čl. 5. ». . . *A mají sedati po letech páni rodův starých a pod nimi páni rodův nových sedati mají. A pak pod nimi páni rytířstvo po obou stranách a páni rytířstvo mají bráti do soudu rodův starých.*«

**) Viz též Z. Z. od r. 1549. A. 10.

Tou dobou stav panský byl ještě práv svých i výsad velice dbalý a bedlivě přihlížel k tomu, aby nikdo z cizích hrabat neb knížat za obyvatele zemí koruny České přijatých, za příčinou titule svého neosoboval si právo nad něho se stavěti a vyšší důstojnost si osvojovati.

Proto u příležitosti přijetí hraběte z Hardeku za obyvatele země České, aby stavu svému nezadali, žádali páni na králi Vladislavovi, aby zákonem ustanoveno a tudíž do desk zemských pro věčnou pamět vloženo bylo, že kterýkoli cizí hrabě do země za obyvatele by přijat byl, ten že nad ostatní pány české staven býti nemá, kterémužto přání král Vladislav majestátem daným r. 1502. vyhověl, ustanoviv, ». . . jestliže by který hrabě, buď že by se prvé do království Českého vstěhoval aneb potom kdy, že by se vebral a statek v této koruně že by měl, že se tím hrabstvím zde v království ani také jinde nad pány české výšiti nemá nižádným obyčejem, než podle let svých mezi pány má místa užívati, byl-li by rodu starožitného. Pakli by který byl v nově vyzdvižený hrabě nebo pán, že ten má držán býti tak jakož o tom zřízení dskami učiněné šíře to v sobě drží a zavírá.«

Vzdor tomu však podařilo se knížeti Hendrichovi z Plavna ustanovení to porušiti, sebe nad ostatní povýšiti a pro svůj sobecký záměr většinu stavův různými prostředky získati. Jest karakteristické pro stavy české, že na prospěch osoby, jejíž předkové vždy v řadách nepřátel země České stáli a jimž věrolomství vůči králi českému stalo se dědičnou nectností, odvážili se porušiti právo stavu svého a privilegium českého rodu pánů z Rožmberka.

Zdá se, že cítili nesprávnost jednání svého, pročež snažili se dodati mu nátěr ohražení a nechtíce, by věc příliš nápadně se jevila, provedli předsevzetí to ve dvou odstavcích vložíce je r. 1549. do zřízení zemského.*) Dotyčná místa zní doslovně: »Poněvadž jest od starodávna v tomto království více stavův mimo stav panský, rytířský a městský nebývalo, protož že ještě více stavův mimo nahoře jmenované tři stavy býti nemá nyní i na budoucí časy. Však kníže Hendrych pán z Plavna poněvadž jest rodič tohoto království od starodávna důstojenství svého knížecího i s dědici svými, tolikéž místa i titule jako na kníže záleží užíti má. Však tudy aby stav čtvrtý v tomto království přičiněn nebyl«

Nedosti na tom, že vzdor ohrazení ustanovením tímto cizí knížecí důstojnost nad domácí stav panský postavili, šli stavové čeští ještě dále, uzákonivše, že seděti má po pravé ruce královské kníže, které by v soudu zemském sedalo, a podle knížete pán z Rožmberka, který by také v soudu zemském sedal . .

Jest zjevno, že toto rušení privilegia celého stavu panského stalo se jedině za tím účelem, aby Hendrych z Plavna stál v důstojenství výše nade všemi panskými osobami domácími, neboť on jsa nejvyšší kancléř království Českého, co takový v soudu zemském zasedal a proto vložena tam slova: ». . . kníže, které by v soudu zemském sedalo...«

*) Z. Z. od r. 1549. A. 9. 13.

Tou dobou byl pan Vilém z Rožmberka, budoucí vladař domu Rožmberského, nezletilý a proto neprávem jen mohl Hendrych z Plavna místo jeho zasednouti. Když pak ale Vilém let zemských došel, o své právo se hlásil a Plavenský místo, které držel, postoupiti jemu se zdráhal, vznikl z toho spor, který trval od r. 1554. až do r. 1566., kdy ovšem na prospěch Viléma z Rožmberka rozhodnut byl.

Co se přijetí do stavu panského týče, o tom máme z doby starší velice málo zpráv a také ani později nebylo jasným způsobem ustanoveno, jakou kvalifikací v životě společenském kandidát vykázati se měl. Nechybíme však, když tvrdíme, že jako ve věku třináctém a čtrnáctém, tak i ve věku patnáctém vyžadoval se ku přijetí do stavu panského stav vladycký, čemuž nasvědčuje okolnost, že páni zkoušeli »hodnost« čekancovu, čímž míněna jest urozenost, protože slovo to znamená zde tolik, co později »dobrý«, t. j. šlechtický.

Nejstarší zákonné ustanovení, kterým přijetí do stavu panského bylo upraveno, pochází z r. 1497. a uvádí se v něm, že ». . . kdožby koli v panský stav chtěl vkročiti, ten i jeho dědicové bez povolení krále J. Msti a přijetí na soudu zemském,*) žádným obdarováním řádu panského, aby užiti nemohl, leč by jeho král J. Mst a páni na soudu zemském přijíti ráčili, seznajíce hodnost a služby jeho, kteréžby království Českému platně činil. Což se pak dotýče těch osob, kteří chtí za pány odbývati buď nějakými průvody anebo listy, kteréž jsou sobě sjednali a vyprosili a takový že od krále J. Msti, ani od pánův přijati nejsou, ti řádu a stavu panského neužívejte, dokudž by nebyli od krále Jeho Milosti a pánův přijati.«

Bylo tudíž ku přijetí do stavu toho potřebí, aby měl kandidát jisté zásluhy o stát, a poněvadž o toto právo dělil se král se stavem panským, bylo též nutno, aby přijat byl jak od krále samého tak i od pánů.

Další ustanovení jest tak zvaný řád stavu panského, na němž se r. 1501. páni dohodli a který tuto v doslovném znění uvádíme:

»Léta 1501. v úterý po Svatosti z mocnosti té, kterúž sobě podle svobod svých panský a rytířský stav v zřízení zemském pozůstavili, že mohú práv svých z jednostajné vůle přičiniti i ujiti, protož páni toliko v řádu svém panském po témž zřízení o to jsou se svolili mezi sebou a to na pány z rytířstva znesše, s jich vědomím kázali jsou řád stavu svého panského v knihy památné desk zemských vepsati takovýto:

Item páni a rodové starožitní, kteříž jsou v království Českém země České mají místa mezi sebou držeti po letech po páních úřednících zemských, tak jakž se ve dskách o těch úřadech ukazuje. A jiní páni přijati v panstvě až do dnešního dne nemají se v to táhnouti, ani se lety ani jiným nad tyto rody staré žádnou vymýšlenou věcí ani úřady výšiti, než po nich též po letech seděti. A což se rodův panských před tímto zřízením přijatých dotýče, ti mají od starých rodův panských při tom

*) Konkretných případů, že by přijímání do stavu panského bylo se někdy dálo na soudě zemském, nemáme, neboť veškerá známá přijetí udála se na obecních sněmích.

zůstaveni a zachováni býti, při čemž jsou prvé před tímto zapsáním zachováni byli a též také jako prvé před tímto zápisem k rodům starým zachovati se mají. A bylo jest o to poručeno relací učiniti na sněmu obecním při přítomnosti krále Jeho Msti. —«

Nového, kromě že páni hned po nejvyšších úřednících sedati mají, nebylo řádem tímto vlastně nic povědíno, neboť poměr nově přijatých pánův ku starým, nad které aby se nepovyšovali, obsahuje již snesení od r. 1497. Avšak pánům nestačilo, že i tento tak zvaný řád vložením ve dsky zemské v moc zákona vešel, oni vyprosili sobě na králi Vladislavovi r. 1502. zvláštní privilegium, kterým týž nejen uvedený řád potvrdil, ale i novými ustanoveními rozšířil. Tak zejména setkáváme se tu s rozdílem mezi pány přijatými do stavu před usnesením a po usnesení tohoto řádu. To byla však jen malichernost, která praktického významu neměla a v budoucnosti ani míti nemohla. Chtěl-li stav panský ustanoviti rozdíly v rodech svých, o čemž vlastně pochybovati se nedalo, pak mohl toho dosíci jedině ustanovením stupnice hodnostní, jakou měli dávno již stavové národů sousedních, kde stav panský dělil se na svobodné pány, hrabata, knížata a t. d. Za to však bylo důležité ustanovení konečné, které do prvního znění svého řádu páni ani nepojali a jímž se zavázali, že žádného za pána nepřijmou, leč by stav svůj vladyčí do čtvrtého kolena před nimi provedl a vedle toho neposkvrněnou zachovalost cti své prokázal. Tolik o řádu samém, který v majestátě recitován, králem doplněn byl. Pokud vlastního obsahu majestátu se týče, s nímž ostatně čtenáře doleji seznamujeme,*) třeba uvésti, že obsahuje kromě potvrzení řádu onoho i závazek, že císařské obdarování stavem panským k tomu, aby někdo pánem býti mohl, nemá býti dostatečným, ale že jen onen za panskou osobu považován i uznán býti má, kdo by od krále a pánů z rodů starožitných do stavu panského přijat byl. Že však v praxi ustanovení těchto valně šetřeno nebylo a že při přijímání do stavu jiné vlivy působily, dokazuje celá řada dokladů, jež desky zemské chovají.

*) »My Vladislav . . . oznamujem listem tímto všem, že jsú před velebnost naši přistúpili poddaní naší páni královstvi Českého z rodův starožitných panských a vokazovali nám zřízení, které jsú mezi sebú učinili a z rozkázání našeho i dckami zapsali, což se panuv nových dotýče, kterak a na jaký zpusob měli by do království tohoto přijímáni býti a kterak by se k rodum starožitným panským budúcně zachovávati měli, jakož jsme pak to zřízení z desk zemských památných slovo od slova (?) v tento list náš pro budoucí věčnú pamět vepsati rozkázali, kteréž se takto píše:

Leta božiho tisiceho *v. C.* prvního v utery po svátosti z mocnosti té, kterúž sobě podle svobod svých panský i rytířský stav v zřízení zemském pozustavili, že mají práv svých z jednostejné vule přičiniti i ujiti, protož páni toliko v řádu svém panském po témž zřízení o to jsú se svolili mezi sebou a to na pány z rytířstva vznesše, s jich vědomím kázali jsú řád stavu svého panského v knihy památné desk zemských vepsati, takovýto:

Item páni a rodové starožitní, kteří jsú v království Českém země České, mají místa mezi sebú držeti po letech po páních úřednících zemských tak jakž se v dskách vo těch úřadech ukazují a jiní páni přijatí v panství až do dnešního dne nemají se v to táhnúti ani se léty ani jiným nad tyto rody staré žádnú vymyšlenú věci, ani úřady výšiti než po ních též po létech sedati; *kteřížby páni po tomto času po dnešní dni byli v panský stav přijati ti se také nad ty, kteří jsú před tímto časem přijati, nemají na ně po letech ani po čem jiném tříti a výšiti, než po ních též pořád po letech sedati a místa držeti, a ta věc*

Stav panský, který vedle stavu rytířského osvojil si moc dle libosti své práva svá rozmnožovati čili jak do Zřízení zemského od r. 1500. vložil »práv svých přičiniti anebo ujiti« čili umenšiti, dle této autokratické maximy v praxi se také řídil a jen tenkráte na ustanovení svého stavovského regulativu dbal, když se mu to právě líbilo, jinak však pro každý jednotlivý případ své subjektivní ohledy uplatnil a dle nich v otázce přijímání nových členů se řídil.

On také z moci své osvojil si právo do stavu panského povyšovati, kteréž jedině králi příslušeti mělo a obehnav se hradbou isolujících ustanovení v domnění, že tak integritu svou zachová, stal se pouhou uzavřenou společností. On chtěl zůstati stavem jedním, jehož členové ale sobě rovni býti neměli, nýbrž proměnlivým stářím se lišili, čímž touženého rozdílu však nikdy nedosáhl, ač ho svými usneseními stále hledal.

Konkretní případy poučují nás, že ku přijetí do stavu panského kromě starožitnosti rodu rytířského a přímluvy přátel, na kterouž v každém případě takovém se reagovalo, napomáhaly hlavně poměry příbuzenské se členy stavu toho, neboť ve všech takových přijetích uvádějí se poměry ty jako jeden z hlavních důvodů a poněvadž jen nepatrná část rodů rytířských s rody panskými spřízněna byla, proto jest až do r. 1620. tak málo osob rytířských do stavu panského přijato. Také musel se přijatý v reversu svém ke dskám zemským za sebe i dědice své zavázati, že tak zvaný řád stavu panského z r. 1542.*) zachovávati chce.

Aby sobě však laskavý čtenář mohl i co do formy takového aktu jasný pojem učiniti, sdělujeme s ním tuto obsah přiznání Jana Leskovce z Leskovce po přijetí jeho do stavu ke dskám zemským učiněné, jež jinak i revers zváno bylo:

»Jan Leskovec z Leskovce na Cerekvici, Božejově a Lešně P: jakož jest na žádost, kterúž na jich milosti Pány s přáteli svými vložil, I znaje jeho Jana Leskovce ctné, dobré, šlechetné zachování, že se jeho milosti Císařské i všem stavům království Českého tohoto

nadepsana na věčné a budúci časy ode všech dědiců a budúcich stavu panského držána býti má ode všech pánův zachována podle nahoře položeného spůsobu. Než po dnešní den žádného za pána přijíti nemáme, leč by stav svůj vladyčí do čtvrtého kolena před námi provedl a vedle toho zachovalost cti aby byla bez poskvrny.

Pak my znamenavše a s pilností spatřivše takové jich slušné a poctivé zřízení v stavu panském a také jich v tom starodávní zvyklost a svobodu, kteréž jsú vždycky požívali, tak že žadny za pána na žadné obdarování císařské do tohoto království přijat není leč bychme my jakožto král český a pání z rodův starožitných, jsúc za to poctivě prošeni, za pána jej přijali, že jest jinač panství žádný v této zemí užívati nemohl aniž muž: a protož my jím jich takové obyčeje a zvyklosti schvalujeme a mocí královsku ten obyčej a zřízení předepsané na věčné a budoucí časy tvrdíme a při něm zustavujem jakožto král český a mocí tohoto listu upevňujem chtíce tomu aby to na budicí věčné časy držáno a zachováno bylo v stavu panském bez všelikterakého přerušení tak aby starodávní rodové panští novými přijatými rody v potupu vedeni nebyli . . .

Místa ležatým písmem tištěná v původním snesení od r. 1501. se nenalézají.

*) Správně zníti mělo z roku 1501. a 1502., neboť r. 1542. byl týž řád po shoření desk i se známým nám již majestátem krále Vladislava od r. 1502. znovu ve dsky vložen.

službami svými hodně a poctivě zachoval a hoditi na potom může. I také starožitnost rodu jeho stavu rytířského také pro mnohá přátelská spříznění, v kterémž on se stavem panským jest od Pánů stavů panského za Pána do téhož stavu panského i se syny svými a dědici jich přijat, tak a na ten způsob jakž relací z plného sněmu na to od téhož stavu panského ke dskám zemským učiněna v kvaternu relací krále J. Msti pánů jich milosti a vladyk z plného soudu zemského léta 1583. v pondělí po Sv. Trojici A, 28, zapsána plněji svědčí a to vše v sobě šíře obsahuje a zavírá, že jest slíbil a tímto zápisem slibuje za sebe i za syny své a dědice jich, že ten všechen pořádek v stavu panském, který se v tomto království zachovává držeti, zachovati a v té vší poctivosti a povinnosti i s syny svými a dědici jich státi chce tím vším způsobem jakž řád stavu panského ve dskách zemských památných v kvaternu černém léta 1542. ve čtvrtek u vigili Božího křtění B, 25, vložený to v sobě šíře drží a zavírá bez porušení.« Od formálního průkazu čtyř rytířských předků bylo v případě tomto upuštěno, ježto rod Leskovců jako velice starožitný znám byl.

Chtěl-li však cizí pán do českého stavu panského přijat býti, musel v první řadě na sněmu obecném ode všech tří stavů, t. j. panského, rytířského a městského se svolením královským za obyvatele do země a koruny České býti řádně přijat a zvláštní přiznání k zemi učiniti, revers pod pečetí svou k úřadu desk zemských dáti a slíbiti, že chce v Čechách právo trpěti, obhajovati, právu dopomáhati a vše jako ostatní obyvatelé království Českého činiti povinni jsou, zachovávati a za svého jediného dědičného pána korunovaného krále Českého míti a uznávati.

Tak na př. Mikuláš Palffy, svobodný pán z Erdödu, slavný turkobijce a vítěz u Narigradu nad Mehemedem Černým, jemuž za prokázané služby vojenské císař Rudolf II. daroval zámek Prešpurk a povýšil ho do stavu hrabat rakouských, byl r. 1587. přijat za obyvatele zemí koruny České, o čemž učinil při dskách zemských následující přiznání:

»Mikuláš Palffy z Erdödu na Prešpurce a Stupově království Uherského komorník, Jeho Milosti Císařské rada, komorník a nejvyšší J. M. C. všech báňských a pomezních mýt v království Uherském. P: Jakož jest do země a koruny České s povolením Nejjasnějšího knížete a Pána Pána Rudolfa druhého z Boží milosti voleného římského císaře Uherského a Českého krále J. Msti. jakožto krále Českého ode všech tří stavův koruny České za obyvatele přijat, že podle zapsání svého listem pod pečetí jeho přivěšenou chce právo trpěti, jeho obhajovati i také dopomáhati a to všecko jakž jiní obyvatelé toho království Českého činiti povinni jsou, učiniti, a žádného jiného za pána svého dedičného míti nemá nežli krále Českého korunovaného, to pak všecko má pod těmi všemi pokutami, jakž zřízení zemské vykazuje, zachovati.«

Po pohromě bělohorské král Ferdinand II. zavedl Obnoveným zřízením zemským nový pořádek v království Českém změniv podstatně celou jeho ústavu zemskou. On odejmul stavům dosavadní právo do stavu povyšovati a tedy stav panský udíleti, vyhradiv je králům

*) D. Z. 127. K. 25

Českým, kterým, jakožto hlavě státu, jedině také příslušelo. V ostatních bodech zůstal však řád stavu panského, jen neškodné frase a pořad zasedání obsahující, v platnosti. Odtud stav panský stal se teprv skutečným stavem, t. j. zvláštní třídou v obyvatelstvu. Názvu »starý stav panský« užíváno i nadále a znamenal svobodné pány.

Vrátiv koruně právo *) udílení všech stupňů šlechtictví, zavedl ve stavu panském hodnostní stupnici rozděliv ho na svobodné pány, hrabata, knížata a vévody, čímž dosáhl onoho odlišování se jedněch od druhých, po němž stav panský před tím marně toužil, snaživ rozdílu toho dosíci rozeznáváním mezi nově přijatými a oněmi, kdo již ve stavu panském se nalézali, zapomínaje při tom, že již po dvaceti letech, ano i dříve rozdíl takový mizí.

První hrabata a svobodné pány, jež odtud český stav panský vykazuje a kteří své hodnosti i titule svrchovanosti královské děkují, jsou následující:

Hrabě Maximilian z Trautmansdorfů, hrabě Vilém Slavata, hrabě Adam z Valdštejna a hrabě Jaroslav z Martinic, kteří dostali současně i titul »Vysokoblahorodí« a právo v řadě hned po knížatech světských seděti. Hrabě Vilém Slavata obdařen byl krom toho i titulem vladaře domů Jindřicho-Hradeckého, Chlumského a Košumberského.

Do stavu svobodných pánů povýšeni byli rodové: ze Strahlendorfů, z Verdenberků, z Vřesovic, Vratislavů z Mitrovic, z Nosticů a Michnů z Vacínova.

Veškerá tato povýšení pojata byla do kontextu samého Obnoveného zřízení zemského r. 1627. vydaného. Zřízením tím byl dosavadní počet stavů v království Českém ze tři na čtyři rozmnožen tím, že Ferdinand II. hodnostáře církve katolické na první stav povýšil. Odtud byl prvním stavem stav duchovní, druhým stav panský, třetím stav rytířský a čtvrtým stav městský.**)

Dle ustanovení deklaratorií a novel ***) od r. 1640. ku zřízení zemskému vydaných, měl ten, kdo králem českým do stavu panského povýšen byl, jestliže chtěl nároky na místo ve stavu panském činiti, stavu tomuto se ohlásiti a čtyry šlechtické předky po otci i po matce vykázati. Kdo však se tomuto požadavku nepodrobil, neztrácel tím sice uděleného mu stavu panského, avšak ve shromážděních, jako ku př. na sněmích, ve stavu panském zasedati nemohl. Ostatně býval z pravidla do stavu panského povyšován, kdo již ve stavu

*) Velice zřetelně vymezil právo to Ferdinand III. ve svých deklaratoriích a novellách r. 1640. k Obnovenému zř. z. vydaných v čl. Aa, XIV: »Ferner gleich wie in der Verneuerten Landes-Ordnung denen Königen zu Böheimb alle und jede Regalien und königliche Hoheiten so einem jeden König und Monarchen in seinem Königreich zustehen, deutlich vorbehalten, auch darunter eines aus den vornehmsten ist *die Würde des Herren und Ritter-Standes, welche in diesem Unserm Erb-Königreich niemanden als Uns zu conferiren und zu verleihen zustehet;* Also soll auch dieselbe nirgends anderswo als bei Uns und den Regierenden Königen zu Böheimb gesuchet werden.«

**) Obnovené zřízení zemské od r. 1627. čl. A 24, 27, 28, 29, 30, 31 a 34.

***) Dotyčný čl. Aa, XV. zní doslovně: »Damit auch der Herren und Ritter-Stand in seinem wohl-hergebrachten Flor und Esse umb so viel mehr erhalten und darinnen auf die Posteritaet gebracht werden möchte; So haben die nächsthien in Gott abgeleibte Kaiser- und königliche Majestät Christmildigster Gedächtnus, sich noch de dato Wien den 29. Novembris des 1628. Jahrs resolviret: Erklären auch Uns imgleichen dessen hiemit gnädiglich dass die jenigen, so seither dessen von Ihrer Ld. und Majestät oder von Uns in den

rytířském byl, a v případě tom stav panský použil práva svého a od požadavku toho ustoupil. Jinak koruna sama — šlo-li již předem o to, aby nobilitisovaný od průkazu toho ušetřen byl — povýšila ho hned do starého stavu panského a tak postavila ho na roveň rodům panským celou řadu předků vykazujícím.

Takovému přihlašování se nových pánů říkalo se sice i na dále »přijímání do stavu«, avšak mezi ním a přijímáním před pohromou bělohorskou byl veliký rozdíl. Kdežto tenkráte bylo přijetí totožné s povýšením, bylo po r. 1620. povyšování výlučným právem koruny a přijímání povýšence do stavu pouhou formalitou a nikoli právem stavu. Přihlášení dálo se jako prve tak i nyní na sněmu obecném, kdež shromážděný stav panský zvolil ku zkoušení průvodů nového pána trojčlennou komisi, načež zvolen ze stavu toho relátor, který z rozkazu stavu o přijetí takovém vložil do desk zemských příslušnou relaci. V takové relaci dovolával se stav panský sice dosud svobod stavu svého — jak v řádu stavu jeho uvedeno — což ale bylo již jen lesklou frásí, neboť vůči moci královské neměl více ani svobodu takovou přihlášku odmítnouti. Nový pán měl také, jak se dříve dálo, zvláštním reversem příslušný slib stavu svému novému za sebe i své budoucí učiniti.

Tak r. 1639. diplomem ze dne 2. března povýšen byl rytíř Mikuláš z Schönfeldu *) do stavu svobodných pánů a přihlásiv se r. 1650. u stavu panského, byl do stavu toho přijat, poněvadž, jak se v dotyčné relaci praví, »před osobami k tomu nařízenými prokázal jest po otci čtyři a po matce též čtyři štíty«.

Aby však čtenář mohl i po stránce formální o takovém přijetí patřičnou představu si učiniti, uvádíme tuto zápis o přijetí téhož Mikuláše z Schönfeldu v doslovném znění:

»Pani Jich Milosti podle svobod stavu svého na sněmu obecném, kterýž držán byl na Hradě Pražském léta přítomného 1650. v pondělí po památce Sv. Lukáše, to jest 24. Octobris ráčili jsou průvod Mikuláše z Schönfeldu J. M. C. rady královské komory České, poněvadž jest vedle vyměření řádu stavu rytířského po otci čtyry štíty a po mateři též čtyry štíty před osobami k tomu nařízenými, totiž vysoce urozeným Adamem Matyašem hrabětem z Trautmannsdorfu na Veinsberce Tejni Horšovém, Šlisberku J. M. C. radou, skutečným komorníkem, maršálkem a soudcem zemským, urozeným Janem Hertvíkem hrabětem z Nostic na Falknově, Hanrichsgrynu, Lytnici, Řehlici, Hlyňanech, Pakměřici J. M. C. radou nejvyšším sudím zemským a Vilímem Albrechtem Krakovským z Kolovrat a na Tejnici J. M. C. radou, praesidentem komory České a soudcem zemským v království Českém dostatečně provedl, schváliti a že všech regalií a svobod stavu pan-

Herren-stand erhoben worden, oder noch ins Künftig erhoben werden möchten sich *der Session halber bei dem Herren-Stand angeben und ihre vier adeliche Ahnen erweisen auch anders zur Session* (es wäre dann, dass der Herren-Stand sich gutwillig hiezu verstünde) nicht zugelassen werden sollen sie hätten dann wie erwehnet, ihre vier adeliche Ahnen erwiesen. Gestalt Wir dann auch hienfüro es allerdings bei demjenigen bewenden lassen was wegen Verhaltung der Neuen Frei-Herren gegen den alten Herren in des Herrenstands Privilegien begriffen ist.«

*) Žejdlicové z Schönfeldu jsou starobylý rod, který již před r. 1542. v knihách pozemkových co rod rytířský se připomíná. Přijetí Mikuláše z Schönfeldu nalézá se v D. Z. 626. B. 7.

ského i s dědici a budoucími svými užívati má oznamiti, též pro budoucí pamět dskami zemskými to zapsati poručiti. Však tak a na ten způsob aby on Mikuláš z Schönfeldu s d. a b. s. všechen řád stavu panského v deskách zemských v kvaternu památným černým léta 1542. ve čtvrtek u Vigilií Božího křtění pod lit. B, 25. zapsaný zachovati z něho nevykračovati a revers k tomu stavu panskému od sebe dskami zemskými učiniti povinen byl. — Relator Aleš Vratislav z Mitrovic J. M. C. rada a hejtman Nového Města Pražského.«

Počínaje nastoupením vlády Marie Terezie čili rokem 1740. udílení českého stavu panského přestalo.

V.

O stavu vladyckém neboli rytířském zvláště.

Slovo rytíř jest odvozeno od německého Ritter a toto opět od Reiter, poněvadž rytířstvo bojovalo koňmo, tvoříc svým kovovým oděním mohutnou živou hradbu a jádro každé středověké armády. — Rytířstvo samo jest institucí čistě germánskou a setkáváme se s ním již v době Karolingů.

Otec historiografie české, slavný náš Kosmas, nazývá ve svém letopise rytíře »milites secundi ordinis«, na rozdíl od stavu panského, jenž slul milites primi ordinis. Z toho jest patrno, že za jeho doby rozdělení šlechty na stav panský a stav rytířský skutkem ještě se nestalo, že povšechný název její byl »milites«, t. j. vojíni, avšak že již tenkráte mezi těmito »rytíři« dva stupně hodností byly a to rytíři řádu prvního — později »páni« nazvaní — a rytíři řádu druhého čili později vlastní rytíři. Na čem tento rozdíl se zakládal přesně sice nevíme, lze však s jistotou za to míti, že jednou z příčin jeho bylo větší neb menší bohatství.

Avšak i později, kdy nastala již úplná rozluka, tak že měli jsme v Čechách již stavy dva — panský a rytířský neboli vladycký — nejsou vzácné případy, že také osoby stavu panského rády nazývaly se rytíři čili milites, neboť býti mysle rytířské povznášelo, ježto slovo rytíř zahrnovalo v sobě veškeré vlastnosti, které muže šlechtí. Býti rytířem znamenalo býti ochráncem práva, spravedlnosti, nevinných a utlačených, hájiti dobro proti násilí i zlu s mečem v ruce a položiti život svůj za blaho obecné.

*) Kosmas nar. kolem r. 1045. byl děkanem kapituly Sv. Víta v Praze a † 21. října, r. 1125. Letopis jeho sahá až do r. 1120.

Tak na př. čteme v listině, kterou r. 1273. Heinrich a Vítek bratří z Rožmberka udílejí opatu i konventu kláštera Vyšebrodského patronátní právo nad kostelem v Rábu v Dolních Rakousích mezi svědky: ». . . Dominus Zvatemirus miles . . .«, ač podle prvního titule byl tento Svatomír osobou panskou. Týž připomíná se pak ještě r. 1274. se svým bratrem Předotou, který nazýván jest ovšem také »dominus« čili »pán« nikoli však miles.

Že ale rytíř neboli miles totožné bylo s českým »vladyka«, zřejmo jest nejen ze Zřízení zemských, ale dokazují to celé desky zemské i veškerá soudní rozhodnutí, jako při tak zvaném udílení let nezletilým osobám stavovským, jež počínají vesměs slovy: »Páni Jich Milosti a Vladyky na plném soudu zemském ráčili . . .« Jak jsme ale již při pojednání o stavu panském ukázali, zasedali na soudě zemském jen stavové panský a rytířský.

Teprve po válce třicetileté, kdy ve Vídni rozhodovali o záležitostech českých lidé právních poměrů našich i starobylých zřízení stavovských neznalí a kdy proto všechen dosavadní věky ustálený řád přímo nohama vzhůru obracen byl, shledáváme, že počal činiti se rozdíl — nikoli však ustanovením zákonným — mezi rytířem a vladykou, anať praxe české kanceláře dvorské stotožňovala vladyctví s prostým šlechtictvím, před tím v Čechách neznámým.

Bylo to sice v úplném odporu se samým Obnoveným zřízením zemským, které nižší stupeň šlechtictví než rytířství neznalo, přece však udílení jeho se udrželo.

Prve nežli počátek svůj vzala v Čechách vedle šlechty prvotní šlechta údělná čili diplomová, nazýval se povýšený »panoše« lat. »armiger« a něm. »Edler Knappe« čili »Edelknecht«. Tenkráte také nepochybně panoval i u nás francký obyčej »pasování«, jemuž asi naši panošové starší doby hodnost svou děkovali.

Takový panoše nebyl však pokládán za rovnocenna se starými již rody vladyckými čili rytířskými, neboť neměl právo na sněmích a později také na soudech zasedati, ač jinak statky a sídla rytířská držeti směl a proto také nepříslušel mu titul »urozený a statečný vladyka«, lat. »praenobilis, strenuus vir, miles«, jako osobám stavu rytísského, nýbrž »slovutný muž«, lat. »famosus vir«.

Dokladem k tomu jest na sta zpráv z listin souvěkých až na doby naše zachovaných, jakož i knihy zakládací*) bohaté zprávy o starých rodech šlechtických obsahující a konečně nevyčerpatelný poklad desk zemských i dvorských. Z tohoto ohromného množství uvádíme několik příkladů. Tak r. 1406. připomínají se: Strenuus vir Zdenko de Střevač miles, patron farního kostela v Drahorazi; Famosus vir Habardus de Solan alias de Sulevic armiger; Famosus vir Nicolaus de Všechlap armiger a ještě v r. 1482. čteme, že »slovutný Panoše Jan Karlík z Nežetic maje plnou moc od bratří svých prodal čtyry pustiny ve Starých Bucích Slovutnému Panoši Kunašovi z Pavlova«.

Panošství tvořilo jakousi průpravu ke stavu vladyckému či rytířskému a trvalo po tři generace, kdy teprve vnukové povýšencovi stávali se vladyky neboli rytíři se všemi nároky na práva a přednosti stavu toho.

*) Libri Erectionum Archidioecesis Pragensis počínající r. 1358.

K takovýmto přednostem a právům stavu rytířského patřilo především právo »zasedati na sněmích«, pak i na soudech a v jiných úřadech zemských. Později, kdy stav rytířský stal se uzavřenou společností, stala se práva ta výlučným majetkem téže.

Rytířům příslušelo též právo nositi v době potřeby úplné odění, jako zvláštní odznak stavu svého řetěz zlatý nákrční s penízem svatojiřským, a meč na zvláštním (z pravidla stříbrném) pasu zavěšený a ostruhy. Dále právo súčastniti se koleb čili turnajů a míti svůj praporec se znakem svého rodu. Oni měli i právo pečetní, t. j. směli užívati při listech, které vydávali, pečetě se svým erbem *) a svým jménem. Oni měli konečně i právo na přijetí do stavu panského, jestliže ve stavu rytířském — dobu panošství v to nepočítaje — vykázati mohli čtyři předky po otci a čtyři po matce. Také toto právo stalo se později výlučným privilegiem členů stavu rytířského co společnosti.

Kromě těchto všeobecných práv a předností měly mnohé rodiny ještě zvláštní svá privilegia, která v rodě jejich byla dědičná a na kterých sobě nemálo zakládaly, jako na př. rytíři ze Lhotky. Rod ten měl od starodávna privilej po předcích zděděnou, že členové jeho směli státi s oštěpem v ruce na čestné stráži u mostu na hradě Hluboké, kdykoli tam král český dlel. Na privilegium to vyžádali sobě na králi Vladislavovi r. 1472. zvláštní majestát, který sobě ve dsky zemské vložili. Po shoření desk bratři Jan a Václav ze Lhotky r. 1555. výsadu tu znovu sobě ve dsky vložili.**)

Panoši sluli ale též synkové vladyčtí rodů starých a tedy pod mečem i štítem zrození. Bylo totiž také v Čechách chvalitebným zvykem dávati synky rytířské na zkušenou k jiným osobám stavu rytířského neb panského, aby tam sobě ctnosti stavu svého osvojili. V první době — jsouce ještě ve věku chlapeckém — bývali přidělováni ke službě dam, v jejichž okolí osvojovali sobě uhlazený mrav i dvorné chování a sluli pážata neb pacholata. Později vřaděni byli do dvořanstva pánova, v němž zvykali zaměstnání rytířskému, jako jízdě na koni v plném odění, výcviku s mečem i oštěpem, jakož vůbec všemu, co zdatnost neohroženého bojovníka podmiňovalo, a v tomto svém povolání sluli panoši. Panoš provázel pána svého na všech cestách jeho, na výpravách válečných i při turnajích, nesa jemu na kolbiště štít a řídě koně jeho k útoku proti soupeři.

Když pak takový panoš »došel let přirozených« ***) čili zletilosti a obstál ve všech ctnostech i povinnostech stavu rytířského, nastala chvíle v životě jeho nejvýznamnější, kdy

*) V nejstarší době bylo zvykem užívati na pečeti pouze přílbice s klenotem; štít na pečetích objevuje se později.

**) D. Z. 11. K. 19.

***) Zletilost určovala se původně dle známek tělesné dospělosti, o čemž obšírněji píše Kornelius ze Všehrd V. 45., dále kniha Tovačovská kap. 200. Tento způsob u nás nejdéle se udržel a slul *let ohledání*, poněvadž u přítomnosti dvou úředníků ohledáno bylo jinochu lůno, dívce pak obnažené prsy, zdali se dmou. Tak čteme v D. Z. 16. N. 25. ještě r. 1570., že na žádost paní Bohunky Křinecké z Ronova služebnici její Žofii *»vohledána jsou léta a našlo se, že léta spravedlivá má«*. Zřízením zemským z roku 1549. F. 12. ustanovena doba zletilosti pro muže při dosaženém 20. roku věku, kteréž ustanovení i do obnoveného Zřízení zemského pojato bylo.

měl býti uznán za rytíře, při kteréžto příležitosti obdržel úplnou výzbroj, zvláště ale řetěz zlatý náhrdelní, meč na stříbrném pasu visecí, konečně ostruhy a štít s erbem rodu svého, který neposkvrněn odevzdati měl jednou potomkům svým.

Nepochybně že jako jinde též u nás odbývala se tato slavnost v chrámu Páně a že spojena byla s obřady církevními, jako zajisté mší svatou, při které kněz požehnal mladému rytíři i meči jeho, aby používal ho na prospěch církve, práva, spravedlnosti, vlasti a t. d. Snad u této příležitostí došlo také k obřadu, jenž slul »pasování na rytíře«, ale týž mohl míti význam jen obřadní jako v Německu, kde znamenal slavnostní přijetí mezi ostatní dospělé druhy.*)

O pasování na rytíře, co aktu nobilitačním, listinných zpráv nemáme, vyjma zmínku o Janovi ze Smojna na hradě Žampachu, jinak Pancéř zvaném, kterého Karel IV. za hrdinství proti Pisanským na jevo dané zlatým řetězem co zvláštním znakem rytířství obdařil a na rytíře pasoval.**)

Když králové čeští, chtíce na jevo dáti uznání i náklonnost stavu městskému, který jim platných služeb prokazoval a v němž mocnou oporu proti zpupnosti i nenasytnosti šlechty nalézali, osoby měšťanské do stavu šlechtického z moci své královské povyšovati počali a jim »erby neboližto znamení vladyctví« listy erbovními čili majestáty udíleti se jali, a když počet těchto, abychom řekli královských vladyků, značně množiti se počal, snažili se staří rodové vladyčtí, aby se od nich lišili a proti splynutí s nimi zabezpečili, ve svůj vlastní stav se uzavříti.

První krok, který stav rytířský ve směru tom cestou zákonadárnou podnikl, byl, že r. 1497. vymohl na králi Vladislavovi ustanovení, že takovýmto novým vladykům »ve dsky kladeno býti nemá«, t. j. že majestátem na erb obdarovaný statků zemských čili deskových nabývati nemůže až teprve dědicové jeho, kteří když se jim počne ve dsky klásti, hned důchodův městských i řemesel zanechati, vedle řádu rytířského se zachovati a jej užívati

*) Tak roku 1184. pasoval císař Fridrich I. dva své syny na říšském sněmu v Mohuči po předcházející slavné mši svaté na rytíře. — Roku 1290. dal císař Rudolf I. ve své přítomnosti několik mladých šlechticů, které mu duryňský markrabí Albrecht představil, v kostele na Petersbergu tamním opatem před hlavním oltářem na rytíře pasovati. Markrabí pak odevzdal jim výzbroj, stříbrné ostruhy, pas, kabát jízdecký a koně. Avšak i knížata a synové jejich bývali na rytíře pasováni; tak Karel Veliký povýšil syna svého Ludvika, čtrnáct roků starého, slavnostním způsobem na rytíře, odevzdav mu meč a celou výzbroj. R. 1170. povýšil císař Fridrich I. na říšském sněmu v Erfurtě u přítomnosti shromážděných knížat syna landkraběte Ludvíka II. slavnostním způsobem na rytíře a tamní biskup při mši svaté mladému rytíři u přítomnosti říšských stavů požehnal.

**) Palacký. Dějiny IV. vydání II. 322.

V šestnáctém věku nalézáme sice v testamentě Anny z Gerstorfů od r. 1576. odstavec, v němž praví: »*. . . nebo to ten řetěz jest, který jest slavné a svaté paměti J. M. císař Karel panu Bernartu Gerstorfovi panu manželu mému nejmilejší, když jej na rytíře pasoval, darovati ráčil . . .*« Jest to sice pasování na rytíře ve vší formě, avšak akt ten nestal se králem českým, nýbrž císařem německým a nebyl aktem nobilitačním, ač jinak vyznamenání znamenal, neboť Gerstorfové již před shořením desk stavu rytířskému v Čechách náleželi. D. Z. 19. C. 6; 2. K. 22.

měli.*) Dle tohoto ustanovení stávaly se teprve děti nobilisovaného řádnými i plnoprávnými údy stavu rytířského. Což se však týče řádu tohoto stavu, jehož se citovaný majestát dovolává, dlužno připomenouti, že zakládal se toliko na zvyklostech a kodifikován že nebyl.

Udělováním listů erbovních**) vznikly záhy nejen nové poměry, ale i nová šlechta v městech usedlá, mající své erby a titule stejně jako šlechta prvotní, kterážto vždy jen nepřímo i nerada vladyctví těchto rodů připouštěla.

Tací povýšenci, protože byli sami prvními rodu svého ve vladyctví, sluli *vladykové jednoštítní*, neboť ani otec ani který jiný z předků jejich nebyl v erbu zrozený.

Způsobem takovým vzcházel znenáhla značný počet nových rodů šlechtických, ***) kteří, byť i neměli v držení svém statky deskové, přece znamenitým vládli bohatstvím, jež provozováním živností městských získali a tudíž co do jmění se starými rody vladyckými nejen rovnati se mohli, ale mnohé i předčili.

S bohatsvím dostavila se i snaha starým rodům vladyckým se vyrovnati, což asi zavdalo těmto příčinu, že učinili nový rozhodnější krok na cestě nastoupené, a tak aby lesk svých rodů zachovali, vrátili se k praxi věků minulých a snažili se příslušnou titulaturou i uzákoněním panošství po dobu prvních dvou generací — jak již prve bývalo — žádoucího zjevného rozdílu dosáhnouti.

Za tím účelem ustanovili v právích a Zřízeních zemských r. 1549, ve článku A, 23.

»Což se erbův dávání†) dotýče, ty J. Mt. královská dávati může komuž ráčí a ti, kteří sobě erby vyprošují, aby se zachovali tak, jakž jich list od krále Jeho Msti. na to daný ukazuje. A v stavu svém i k stavu svému aby se tak zachovali, jakž od starodávna bylo. A nemá žádnému takovému psáno býti nežli »Slovutnému Panoši« až do jeho smrti. A též měl-li by které dítě, též těm dětem do třetího kolena nemá psáno býti »Urozenému Vladyce« a ti starodávným vladykám nemají rovni býti a nejsú a kteří by v třetím kolenu od obdarování a erbu jim daného nebyli, těm se jinak nemá od žádných úřadů psáti než »Slovutnému Panoši« . . .«

---

*) Dotčený odstavec majestátu krále Vladislava zní doslovně: »Item tuto také jsme při tom zvláštnost učinili, komuž bychom koli erb dáti ráčili, ten se má opovědíti před pány na súdu zemském, aby ve dsky zapsán byl a nemá jemu do jeho života ve dsky kladeno býti, než dědicům jeho má kladeno býti k letům přišlým v tom erbu zrodilým. A když se jim počne ve dsky klásti, a což by ti dědicové nejprv ve dsky přijali, tehdy hned důchodův městských aby nechali i řemesla, než vedle řádu rytířského se zachovati a jeho užívati.« — Pozůstatky D. Z. II. 487.

**) Z pravidla klade se počátek údělného šlechtictví a tedy i vydávání šlechtických diplomů, jinak majestátů neb erbovních listů do času císaře Karla IV. Autorovi známi jsou však nejstarší takové diplomy z r. 1461., z nichž jeden dán byl Janu Černýmu, rychtáři městskému v městě Hradci Králové, aby se psal ze Skaličky a druhý daný bratřím Mazancům. — V době starší, kdy staří rodové vladyčtí před mladšími se ještě úplně neuzavřeli, kladly se takové listy jako všechny jiné majestáty do desk zemských.

***) Spisovatel chová ve svém archivu listinné zprávy, jako testamenty, smlouvy trhové, ustanovení poručenství a t. d. o více než osmi tisících takovýchto *rodů*, kteroužto číslicí všichni rodové daleko ještě nejsou vyčerpáni.

†) Právo udíleti erby přiznáno bylo králi také již Z. Z. od r. 1500.

Avšak ani tímto novým ustanovením staří rodové na dlouho uspokojeni nebyli, neboť již do následujícího vydání Zřízení zemského r. 1564. vložili ustanovení, že titul »Slovutný Panoše« příslušeti má jen oněm, kteří od starých rodů do stavu vladyckého přijati budou. *)

Touto modifikací čl. A, 23. umožněno bylo sice již erbem obdarovanému státi se příslušníkem stavu vladyckého, avšak ani on sám, ani dědicové jeho do třetího kolena od starých rodů za osoby vladycké považováni býti neměli a teprve vnukové obdarovaného nabývali titule vladyky. Tací vladykové neměli však býti rovnocenní s rody starými, ale náleželi rodům mladším. Jak dlouho však za rody mladé považováni býti měli, stavové určiti opomenuli a právě toto opomenutí stalo se zdrojem nespokojenosti, kterou staří rodové, podněcováni ješitností, stále byli zmítáni.

Těmito ustanoveními počínaje, zahájena byla doba zmatků, jež měla za následek, že staří rodové vladyčtí již jen z pouhé ješitnosti a nevraživosti počali zjevně neuznávati vladyckost králem nobilitisovaných a již r. 1609. právem, které sobě se stavem panským za vlády slabého krále Vladislava II. r. 1500. osvojili, »že mají vždycky vůli a svobodu práv svých přičiniti neb ujiti«, usnesli se na tak zvaném řádu stavu rytířského, kterým své dílo zmatků dovršili.

Řád ten, který r. 1610. ve dsky zemské vložen byl, sdělujeme tu se čtenářem v doslovném znění.

»Léta Páně 1609. v pátek po Sv. Voršile. Z mocnosti té, kterouž sobě podle svobod svých panský a rytířský stav v Zřízení zemském**) pozůstavili, že mohou práv svých na sněmu obecném s vůlí Jeho Milosti královské z jednostejné vůle přičiniti neb ujiti, Protož páni z rytířstva a vladykové***) toliko v řádu a stavu svém rytířském a vladyckém podle téhož Zřízení zemského o to jsou se mezi sebou svolili a to předně při J. M. císařské jakožto králi českém poníženě a poddaně vyhledávali a od Jeho Milosti dovolení dostavše, tolikéž na stav panský vznesše, s jich vědomím *řád stavu svého rytířského a vladyckého* ve dsky zemské památné vložili a vepsali.†)

Tak jakož teď od nedávných let od některých zde v tomto království Českém to jest povstalo, že nejsou nikda pořádně do stavu rytířského podle Zřízení zemského přijati††) za osoby stavu rytířského se vydávají, tak se titulují i nad starožitné rody se tříti smějí, což stavu rytířskému a vladyckému

*) Z. Z. od r. 1564. čl. A, 15. »... A nemá žádnému takovému psáno býti nežli teprv *od přijetí do stavu* ‚slovutnému panoši'. A též, měl-li by které děti, též těm dětem do třetího kolena nemá psáno býti Urozenému Vladyce a ti starodávným vladykám nemají rovni býti a nejsú ...«

**) Viz Z. Z. od r. 1500.

***) Tu znamená slovo »vladyka« stejně co rytíř a uvedeno jest zde hlavně proto, aby udržena byla kontinuita s dobou starou. Z téže příčiny praví se dále »... *ve stavu svém rytířském a vladyckém* ...« »*aby se proto v druhý stav vyšší totiž rytířský a vladycký netřeli* ...«

†) D. Z. 183. A, 27.

††) Míněno zde Z. Z. od r. 1564. A 15.

starožitnému poctivému více snášeti a přehlídati na zlehčení téhož stavu přichází, za kteroužto příčinou, aby se toho více nedálo, páni z rytířstva a vladyky tento řád v stavu svém rytířském a vladyckém mezi sebou jsou nařídili a ustanovili.

Předně a nejprvé: Co se erbuv davání dotýče, toho se při Zřízení zemském A, 15. zouplna zustavuje, ty zde v království tomto J. M. C. jakožto kral český a budoucí králové čeští dávati může komu ráčí a kterýžby koliv takového obdarování a erbův dostali, ti aby se proto v druhý stav vyšší, totiž rytířský a vladycký, netřeli ani se za osoby stavu rytířského a vladyckého vydávati nemohli, než *toliko vedle listu jim na to daného* se chovati povinni byli a za osobu stavu rytířského a vladyckého království Českého leč by prvé na sněmu obecném toho náležitě a úctivě při témž stavu rytířském a vladyckém vyhledávali, *zplození své poctivé z lože stavu manželského řádně pošlého až do třetího kolena,* též své dobré a poctivé chování prokázali a potom od stavu rytířského a vladyckého pořadem starobylým a chvalitebným do stavu rytířského a vladyckého přijati byli, též od sebe revers a přiznání, že se ve všem vedle vyměření Zřízení zemského A, 15. zachovati chtějí, dskami zemskými učiniti a ten tak v nově přijatý, aby se nad jiné starožitné rody netřel aniž do třetího kolena v žádném vyšším ouřadě nebýval. Pakli by kdy i k jakému ouřadu nižšímu přišel, nad starožitné rody vždy proto jako vejš dotčeno, aby se netřel a k stavu svému všelijakou poctivost a šetrnost choval a proti témuž stavu svému nic neslušného před se nebral a nečinil a *k stavu městskému nikdy více se nenavracoval.*

Za druhé: Kdo by se vydával za osobu stavu rytířského a vladyckého a titule toho užíval a nikdá pořádně do stavu rytířského a vladyckého podle vyměření Zřízení zemského na sněmu obecném přijat nebyl a to se na něj provedlo a ukázalo, aby ke dskám zemským oznámen a vedle spravdlivého J. M. C. nejvyšších ouředníků a soudců zemských uznání, jiným ku příkladu trestán byl.

Za třetí: Jakož i to za obyčej povstalo, že mnozí rodové, některé osoby, které do stavu rytířského a vladyckého přijaty nebyly, za strejce přijímají a titule a erbu rodu svého bez povolení a konfirmací J. M. C. jakožto krále českého jemu užívati dopouštějí a tudy v stav rytířský se vtírati chtějí, pročež aby žádný víceji žádného za strejce přijímati ani k erbu a rodu svému připojiti nemohl, leč s povolením, J. M. C. jakožto krále Českého a budoucích králův českých, kterýchžto Jich Milost sama vlastní regalie jest a ten kterýžby tak na konfirmaci s povolením Jeho Milosti Cís. jakožto krále českého neb budoucích králů českých za strejce přijat a tak k erbu a rodu kohokoliv připuštěn byl, aneb sice

od Jeho Milosti obzvláštní obdarování dostal a prve do stavu rytířského a vladyckého pořádně přijat nebyl, ten tytule a erbu toho užívati může. Však za osobu stavu rytířského a vladyckého království Českého se vydávati nemá a moci nebude, leč by pořádně toho při stavu rytířském na obecném sněmě vyhledával a pořádně do stavu rytířského podle Zřízení zemského a zvyklého chvalitebného obyčeje přijat byl.

Pak-li by se to na koho vyhledalo buď před tímto usnesením a nařízením aneb budoucně po tomto nařízení řádu stavu rytířského, že by tak od koho k erbu a tytuli připuštěn a za strýce přijat byl, od J. M. C. jakožto krále Českého neb předešlých i budoucích králův Českých, že by potvrzení a konfirmací neměl nejsa do stavu rytířského prvé ani potom přijat, za osobu stavu rytířského království Českého se vydával, ten aby a to tolikéž vedle uznání spravedlivého J. M. C. jakožto krále českého a nejvyšších úředníkův soudcův zemských jiným ku příkladu trestán byl. A kteřížby po tom čase do stavu rytířského přijati byli, ti se také nad ty, kteříž jsou před tímto časem přijati, nemají se nad ně po letech ani po ničemž jiném tříti a vejšiti než po nich pořád po letech sedati a místa držeti a ta věc nadepsaná na věčné a budoucí časy ode všech dědiců a budoucích stavu rytířského držána býti má ode všech z rytířstva zachována podle nahoře položeného spůsobu.«

V celku vzato, jest tento »řád stavu rytířského« snůškou zjevných odporů a nejasností. Redaktoři jeho nedospěli při mlhavosti svých přání ani k určitým, jasným pojmům, tak že nelze ani přesně rozeznati co vlastně říci chtěli, a příčina všech těchto zmatků vězela jedině v tom, že v domýšlivosti své zarputile uzavírali se pravdě a než by vladyctví těch, kterým králem uděleno bylo, uznali, vrhli se raději na vynalézání nových pojmů, kterými by práva takových vladyk znemožnili.

Jinak nebylo by možno, aby — jako v druhém odstavci úvodu k tomuto řádu — žehrali, že od nedávných let mnozí nejsouce nikdy do stavu rytířského podle Zřízení zemského přijati, za osoby stavu rytířského se vydávají a titulují, a v odstavci prvním nařizovali, aby ti, kdož erb od krále dosáhnou, ve stav vladycký a rytířský se netřeli, než toliko vedle listu jim na to daného se chovati povinni byli, což vzhledem k jasné i určité mluvě všech majestátů na erb králi českými daných jest nejméně čirým nesmyslem, neboť jestliže se osoby takovými majestáty obdarované za vladyky neb rytíře vydávaly, pak zachovaly se jen přesně podle obsahu majestátu jim na erb i vladyctví jejich daného a nedopouštěly se tudíž nijaké nezákonnosti. Naprosto nepochopitelné jest též v záležitosti »pořadného přijetí do stavu« dovolávání se Zřízení zemského, které o podobné proceduře ničeho neví. *)

*) Ani Z. Z. od r. 1500., 1530., 1549. a též ani od r. 1564. o přijímání nových členů do stavu rytířského na obecném sněmu ani jinakým způsobem ničeho neznají a také žádný výměr ve směru tom neobsahují.

Takovýchto odporů mohli se staří rodové uvarovati, kdyby se byli zachovali stejně moudře jako stavové moravští, kteří řídíce se prostým rozumem, usnesením svým r. 1492. vladyctví erbem obdarovaných osob uznali, je zcela logicky jednoštítnými vladyky nazvali*) a až do třetího kolena za mladé rody vladycké pokládali.

Řádem tím bylo ve vší formě uzákoněno, co podle prováděné praxe již ve věku šestnáctém bylo zjevno, totiž že stav rytířský nejen fakticky, ale i legálně přestal býti skutečným stavem čili třídou obecenstva a že stal se uzavřenou společností, která se z moci své vlastní a tudíž sama ze sebe doplňovala, veškerá práva i privilegia rytířstvu příslušející sobě osvojila a každého jiného, kdož členem jejím nebyl, z práv těch i privilegií a ze všech úřadů vylučovala, což aby ospravedlnila, dovolávala se stále starobylých zvyků i řádů, které však takové poměry nikdy neznaly.

Snaha rodů starých od ostatních vladyků se lišiti a ve stavu svém se isolovati, vyslovená ve známém nám již majestátě krále Vladislava od r. 1497., dosáhla uzákoněním tohoto řádu stavu rytířského svého vrcholu.

Stav rytířský popíraje vladyckost těch, kdož z milosti královské majestáty na erb dostali a pokládaje jen členy své společnosti za legálně uznané vladyky a poněvadž rytířství bylo stupněm šlechtictví, osvojoval sobě přijímáním do stavu z vlastní moci právo rytířství udíleti, kteréžto právo v celé Evropě toliko králům a císařům jako zvláštní právo vrchnostenské vyhrazeno bylo.

V řádě tom stav rytířský stipuloval i podmínky, kterým každý vyhověti měl, kdo do stavu toho přijat býti si přál.

Přední z těchto podmínek byla, aby kandidát prokázal zplození své poctivé z lože stavu manželského zpět až do třetího kolena a krom toho i své dobré a poctivé chování. Tu však třeba tázati se, kterému stavu náleželi ti, jimž se povýšení takového dostávalo? — Majestáty, čili jak z opatrnosti aby sobě nezadal, stav rytířský »listy na erb« je nazýval, odpovídají zcela zřetelně: byli to vesměs usedlí měšťané, lidé zámožní a zpravidla i členové rady, aneb alespoň konšelé, živnosti městské poctivě provozující, a jen nepatrný počet tvořili úředníci panští, kteří ale rovněž byli lidé svobodní.**)

*) Dotyčná místa onoho usnesení sněmovního znějí následovně: »Jakož se přihází a mocnost královská a knížecí toho mocna jest a vůli má z milostí svých povyšovati a z rodů obecních lidí v *řád vladycký uvoditi* a proměňovati, k takovým buď se zachováno *podle staroddávního obyčeje jako k jednoštítným vladykám* . . .« K takovémuto poznání český stav rytířský ovšem nikdy nedospěl, poněvadž dospěti nechtěl.

**) Proto konečné ustanovení čl. A 23. Z. Z. od r. 1549. a čl. A 15. Z. Z. od r. 1564., že kdož by sobě erb na J. M. královské zjednal, nejsa svobodný a pána dědičného by měl, ten každý takovým obdarováním a erbem pána svého dědičného zhostěn není a býti nemá a nemůže — náleží k zbytečnostem vloženým do Z. Z. asi v tom úmyslu, aby vladyctví majestáty král. nabyté bylo zlehčeno; neboť ani jediný případ neexistuje, kde by takový ubohý poddany o udělení vladyctví při kanceláři dvorské se byl ucházel. Naopak ale známo jest, že vrchnosti vedly své poddané vždy dle »register« v náležité evidenci, že tito bez povolení své vrchnosti ani hýbati se nesměli a že kancelář dvorská než takové vyznamenání koruně navrhla, u nejbližšího úřadu kandidatova informace si opatřila, resp. teprve k návrhu takového úřadu o eventuelní povýšení jednati počala. Byla by tudíž takovou žádost a limine nejen zamítla, ale ubožáka katovi vydala.

Vzhledem k tomu pak, že do stavu městského nikdo bez průkazu svého řádného na svět zplození a tudíž i rodičův svých řádného snětí přijat nebyl, řemesel městských a statků šosovních, nejsa měštěnínem, provozovati a držeti nesměl, nelze vůbec pochybovati, že měštěnínové byli lidé bezúhonní a v manželství zplození.*) Že ale i jejich rodičové oboustranně manželského byli původu, dokazoval právě jejich stav manželský, ježto nikdo jsa sám z lože manželského, nechtěl-li práva městského pozbýti, zase jen s osobou manželsky zplozenou ve sňatek vstoupiti mohl. — Nemanželsky zplozené osoby nejen že nesměly statků ani městských ani zemských nabývati, ale byly mimo to i ve psí dány. Uvážíme-li krom toho, že kdo nejsa již měštěnínem, do města přijat býti chtěl, povinen byl vykázati se listem od své vrchnosti, že jej z člověčenství čili z poddanství propustila a osobou svobodnou učinila a že o oněch osobách, kterým majestát na erb udělen býti měl, se strany kanceláře dvorské informace opatřeny byly, resp. že udělení takové dálo se často po návrhu samé vlády zemské neb gruntovní vrchnosti, šlo-li o jejího úředníka, pak musíme dojíti k oprávněnému náhledu, že požadavek řádu stavu rytířského o původu manželského zplození osoby erbem obdarované a jejího zachování byl úplně bezdůvodný a protimyslný.

Celý tak zvaný řád stavu rytířského spočívá ale na tom, ze stavové přiznávali sice králi právo »listy na erb« čili erby udíleti, že však takové povýšení nepokládali za udělení stavu vladyckého čili rytířského vyhrazujíce udílení takového povýšení svému sdružení.

Nesprávnost takového počínání dokázali již r. 1492. stavové moravští, známým nám již usnesením sněmovním.

Nastává však ještě otázka, zdali králové čeští tohoto práva užívajíce, v majestátech, které udíleli a dle nichž, jak stav rytířský nařizoval a jak před tím staří rodové do Zřízení zemského vložili — obdarovaný zachovati se měl, udíleli nějaký určitý stupeň šlechtictví?

Na to podávají nám všechny majestáty z české dvorské kanceláře jak do Čech, tak i do Moravy vydané, neklamným, každý dvojsmysl vylučujícím způsobem, jedněmi a těmitéž slovy odpověď: Král udílel takovými majestáty zřetelným způsobem obdarovanému i všemu potomstvu jeho stav vladycký čili rytířství.

*) Práva Městská Království Českého vyd. r. 1579. Pavlem Kristianem z Koldína ustanovují v čl. E. 39. Zjevným *kurvám a pankhartům* v knihy městské nic kladeno býti nemá. A bylo-li by co takovým od koho na statcích nemovitých, to jest na gruntech, kšaftem odkázáno; právo v jednom každém městě, uložíc takovým jistý čas, rozkáže jim *odtud se vyprodati;* tak aby dobře zachovalí lidé, a kteříž by se té obci hoditi mohli, těch a takových gruntův vešli v držení a *zlí* s dobrými rovnosti nenesli. — Pakli by ti a *takoví, i jiní jim podobní lidé, ježto by proti poctivosti své něčeho se dopustili,* majíc sobě uložené k vyprodání volné i jisté časy, toho neučinili a vyprodati se zanedbali, aneb hned nechtěli; přísežní jednoho každého města, vedle spravedlivého, zač by ten takový grunt na ten čas stál, šacunku, člověku dobře zachovalému budou jej moci prodati . . . G. II. Vešel-li by kdo z věřitelův v držení některého gruntu městského právem zvodu, dluhu, nápadem aneb jakýmkoli jiným způsobem *nemaje prvé práva městského* a za tou příčinou *chtěl by živností městských požívati;* ten a takový každý věřitel, byl-li by z království Českého, aneb ze zemí k němu příslušejících obyvatel, povinen bude za městské právo — *list pořádného na tento svět zplození svého prokážíc* — požádati a břemena městská podniknouti . . .

Král praví v takových majestátech — jak sama dvorská kancelář takové listiny nazývala — »s dobrým rozmyslem Naším a jistým vědomím s radou věrných Našich milých mocí královskou v Čechách . . . témuž . . . N. N. . . . půjčujem a dáváme *erb nebožlito znamení vladyctví* . . ., kterého aby užívati práv měl tak jako toho jiné vladyky (v markrabství Našem moravském) (v království Našem Českém) i v jiných zemích Našich užívají buď z práva neb z obyčeje a činí povýšeného účastna všech práv, která vesměs jen stavu rytířskému příslušela nevyjímaje ani právo způsobilosti na kolbách či turnajích s ostatními rody. On udílí mu dále právo míti vlastní korouhve s erbem rodovým a konečně i právo pečetní. Dále nařizuje všem podaným svým, nechť jsou stavu jakéhokoli, aby osobu povýšenou s potomky jejími za to což se v takovém majestátu píše měli, drželi a neporušitelně i v budoucích věčných časech zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce a nikomu jinému činiti dopouštějíce. Konečně na žádného více aby se též *obdarování a vladyctví* nevztahovalo než právě na obdarovaného a jeho potomky. Zřetelnějším způsobem nemohl zajisté žádný zeměpán tenkráte mluviti.

Aby ale čtenář nabyl zcela jasného obrazu o obsahu takového majestátu, uvádím zde doslovně text dvou originálů v archivu Musea království Českého chovaných, z nichž první obsahuje povýšení Petra Vinciga příslušníka markrabství Moravského do stavu vladyckého s predikátem »z Vincigthalu« a náleží r. 1585., druhý pak obsahuje povýšení do stavu vladyckého Petra Štěrby příslušníka království Českého s predikátem »ze Štěrbic« a náleží r. 1569.

»»My Rudolf druhý z Boží milosti volený římský císař po všechny časy rozmnožitel říše a Uherský, Český a Dalmatský král etc., Arcikníže Rakouské, Markrabě Moravský, Lucemburské a Slezské kníže a Lužický Markrabě etc. K věčné paměti známo činíme tímto listem všem jakož císařskou vyvejšenost ozdobuje a vychvaluje poddaných svých ctnostné skutky těch, kteříž toho věrně a pravě zasluhují vážiti, aby jiní také příkladem tím jsouce zbuzeni, takových skutků a chvalitebných ctností tím chtivěji zasluhovati se snažili.

Jsouc My mnohých hodnověrných svědectvími spraveni, *) kterak Petr Vincig, poddaný Náš v Markrabství Moravském, věrný milý až posavád v stavu svém poctivě se obcházel a zachovával a na potom, aby tím lépe a poctivěji stav svůj vésti a živnosti své hleděti mohl, *s dobrým rozmyslem, Naším jistým vědomím s radou věrných Našich milých* mocí královskou v Čechách a jakožto Markrabě Moravský témuž Petrovi Vincigovi a dědicům jeho řádně a manželsky pošlým, těmž, kteréž již má, aneb ještě míti bude, obojího pohlaví pro věčné časy z štědrosti Naší císařské *půjčujem a dáváme erb nebožlito znamení vladyctví,* totiž štít modré neb lazurové barvy, v němž čtyry štrychy jeden od druhého podál v rovnosti na příč první nad spodkem štítu červené barvy, pod nímž hvězda zlatá o šesti špicích,

*) Vztahuje se právě na předchozí vyšetřování.

druhý štrych žluté neb zlaté nad dvěma hvězdami, kteráž jedna od druhé rozšířena, třetí štrych bílé neb stříbrné barvy, pod kterýmž opět jedna hvězda, čtvrtý a poslední černý štrych, pod nímž dvě hvězdy od sebe podál a nad ním jedna v štítu se vidí. Nad štítem otevřený helm a okolo něho přikryvadla, neboližto fafrnochy po pravé černé a žluté a po levé straně bílé a červené barvy dolů potažené visí; nad tím nade vším točenice s rozletitými feflíky, z kteréž půl jednorožce bílého maje roh dlouhý a dvě křídla rozkřídlena levé bílé a pravé černé barvy k pravé straně obrácený vzhůru stojí nad nímž u vrchu hlavy hvězda zlatá o šesti špicích, kteráž dennice slouti měla, se spatřuje, jakož to všecko vtipem a uměním mistrovství maléřského u prostřed listu tohoto jest vymalováno a barvami hojněji vysvětleno. *)

Kteréhožto *erbu a znamení vladyctví* jmenovaný Petr Vincig nyní i na budoucí časy *při všech rytířských činech*, buďto přísných neb kratochvilných *užívati má a moci bude.* Totiž *v bitvách, honbách, kolbách, na korouhvích, praporcích, pečetěch, sekretech a hrobových kamenech* i na všech jiných náležitých a poctivých místech *tak jakž toho jiné vladyky v Markrabství Našem Moravském a v jiných zemích Našich užívají buď z práva neb z obyčeje.***) Chtíce tomu konečně My, aby se týž Petr Vincig i s dědici svými od něho řádně a manželsky pošlými těmi kteréž nyní má aneb ještě míti bude, obojího pohlaví *z Winzigthalu* psali a psáti mohli. *Protož přikazujem všem poddaným Našim kteréhožbykoli stavu řádu neb povahy byli* ze všech stavův Markrabství Moravského i jiných zemí Našich nynějším i budoucím věrným Našim milým, *abyste častopsaného Petra Vinciga z Vincigthalu jeho dědice a těch dědiců dědice za to což se v tomto majestátu Našem císařském píše měli, drželi a neporušitelně i v budoucích věčných časech zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce a nikomu jinému činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti Naší císařské skutečného trestání Našeho dědicův Našich a budoucích králův Českých a Markrabí Moravských.* A k tomu pokuty kdo by se koli proti tomu čeho z úmysla neb všetečnosti dopustiti směl, dvaceti pěti hřiven zlata litého jedné polovice do komory Naší císařské a druhé dotčenému Petrovi Vincigovi z Vincigthalu a budoucím jeho propadení.***)

---

*) Takové majestáty psány byly na velkém kusu pergamenu písmem velice zdobným a uprostřed ve čtverci nalézal se v barvách pěkně provedený erb právě udělený. Ostatní prostor čtverce vyplněn byl amorety a arabeskami. Takové majestáty opatřeny byly královým vlastnoručním podpisem a pečetí královskou velkou — majestát zvanou — na hedvábných šňůrách diplomem protažených visící.

**) »Zpráva« t. j. na základě *udělení* a *»z obyčeje«* čili jak toho prvotní šlechta užívá.

***) Kladení takové pokuty do majestátu stalo se zvykem za vlády Rudolfa II. a odtud setkáváme se s ní z pravidla v každém majestátě.

Však proto chceme aby toto naše obdarování jednomu každému bez újmy a škody na jeho spravedlivosti bylo a na žádného více aby se též obdarování a *vladyctví* nevztahovalo, ani jeho nyní neb na potom kdo užiti mohl kromě on Petr Vincig z Vincigthalu a dědicové jeho řádně a manželsky od něho nyní neb napotom jakž vejš dotčeno zplození.

Toho na svědomí pečeť Naši císařskou k tomuto listu a *majestátu* jsme přivěsiti rozkázatiráčili. Dán na Hradě Našem Pražském v outerý po Povýšení Svatého Kříže Leta Božího Tisicího pětistého osmdesátého pátého a království Našich římského desátého, uherského třináctého a českého desátého.««

Rudolf m. p. Ad mandatum etc.
Sebast. Heigerle.

Druhý takový majestát daný králem Maximilianem do Čech Petru Štěrbovi zní následovně:

»»My Maximilian druhý z Boží milosti volený římský císař po všecky časy rozmnožitel říše a Uherský, Český, Dalmatský a Charvatský etc. král. Arcikníže rakouské, Markrabě Moravský, Lucemburské a Slezské kníže a Lužický Markrabě etc. Ku věčné paměti známo činíme tímto listem všem jakož císařskou vyvýšenost ozdobuje a vychvaluje poddaných svých ctnostné skutky ty, kteréž toho věrně a pravě zasluhují vážiti, aby jiní také příkladem tím chtivěji zasluhovati se snažili.

I jsouce My mnohých hodnověrných svědectvími zpraveni, kterak Petr Štěrba poddaný náš v království Českém věrný milý až posavád v stavu svém poctivě se obcházel a zachovával a na potom aby tím lépe a poctivěji stav svůj vésti a živnosti své hleděti mohl, *s dobrým rozmyslem, Naším jistým vědomím, s radou věrných Našich milých* mocí královskou v Čechách, témuž Petrovi Štěrbovi a dědicům jeho řádně a manželsky pošlým, ty které již nyní má, aneb ještě míti bude, obojího pohlaví pro věčné časy z štědrosti Naší císařské *půjčujem a dáváme erb neboližto znamení vladyctví,* totiž štít na dvé pošikem od pravé strany vzhůru k levé na póly rozdělený dolní polovice černé v níž hvězda žluté neb zlaté a druhá vrchní polovice červené neb rubinové barvy, v níž půl berana s rohy zatočenými bílé neb stříbrné barvy z černého spodního pole k pravé straně obráceného vyniká. Nad tím kolčí helm na němž přikryvadla neboližto fafrnochy po pravé straně červenou neb rubinovou a bílou neb stříbrnou a po levé žlutou neb zlatou a černou barvou potažené, dolů visí. Nad

tím nade vším koruna zlatá královská,*) z níž dva rohy beraní zatočené též bílé neb stříbrné barvy vynikají. Nad nimiž hvězda žluté neb zlaté barvy tak jako ve štítu se vidí. Jakožto všecko vtipem a umění mistrovství maléřského světleji u prostřed listu tohoto barvami jest vymalováno a vysvětleno.

Kteréhožto *erbu a znamení vladyctví* jmenovaný Petr Štěrba nyní i na budoucí časy *při všech rytířských činech* buďto přísných neb kratochvilných užívati má a moci bude. Totiž *v bitvách, honbách, kolbách, na korouhvích, praporcích, pečetěch, sekrytech a hrobových kamenech* i na všech jiných náležitých a poctivých místech *tak jakožto ho jiné vladyky v království Našem Českém i v jiných zemích Našich užívají buď z práva neb z obyčeje.* Chtíce tomu konečně, aby se týž Petr Štěrba i s dědici svými od něho řádně a manželsky pošlými ty, kteréž nyní má, aneb ještě míti bude obojího pohlaví *z Štěrbic* psal a psáti mohli. Protož přikazujem všem poddaným našim, kteréhož by koli stavu, řádu neb povahy byli, ze všech stavův království Našeho Českého i jiných zemí našich nynějším i budoucím věrným milým, abyste častopsaného Petra Štěrbu ze Štěrbic jeho dědice a těch dědiců dědice *za to, což se v tomto majestátu Našem císařském píše měli, drželi a neporušitelně i v budoucích věčných časech zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti Naší císařské i skutečného trestání Našeho, dědicův Našich a budoucích králů českých.*

Však proto chceme, aby toto Naše obdarování jednomu každému bez ujmy a škody na jeho spravedlivosti bylo a na žádného více, aby se též obdarování a *vladyctví* nevztahovalo ani jeho nyní neb na potom kdo užiti mohl kromě on Petr Štěrba z Štěrbic a dědicové jeho řádně manželsky od něho nyní neb potom jak výš dotčeno zplození. Tomu na svědomí pečeť Naši císařskou k tomuto listu přivěsiti jsme rozkázati ráčili. Dán v městě Našem Vídni v pondělí po Sv. Trojici Léta Božího tisícího pětistého šedesátého devátého.

Maximilian m. p. *Wratislaw* a *Mitrowicz.*

Takováto povyšování do stavu rytířského čili vladyckého dála se dávno před i stále ještě po uzákonění tohoto řádu z moci královské, vůči které bylo udílení hodnosti

*) Jak jednostranně sestavovali dosud t. zv. heraldikové své theoretické náuky o erbech a jejich dějinném vývoji, vysvítá z tvrzení jejich, že tak zv. *otevřená* neb jak zcela mylně později se jí říkalo *turnajská* neb také *rytířská přilba* udílela se jen vyšším stavům, nižším pak jen přilba kolčí bez koruny a s točenicí, dokazují tuto uvedené dva majestáty, kde prvním udílí se v erbu přilba *otevřená s točenicí* (!) a v druhém *přilba kolčí s korunou královskou* (!!) Podotknouti sluší, že tak zvaná otevřená přilba (něm. Bügelhelm) jest výtvor renesanční stylisace a tudíž jen kus dekorativní, který vzhledem ke své konstrukci, poněvadž nosen býti nemohl, také od platnéřů vyráběn nebyl, kdežto kolčí čili zavřená přilba jest ona, která ve skutečnosti nosena bývala.

rytířské se strany t. zv. stavu rytířského přijímáním do něho pravým monstrem; neboť udíleti šlechtictví jakéhokoliv stupně mohl jen ten, kdo měl i právo udíleti naň majestáty, či diplomy s erbem a predikátem, a tím nejen v Čecháhh,*) ale i všude jinde byl sám král aneb ten, na něhož král právo to výslovně přenesl.**) Často stalo se také, že jedním a tím samým majestátem dostalo vladyctví více osob najednou, které pak měly stejný erb a predikát. Takto obdarovaní sluli, vzhledem ku společnému erbu i titulu, erbovní strýcové. Tak na př. dostali majestátem daným 14. dubna 1538. Jiřík Mejtský a Jiřík Tišavský stejný erb a predikát »z Richtberků«. Tímtéž způsobem dostali r. 1555. vladyctví Zacharyáš Rachmberg a Martin Ryneš s predikátem »z Rosštejna« a m. j.

Měla-li však tímto tak zvaným řádem zachována býti jaksi čistota rytířství před porušením různými, snad pochybnými elementy, aneb lidmi nedávno teprv z nízkých rodů pošlými uchráněna, pak ovšem páni z rytířstva účelu toho nedosáhli, ale již za málo neděl sensačního sklamání se dočkali. Příčina toho vězela předem v lehkovážnosti, s jakou do země za obyvatele přijímána bývala různá individua s erby pochybné ceny, o nichž se vlastně ani nevědělo, kdo jsou a ze kterých za krátko vyklubali se rafinovaní darebové.

Působí to na nás jako hotový paskvil, vidíme-li, kterak rytířstvo dne 21. října 1609. svým řádem chce se uzavříti proti stotožňování s poctivci domácími, králem na vladyctví povýšenými, protože snad oni sami i dědové jejich poctivé živnosti městské vedli, a již 8. prosince téhož roku do středu svého přijímají cizáky Theobalda a Jana Hocky z Zweibrucku, patrně beze všech bližších informací na doporučení pana Petra Voka z Rožmberka, jež ale za krátko ukázalo se býti padělkem. Příchylnost naše k cizotě vždy špatně se nám vyplácela, však vzdor trpkým zkušenostem získal si vždy cizinec u nás spíše víry nežli člověk domácí. Tak Jan Hock, dík přízni jmenovaného pana Voka, stal se radou při appelacích v království Českém a Theobald dostal se do služeb téhož pana Voka. Případ tento jest v dějinách šlechty v Čechách usedlé svou skutkovou povahou ojedinělý a proto nebudou překročeny meze tohoto spisku, jestliže se čtenář s ním blíže seznámí.

Jan i Theobald ani předkové jejich nenáleželi nikdy stavu šlechtickému, ale byli původu chalupnického. Neznámo, jakým způsobem zmocnil se Jan diplomu, svědčícího ne-

*) O nejstarším povýšení do stavu šlechtického v Čechách vypravuje Kosmas ve svém letopise při roce 1003. v knize I. kap. 34. Ono týká se jakéhosi Dovory, který vida, jak lstně Vršovci s Kochanem vůdcem svým v čele na honě v lese zrádně knížete Jaromíra přepadli, svázali a svléknuvše ho z šatů, jej dřevěnými koly k zemi přibili, do Prahy spěchal, knížeti s ozbrojeným lidem na pomoc přispěl a tak před smrtí jej zachránil. Kosmas sděluje nám také formu, v jaké se povýšení Dovory stalo: »Sluhovi Dovorovi chvály hodnému sluhovi a příteli knížete taková odměna za jeho zásluhu se stala: Hlasem biřicovým po trzích všude ohlášeno, že nejen sám Dovora, ale i všechno potomstvo jeho na věky náležeti má mezi urozené a šlechtice. Mimo to dali jemu také důstojenství lovecké, které přísluší ke dvoru Zbečmo, kteréž od toho času až posud drží po kolenech jeho potomci.« Od tohoto Dovory či Hovary pocházeti mají všichni, kdož ve štítu dvě ostrve měli.

**) Tak bývalo zejména v někdejší sv. římské říši, kde císařové t. zv. dvorským falckrabím (comites palatini caesarei) udělili kromě jiné právomoci civilní i část svých sobě vyhrazených práv a mezi nimi i právo udílení stavu šlechtického.

známé nám osobě, kterou císař Karel Pátý do stavu rytířského povýšil, dohodl se s Theobaldem, vyradýroval z něho jméno povýšencovo vepsav tam Jakuba Hocka, jednoho z předků svých, načež oba dali takto padělaný majestát sobě od krále Rudolfa potvrditi. Oni vylákali také na základě »smýšlené a podezřelé přímluvy« pana Petra Voka z Rožmberka na obecném sněmu přijetí do stavu rytířského.

Zločiny ty byly by snad utajeny zůstaly a oba dobrodruzi byli by i na dále neprávem stavu šlechtického i bohatství, jehož tu za krátko nabyli, užívali, kdyby jiný podvod spáchaný Theobaldem nebyl oba zločiny odhalil.

Jak již připomenuto, byl Theobald ve službách pana Petra Voka z Rožmberka, jehož byl radou a v téže vlastnosti zfalšoval kšaft pána svého r. 1610. sepsaný, když týž pán již těžce nemocen byl, a sice tím způsobem, že »pečetě, kteréž na sňůře hedvábné bílé a červené skrze týž kšaft protažené přitisknuty byly, odňal a potom tři archy psané z něho vyňal a jiné na místě nich psané vložil«, sám sobě i bratru svému znamenité legáty ustanovil, které jim také dědicem panem Janem Jiřím ze Švamberka vyplaceny byly, a mimo to i důtklivou prosbu tam vepsal, aby šlechtictví obou Hocků, které jim Rudolf II. r. 1605. potvrdil i rozšířil, stavové ve dsky zemské vložiti dovolili a je oba do své mocné ochrany přijati ráčili, čemuž stavové také ochotně vyhověli.

Oba strýcové se však po smrti pana Jana Jiříka ze Švamberka znešvařili a tu před svědky obvinil Jan Theobalda, že kšaft pana Petra Voka z Rožmberka »sformoval a sfalšoval« ve svůj i páně Švamberkův prospěch. Takovým způsobem dostala se věc před soud, Theobald vsazen do bílé věže, načež páni a vladyky r. 1618. na plném soudu zemském po vyneseném rozsudku, který zněl na ztrátu hrdla, »vzali ho do své kázně«. On byl by zajisté spravedlivému trestu neušel, kdyby nastavší obrat politický nebyl mu r. 1619. na svobodu dopomohl.

O této události, jež svého času upoutala k sobě pozornost nejen všeho národa českého, ale i celé vzdělané Evropy, zachovala se nám dvě důležitá usnesení soudní, s kterými se čtenář pro jejich zajímavost níželi seznámí. *)

*) Rozhodnutí tato zachovala se nám v deskách zemských (29. A 23.) a pocházejí z r. 1618.:

»V outerý po neděli Okuli.

Vedle toho obeslání tu kdež Adam Ryzmberský z Janovic, Jeho Milostí císařské rada a prokurator v království Českém na místě a k ruce Jeho milostí císařské jakožto krále Českého obesýlá Theobalda, kterýž se tím příjmím Hock z Zweibrucku jmenuje a býti pokládá z toho jakož jest on Theobald byvše na onen čas někdy Petra Voka z Rožmberka vladaře domu Rožmberského rada a služebník spolčivše se s Janem, kterýž se též Hockem z Zweibrucku jmenoval a jeden druhého strejce a krevního přítele svého vyznával, ten list od slavné a svaté paměti císaře Karla pátého na pergameně v řeči německé psaný pod pečetí Jeho milosti visutou jehož datum v městě říšském Augšpurce šestého dne měsíce dubna leta od narození Krista Pána 1548. jisté osobě (jejíž jméno původem téhož Jana z téhož listu k vyradyrování neb vystrouhání přišlo) na užívání erbu danej, kterýž jest týž Jan, smýšlený strejc jeho na několika rozdílných místech a obzvláště v těch, v kterýchž tytul, jméno a příjmi toho člověka, jemuž týž list císařský někdy dán byl, napsáno bylo vystrouhati a na ta místa zase to co se mu vidělo psáti a týž list jakoby na někdy urozeného a statečného Jakuba Hocka (jehož se on Theobald potomkem býti pravil) svědčil, sformovati

VI.

Doplňování stavu rytířského co korporace.

Prvotní živly, z nichž stav rytířský se vyvinul, povstaly odlukou od stavu panského, do kteréhož následkem nepříznivých poměrů materielních po dvě i více pokolení potrvavších vrátiti se nemohli, odtud hlavně službě vojenské se věnovali a tak stav dědičných vojínů založili. Řady jeho doplňovány byly osobami, které z moci královské na panoše povýšeny byly. Ještě později doplňoval se živly ze stavu městského pošlými, které král z moci své

a sfalšovati dal. Věda on Theobald o takovém téhož listu formování a falšování spolu s týmž Janem smýšleným strýcem svým týž list sfalšovaný na sebe potáhl, k němu přistoupil, týž list témuž někdy Petrovi Vokovi z Rožmberka přednášel a jeho nepravdivě zpravoval, že by se táž privilegium někdy císaře Karla pátého v němž se také o jiném starším obdarování někdy císaře Ruprechta zmínka činí a tak to oboje na předky jeho Theobalda vztahovalo a on Theobald s týmž Janem krevní přátelé a tak oba dva z toho starožitného jich Hockův rytířského kmene, že jsou pošli. Tudy téhož Petra Voka z Rožmberka pana svého k tomu přivedl, že jest se k. J. M. C. slavné paměti Rudolfovi za ně Theobalda a Anastasia bratry dotčeného Jana psaním svým (který on Theobald sám podle vůle své rukou svou vlastní napsal) přimlouval, aby J. M. C. jím těch předešlých starých privilegií milostivě potvrditi ráčil. Na kteroužto jeho Petra Voka z Rožmberka přímluvu slavné a svaté paměti císař Rudolf jakožto král Český ráčil jest jím Theobaldovi, Anastasiovi a Janovi bratrům a strejcům Hockům z Zweibrucku (tak jak se oni jmenovali) ta předešlá stará rytířská privilegia a svobody (k nimž jsou po předcích žádného práva neměli) netoliko potvrditi a rozšířiti ozdobiti a zlepšiti jakž též potvrzení neboližto konfirmací, kteréž jest datum 30. dne měsíce maje po narození Krista Pána r. 1607. to v sobě šíře obsahuje a zavírá. Podle kteréhož tak od J. M. C. Rudolfa jakožto krále Českého od nich podvodně vymluveného, privilegium on Theobald jest se za osobu stavu rytířského v tomto království Českém vydával a na obecném sněmu stavy království tohoto Českého na to, že jsou jej do země a koruny České (pod tím tak nepořádně a podvodně dobytým tytulem) za obyvatele přijali, namluvil, přiznání k zemí učinil, vklad na jisté dědictví od někdy Petra Voka z Rožmberka pána svého vedle téhož Jana strýce svého smyšleného deskami zemskými k sobě přijal, též desky zemské na sebe nepořádně potáhl a tudy jakž téhož někdy Petra Voka z Rožmberka tak i J. M. C. Rudolfa, stavy království tohoto a desky zemské oukladně podvedl. Nad to vejš on psaný Theobald ten kšaft, kterýž jest týž někdy Petr Vok z Rožmberka vladař domu Rožmberského na list mocný J. M. C. Rudolfa jakožto krále Českého o statcích a zboží svém učinil, pečeti svou utvrdil a k němuž jsou také jiné tři osoby na dožádání téhož někdy Petra Voka z Rožmberka pečeti své na svědomí přitiskly, dosahše ho on Theobald k rukoum svým, tehdáž, když již týž někdy Petr Vok z Rožmberka těžce nemocen byl, tajně a ukrytě pečeti, kteréž na šňůře hedvábné bílé a červené zkrze týž kšaft protažené přitisknuty byly odňal. Týž kšaft z téže šňůry rozvázal a potom tři archy psané z něho vyňal, jiné na místě jich zase tři archy psané vložil a na týchž arších to psáti dal co jest sám v německé řeči skopíroval a na česko překládati poručil. Ten kšaft zase tou šňůrou protáhl, svázal a pečetí na prvnější místo jejich s příčiněním pod tím více vosku zase přilepil a přiformoval. Také jiné dva listy jeden německý a druhý latinský na velikou chválu svou sobě pod jménem téhož někdy Petra Voka z Rožmberka napsati dal, k jednomu z nich totiž německému sekrytek a k dru-

uděleným majestátem do stavu vladyckého povýšil. Zdá se, že stav rytířský zamýšlel utvořiti ze sebe společnost po způsobu německých rytířů ve věku dvanáctém, čemuž ale odporuje právo přijetím stav rytířský udíleti, čehož ovšem v Německu neznali, neboť tam právo to příslušelo císaři. Jinak ale rytířstvo naše mělo stejné úmysly i cíle s rytíři ve svaté římské říši německé národnosti, neboť tito stejně jako čeští rytíři nepříznivě pohlíželi na rody ze stavu městského do stavu rytířského povýšené, snažíce se všemožně, aby je ode všech úřadů zemských i hodností veřejných vyloučili a provozování živností městských za

hému, totiž latinskému pečeť téhož někdy Petra Voka z Rožmberka přitiskl a též podpis jako by ruka vlastní téhož pána jeho byla, sformoval.

A což nejtěžšího na velikou urážku a zlehčení slavného domu rakouského to Janovi jehož Hockem a strýcem svým nazýval, léta 1609. psáti se opovážil, aby sobě v Praze nic nekoupil, aby sobě shromáždil co může a nechal, až ten rok mine, že Praha a Vídeň budou vyvráceny dokládaje: o běda domu rakouskému. Item v jiném psaní svém jehož datum na Třeboní téhož léta 1609. témuž Janovi svědčícím dokládá o J. M. C. nynějším králi a pánu svém těch slov: Král Matyáš schne, čerť ukazuje se jeho lidu živě, chce k holení plešův příjiti a toho jest dům rakouský tak zasloužil, nemaje se on Theobald těch takových nešlechetných oučinkův, falší a podvodů proti právu a zřízení zemskému dopouštěti a o J. M. C. a králi a pánu svém na velikou urážku vysokého důstojenství Jeho Milostí a všeho slavného domu rakouského věci takové rozpisovati. Pročež jest J. M. C. jakožto králi Českému v pokuty zřízením zemským vyměřené upadl. Tak jakž týž obeslání plněji svědčí.«

Druhý zápis vztahuje se k prvnímu, obsahuje rozsudek a zní následovně:

»Tu páni jich milosti a vladyky na plném soudu zemském slyševše strany a jich obou stran přelíčení i což k tomu dále vedeno a ukázáno bylo, toho všeho s pilností považivše ukázali...

Poněvadž podle obeslání jest to ukázáno, že Theobald, který se Hock z Zweibrucku tytuloval, věda o sfalšování majestátu císaře Karla pátého s Janem Hockem té falše původem strejci krevními a od nějakého Jakuba Hocka, kterýž do tohoto majestátu na místě prvnějšího vyradyrovaného jména položen byl, beyti se pravíc, spolčil a jsouce z řádu selského pošlý, tytul rodu starožitného stavu rytířského vedle toho majestátu sfalšovaného na sebe potahoval. J. M. Císařskou jakožto krále Českého, že jest týž majestát sfalšovaný jim Hockům potvrditi obnoviti i znamenitě rozšířiti ráčil a potom stavy království Českého na obecným sněmě, že jsou je Theobalda a Jana do země za osoby rytířské přijali, uživ v tom smyšlené a podezřelé přímluvy pod jménem někdy Petra Voka z Rožmberka vladaře domu Rožmberského namluvil podle toho vklad na statek pozemský, tudy dsky zemské na sebe potahší přijal a týmž způsobem krále Jeho Milost a stavy tohoto království i desky zemské nenáležitě podvedl.

Též z průvodův a jeho vlastního příznání to se vyhledalo a našlo, že jest on. Theobald, kšaft někdy Petra Voka z Rožmberka na list mocný J. Milosti Královské učiněný, sám v nepřítomnosti téhož Petra Voka z Rožmberka tejně šňůru hedvábnou, kterouž archy papírové protaženy byly rozvázal, pečet jeho Petra Voka z Rožmberka i jiných k tomu kšaftu na svědomí přitištěné pečeti vyzdvihl, šňůru pod nimi připečetěnou vytáhl a z téhož kšaftu tři archy prve napsané vyvrhši, zase jiné tři archy na místě jích co se mu vidělo a zdálo psáti poručil, do kšaftu přiložil, tou šňůrou hedvábnou zase protáhl, svázal a potom pečetí prve odňaté s přidáním vosku zase na šňůru přitlačivše sformoval a sfalšoval a aby v tom vůle někdy Petra Voka z Rožmberka bejti a s volí i vědomím jeho to se státi mělo, toho jest on Theobald Hock ničímž neprovedl a neukázal ani z jiných v obeslání položených neřádných nešlechetných oučinkův a podezřelostí se dostatečně nevyměřil. Z těch a takových příčin *jest v pokutu o falešnících zřízením zemským vyměřenou upadl a hrdlo ztratil.* Statek pak svůj, poněvadž pořádně do země ani do stavu rytířského přijat nebyl, vedle zřízení zemského o cizozemcích a falešnících králi jeho milosti jest

nerytířské povolání pokládali.*) V tom však němečtí rytíři od českých se lišili, že rytířskou kvalitu císařem do stavu rytířského povýšených nezneuznávali, ač je — pakli řemesla městská provozovali — stejně jako rytířové čeští do spolku (Genossenschaft) svého přijímati nechtěli.

Panoše doby staré, nalézal-li se ve třetím koleně od povýšení, nastupoval do řad rytířů, a poněvadž nijakého obmezení v ohledu tom z oné doby neznáme, stačilo nepochybně pouhé přihlašení jeho u stavu. Poněvadž ale tito panošové již na tvrzích a vůbec sídlech rytířských usedlí byli a tudíž živností městských neprovozovali, nebylo u nich zvláštního přijímání formálného, s jakým se později setkáváme, vůbec ani třeba.

Tento stav trval až do konce věku patnáctého, kdy se zřetelem na osoby králem do stavu vladyckého povýšené a z pravidla živnosti městské provozující, na sněmu obecném r. 1497. odbývaném ustanoveno, že teprve dětem takovýchto povýšenců v desky zemské kladeno býti smí, t. j. ti že teprve statků rytířských nabývati mohou, a jakmile jim ve dsky kladeno bude, tehdy aby ihned důchodův i řemesel městských nechali, vedle řádu rytířského se zachovávali a jeho užívali. Jestliže se děti nobilitisovaného podle tohoto nařízení zachovaly, stávaly se členy stavu rytířského ipso jure.

Ustanovení to zavdalo některým podnět k domněnce, že ku členství stavu rytířského bylo zapotřebí, aby vladyka koupil deskovou usedlost, nebo jak se také říkalo, zemský statek. Že však náhled ten jest nesprávný, pozná čtenář později.

Vůči starší době, kdy rytíř musel vykázati tři generace panošství, aby nastoupiti mohl v řady stavu rytířského, bylo toto usnesení zjevné zmírnění předešlé praxe, neboť připouštělo ve stav rytířský již děti nobilitisovaného.

První zmínka o formálním přijímání do stavu děje se ve Zřízení zemském od r. 1564. ve čl. A, 15., kdež praví se, že erbem obdarovanému nemá psáno býti nežli teprv od »přijetí do stavu, slovutnému panoši«, ač již v první polovině šestnáctého věku prakticky prováděno bylo a kdy již erbem obdarovaný čili správně řečeno na vladyctví povýšený za přijetí do stavu žádati mohl.

Ve vší formě uzákonil stav rytířský toto právo, jež sám sobě dal, svým v r. 1609. sestaveným a r. 1610. do desk zemských vloženým řádem.

Dle tohoto řádu mohl každý, kdo králem — jak týž řád uvádí — erbem obdarován byl, za přijetí do stavu žádati a nikoli teprve jeho potomkové. Také pokládán byl přijatý ihned od přijetí za osobu stavu rytířského a nemusel ani on ani dědicové jeho prodělati prve dobu panošství jako dříve bývalo.

---

propadl pro kteroužto takovouto jeho nešlechetnost, faleš a podvody spáchané jich milost jej ve svou kázeň a trestání bráti ráčí.

A jakož jest se z psaní rukou jeho Theobalda vlastní psaných vyhledalo a nalezlo, že jest na urážku důstojnosti J. M. C. slavného domu rakouského i na nebezpečenství všech obyvatelů tohoto království nemálo potupných a pohrůžlivých věcí psal, protož ráčí-li chtíti Jeho Milost císařská jakožto král Český pro vyhledání takových škodlivých pohrůžek k němu dále dáti přikročiti, to se při vůli J. M. C. zůstavuje.«

*) Dr. E. F. F. von Strantz, Geschichte des deutschen Adels, drei Theile Breslau 1845. I. 58, 59.

Královským majestátem do stavu vladyckéko povýšený, chtěl-li se státi osobou stavovskou a býti účasten práv i privilegií stavu rytířského, musel na obecném sněmu u stavu rytířského ve vší formě za přijetí žádati a byla-li žádost jeho příznivě vyřízena — což se z pravidla stávalo — vložena o takovém usnesení stavu rytířského relace do desk zemských, ve které zároveň přijatý za sebe i dědice své závazný slib složiti musel, že se podle řádu stavu rytířského zachovati chce. Podle pozdější praxe musel před úředníky menších desk zemských i žádané na něm průvody provésti, načež po schválení jich o přijetí jeho na sněmu usnášeno bylo.

Přijímání do stavu vzalo vznik svůj nepochybně v druhé polovici věku patnáctého, neboť bylo již v první polovici věku šestnáctého ustálenou praxí, o čemž máme celou řadu dokladů a sice z doby před shořením desk. Tak na př. r. 1545. přiznaly následující osoby, že před shořením desk do stavu rytířského přijaty byly: Jan Vrbčanský z Velišova, Jan Kousek ze Sobětiček, Václav Flavin z Helfenburku, Jan Zahrádka z Divic, Adam ze Šmolova se synem svým Simeonem, Jan z Písnice a mnoho jiných.

Za jakých formalit a podmínek se tak dělo, nevíme, poněvadž se nám ani jedna z příslušných relací nezachovala. — Z obsahu relací z první poloviny věku šestnáctého, od r. 1542. počínaje, seznáváme, že přijatý reversem, neboli přiznáním ke dskám zemským učiněným zavázati se musel, že ve stavu tom »nejinak, než jakž na rytířského člověka náleží, i také jakž Zřízením zemským vyměřeno jest, poctivě a chvalitebně se chovati a to vše, což podle jeho stavu a povahy jemu náležeti bude, zachovati chce a od toho stavu rytířského on ani dědicové jeho na věčné a budoucí časy nikdá neodstupovati *) a byl-li ze stavu městského, že do stavu toho více navracovati se nechce.«

Teprve v druhé polovici věku šestnáctého shledáváme, že žádán na uchazeči také průkaz jeho manželského zplození a dobrého zachování,**) jindy opět, aby krom svého

*) Aby čtenář mohl si o formě i obsahu takového přijetí jasnou představu učiniti, stůjž za příklad přijetí do stavu rytířského Jana staršího Nebeského z Vojkovic z r. 1543.

»Páni z rytířstva podle svobod stavu svého na sněmu obecním, kterýž držán byl na hradě pražském leta 1543. v pondělí před Sv. Filipem a Jakubem, Jana staršího Nebeskýho z Vojkovic do stavu svého rytířského přijali jsou a slíbil jest týž Jan za sebe i za dědice své, že v témž stavu rytířském *nejinak než jakž na rytířského člověka náleží i také jako zřízením zemským vyměřeno jest, poctivě a chvalitebně se chovati a to vše, což podle jeho stavu a povahy jemu náležeti bude, chovati chce. A od toho stavu rytířského on ani dědicové jeho na věčné a budoucí časy nikdá neodstupovati.*

Relatorové na to od téhož stavu, Šebestyan Markvard z Hrádku a Jan Chvalkovský z Hustiřan jsouce k tomu od téhož stavu zvláště vysláni.«

**) Tak praví se v zápise o přijetí do stavu rytířského Jakuba Menšíka z Menštejna r. 1577. »Páni z rytířstva podle svobod stavu svého na sněmu obecním, kterýž držán byl na hradě pražským v pondělí po hromnicích Leta 1577., Jakuba Menšíka z Menštejna . . . . i s dědici jeho kteréž má aneb míti bude, vedle relací na to z plného sněmu učiněné, *poněvadž jest řádně splození své* i také obdarování erbu svého a *dobré své zachování* před úředníky císařskými menších desk zemských dostatečně provedl a prokázal, *jsou do stavu svého přijali . . . . . .*«

řádného i rodičů svých zplození řádné provedl a prokázal, až posléze ustálen požadavek řádného zachování a zplození manželského nejen pokud se týkalo kandidáta samého, ale též jeho dvou předků, tedy rodičů děda a báby, což i do řádu stavu rytířského r. 1609. přijato bylo.

Často však nebylo lze kandidátu všem podmínkám ihned vyhověti a tu páni z rytířstva na sněmu shromáždění vyměřili mu lhůtu, během které povinen byl jim před úředníky k tomu ustanovenými dostiučiniti, jinak přijetí pozbývalo platnosti a dotyčná relace z desk zemských se vymazala. Takový případ udál se r. 1590., kdy celá řada uchazečů přijata byla s podmínkou, že prve nežli zápis na sebe podle pořadu desk zemských učiní, před úředníky menšími desk zemských jeden každý z nich zachování své pořádné a obdarování erbovní prokázati i provésti a s nejvyšším písařem království Českého a jinými smluviti se má a to mezi tím časem a soudem zemským letničním nejblíže příštím. Pakli by toho v témž čase nevykonali, svého a předků svých neprovedli a neprokázali, tehdy »že z té relace sejíti má«.

Také stávalo se, že relace teprve tenkráte do desk zemských vložena byla, až žadatel všem požadavkům na něho činěným či lépe podmínkám jemu kladeným dostál, což často i léta trvalo. Tak na př. byl na sněmu obecném r. 1556. přijat do stavu rytířského Jan Cejz z Pirnova, kdežto zápis o tom teprve po devíti letech, t. j. r. 1565. do desk zemských vložen byl.

Jest též celá řada dokladů nasvědčujících neomylně tomu, že o příznivém vyřízení žádosti uchazečovy rozhodovala v první řadě okolnost, dovedl-li sobě získati přímluvčí, neboť podle toho, kdo se ho ujímal, upravovány byly i podmínky jeho přijetí.

Za takových okolností stalo se na př. přijetí známých nám již pseudo-Hocků z Zweibrucku, jak do stavu rytířského, tak i za obyvatele země, neboť páni z rytířstva dalecí toho, že šlo tu o podvod, dali místa přímluvě pana Petra Voka z Rožmberka a do svého stavu je přijali, kdežto poctivý Jan Cejz z Pirnova na přijetí plných devět roků čekati musel.

Podobně Jan Černý z Vinoře pocházeje ze stavu městského, jsa úředníkem na Vimperce u pana Viléma z Rožmberka, byl r. 1557. erbem i titulem vladyckým obdarován a téhož roku ještě do stavu rytířského přijat, ač jiní přijetí se ani nedočkali.

Jinak setkáváme se — pokud jde o otázku, kdy která osoba do stavu rytířského přijata byla — s celou řadou nesrovnalostí a problémů, jež nelze nikterak vysvětliti. Tak na př. nalézá se v Tituláři od r. 1534. ve stavu rytířském také Petr Hruška z Března v městě Lounech, ač podle desk zemských teprve r. 1543. do stavu rytířského přijat byl. Že zde omyl v osobě není, o tom nás přesvědčuje faktum, že druhého Petra Hrušky z Března v Lounech nebylo. Jinak přichází rod ten již r. 1505. mezi rody stavu rytířského. Takových případů kromě tuto uvedeného vykazují desky zemské nemalé množství.

K nejstarším podmínkám přijetí do stavu rytířského náleží bez odporu závazek kandidáta, který ke dskám zemským v přiznání svém učiniti povinen byl, že ani on ani dědicové jeho ke stavu městskému nikdy více navracovati se nemá a nechce. Takové prohlášení byli povinni učiniti všichni, kdož ze stavu městského pošli a v něm ještě

trvali. Se závazkem tímto setkáváme se již v přijetích z první polovice věku šestnáctého *) a byl týž přijat i do řádu stavu rytířského.

On jest pozdní výron staré, ve stavu rytířském i panském od počátku stavu městského vroucí nenávisti proti všemu, což městským slulo.

Požadovati však, aby do stavu rytířského přijatý přetrhal veškeré svazky se stavem městským, zejména aby zboží šosovního nedržel a živností městských nevedl, jak již r. 1487. stav rytířský ustanovil, v praxi nikdy zachováváno nebylo **) a museli páni z rytířstva sami záhy od požadavku toho upustiti a pravý opak uzákoniti. To stalo se smlouvou Svatováclavskou***) mezi městy s jedné, pak stavem panským a rytířským s strany druhé r. 1517. usnesenou, kde ustanoveno bylo, že nejen osoby stavu rytířského, ale i stavu panského bez újmy své šlechtické i stavovské kvality statky městské nabývati, živnosti městské provozovati ano i úřady městské spravovati mohou. Smlouva tato vzrostla v moc zákona, který nebyl nikdy odvolán, ale i do samého Obnoveného zřízení zemského z r. 1627. jako část jeho pojata.

Dle této smlouvy byl každý ať stavu panského ať rytířského, měl-li v některém městě majetek, povinen právo městské trpěti jako jiní měšťané. Smlouvou touto doznává se dále, že také osoby stavu panského i rytířského obchody i živnosti městské provozovati mohou, ve kterémžto případě pak povinny budou i úřady městské spravovati.

Pěkným dokladem k tomu jest volba Radslava Hlavsy z Liboslavě za konšela města Hor Kuten r. 1616. Týž zdráhal se úřad ten přijati, odvolávaje se na svůj stav rytířský a v téže věci i k samé královské kanceláři se obrátil, leč úplně bezvýsledně, neboť úřad

*) Jako příklad stůjž zde přijetí do stavu rytířského zmíněného již Petra Hrušky z Března r. 1543.

Páni z rytířstva podle svobod stavu svého na sněmu obecním, kterýž držán byl na hradě pražském leta 1543. v pondělí před sv. Jakubem Petra Hrušku z Března do stavu svého rytířského přijali jsou a slíbil jest týž Petr za sebe i za dědice své, že v témž stavu rytířském nejinak, než jakž na rytířského člověka náleží i také jakž zřízením zemským vyměřeno jest, poctivě a chvalitebně se chovati a to vše, což podle jeho stavu a povahy jemu náležeti bude, činiti chce a od toho stavu rytířského on ani dědicové jeho na věčné a budoucí časy nikdy neodstupovati *ani zase ke stavu městskému se nenavracovati* . . .

**) Že vladyka docela dobře mohl býti současně měštěnínem, vysvítá z majestátu krále Vladislava o rozdělení a udílení úřadů mezi stav rytířský a panský z r. 1497., kdež se praví doslovně: »což se podkomořství dotýče, jestli že by kdo *v Starém městě Pražském z vladyk byl měštěnínem,* toho my i budoucí králové čeští máme vůli na ten úřad vsaditi . . .« Zajímavo jest, že majestát tento vydán byl na sněmu obecním se svolením i vědomím všech stavů.

***) Dotyčné odstavce této smlouvy ustanovují: »Osoba městská osedlá neb obývatel městský *a jiný každý člověk panského a rytířského stavu,* kterýž dům v městě pod právem městským a pod šos má s těmito věcmi ku právu a soudu městskému a pod šos slušejí tak, jakož se tuto podpisuje a *před právem městským viněni a souzeni býti mají* . . .

Co se osoby panské neb rytířské dotýče, kteráž by v městě pod šosem dům měla, že má a povinen bude ten všecko z toho domu trpěti s tím městem, v kterémž takový dům sobě koupil, *krom jestliže by jeho chtěli na který úřad městský vsaditi,* toho bude *míti každý na vůli, (kteříž by obchodů a živnosti městských nevedli)* toho k sobě přijíti nebo nechati.«

konšelský nastoupiti musel.*) Roku 1621. byl mezi konšely kutnohorskými také rytíř Václav Cecingar z Brtnice.**)

Osoby stavu panského i rytířského stávaly se však dobrovolně měštěníny a přijímaly za tím účelem jako každý, kdož do města přijat býti chtěl, aby tam zboží šosovní nabývati a živnosti městské provozovati mohl, ve vší formě právo městské, o čemž staré knihy města Prahy na sta dokladů obsahují. Uvádím na ukázku několik takových dokladů od r. 1520. do r 1560., během které doby více než šedesáte rodin v Starém Městě Pražském městské právo přijalo a mezi nimi: Pan Václav z Vartenberka, Jindřich Vlk z Kvítkova, Jan Šíp ze Stradonic, Arnošt Černčický z Kácova, Purkhart Kordule ze Sloupna, Jan Skalecký ze Sadlna, Jiřík Vosovský z Adlaru, Markvart Baštský z Báště, Pan Bohuslav Plánský ze Žeberka, Pan Václav Mičan z Klingštejna a z Roztok, Vilém Rendel z Oušavy, Václav Troskovec z Veleně, Jindřich z Gousku hejtman na Brandýse, Jan Hrzek ze Mšena, Adam Stolínský z Kopist, Václav Slach z Hřivic, Jan Frič z Dalmanshorstu, Paní Eliška Lorecká z Elkouše, Urozená Paní Eliška ze Smiřic, Pan Vilém z Vartenberka a Urozená Paní Barbora z Boskovic. — Všichni tito a mimo ně mnoho jiných, stavše se měštěníny Starého Města Pražského, nevzdali se proto stavu svého panského neb rytířského. Čím dále tím více stav městský mohl se urozenými měštěníny honositi. V tituláři od r. 1534. nalézáme ve stavu rytířském značný počet osob, jako Jana Severyna z Kapí Hory a na tvrzi Jirnech, Jana Dětského z Liboslavě maršálka Starého Města Pražského, Jana Sladkého z Peclinovce, Mikuláše Sladkého z Peclinovce a mnoho jiných, kteří v knihách městských bez újmy své stavovské kvality titulováni jsou měštěnínové, jako tací do rady voleni bývali a v ní také zasedali.

Proto nelze si nijak vysvětliti, proč tak zvaný stav rytířský své, ze stavu městského pošlé členy, za vystouplé z tohoto stavu pokládal a jim návrat do něho zapovídal, když přece staří členové stavu rytířského i stavu panského sami právo městské přijímali, jak dále uvidíme, živnosti městské provozovali a ve stavu tom bez ohledu na řád stavu rytířského nepřetržitě po celá staletí setrvávali.

Ač v různých dobách také různé podmínky přijetí do stavu rytířského kladeny byly, přece není ani jediného případu, že by takové přijetí do stavu předpokládalo u kandidáta úmysl nějaký statek deskový zakoupiti, aneb, že by dokonce od provedení takového úmyslu, jak se tu a tam dočísti můžeme, odvislým učiněno bylo. Tvrzení taková jsou naprosto nesprávná. Kdyby podobná podmínka byla se uplatnila, pak by se bylo muselo důsledně také ustanoviti, že kdož by takového statku pozbyl, přestal by i osobou stavu rytířského býti. Za takových okolností byly by řady rytířstva valně prořídly, neboť — dobře počí-

*) Viz Dačického z Heslova: Paměti II. 160: »Radoslav Hlavsa z Liboslavě *jsa také konšelem zvolen*, toho k sobě přijíti se spečoval, zastíraje se stavem rytířským o čež i do Prahy se vypravil, aby v to potahován nebyl; však nemoha toho obdržeti, svolil . . .

**) Tamtéž: II. 198. »Václav Cecingar z Brtnice jsa po rodu stavu rytířského, *konšelem městským byl a do smrti zůstával . . .*«

táno — více jak osmdesát procent všech rodin rytířských nemělo ani před, ani po přijetí do stavu rytířského statků zemských v držení svém a byla nemajetnost mnohých příslušníků stavu toho často až velmi citelná. Krom toho třeba připomenouti, že vladykové i bez přijetí do stavu mohli statků zemských nabývati a takové statky také skutečně drželi.

Rovněž naprosto nesprávné jest ničím nedoložené tvrzení, že z přijetí do stavu rytířského vyloučeni byli úředníci. Na sta dokladů z desk zemských tvrzení to vyvrací. Uvádíme jen některé s udáním roku, kterého osoby úřednické do stavu rytířského přijaty byly: Kundrát Majer z Poksdorfu, úředník při úřadě nejvyššího purkrabství Pražského r. 1590. Voldřich Austal ze Salu, J. M. C. paumistr r. 1590. Bratři Jan a Jiřík Krčínové z Jelčan, úředníci pana Viléma z Rožmberka r. 1556. Jan Černý z Vinoře, rovněž hospodařský úředník téhož pána z Rožmberka r. 1557. J. Montán z Kosmačova, písař při soudu nejvyššího purkrabí pražského r. 1556. Bohuslav Mazanec z Frimburka, písař větších desk zemských r. 1557. Jeronym Matouš z Rotenfeldu, ingrosator desk zemských r. 1562. Kašpar Zelendar z Prošovic, písař menších desk zemských r. 1546. Jan Mülner z Mühlhausu, rada a sekretář král. r. 1594. Čím pak dále, tím větší počet tvořili ve stavu rytířském úředníci, z nichž jen nepatrný zlomek procenta během času na nějaký dvorec neb tvrz se zmohl, většinou ale ani sami ani potomkové jejich statky nemovité nedrželi.

Cizí rytíř, chtěl-li přijat býti do stavu rytířského, musel předem v královské české dvorské kanceláři podati důkaz, že ve vlasti své stavu rytířskému náleží, tam za osobu rytířskou vždy pokládán byl a na králi konfirmaci stavu svého rytířského si vyprositi. Jak takový důkaz prováděn byl, o tom pěkný příklad podává nám konfirmace cizího šlechtictví bratří Mehlů ze Střelice z r. 1578., kterou níže se čtenářem sděluji.*) Když to vše vy-

*) Leta 1578. V Pátek po Novém Létě.

»My Rudolf druhý z Boží Milosti volený Římský císař po všecky časy rozmnožitel říše a Uherský a Český, Dalmatský a Charvatský král etc. — Oznamujem tímto listem všem, že jest před nás předstoupil Statečný Jiřík Mehl z Střelic, na Grabštejně, rada, místokanclěř našeho království Českého, věrný náš milý a okázal nám s ponížeností original svého a svých dvou vlastních bratří Alexandra a Mikuláše Mehlův ze Střelic *stavu jich rytířského vejvod čtyřmi štíty* rozdílnými. — První někdy Baltasara Mehle ze Střelic otce svého, rodičův a předkův jeho. Štít druhý téhož otce svého Matěje Utmannuow z Procze a Šweynern. Třetí mateře své rozené Newowé z Obišau a Kulewic a čtvrtý, týchž obou dvou mateře Laštův z Třemilic jakožto báby své štíty. Z kteréhožto originálu se vyhledaly čtyry rozdílné ortele, *že ten každý štít z lavice a soudu rytířského osazeného,* jak potvrzení osvíceného knížete Lehnického a Břesského ujce našeho věrného milého jakožto pána dotčených knížectví a krajin, s jehožto povolením týž soud, neboližto tabula rytířská tak jak za právo a pořádek rytířský jest osazena byla, v sobě obsahuje, za pořádný uznán jest, jakž pak by ty čtyři štíty s helmy jich v tomto listu našem císařském a královském s jich barvami a což k tomu náleží vymalovány jsou.

I prosil jest nás týž Jiřík Mehl se vší poníženostî, abychom jemu takového jeho a Mikuláše bratra, poněvadž Alexandr, bratr jich obou po takovém vývodu bez dědicův umřel, dědicům a jich dědicův dědicům a budoucím potomkům ku potřebě jich na budoucí věčnú paměť potvrditi a toho jistotu dáti ráčili.

konal, vyprosil sobě na králi a všech třech stavech království Českého na obecném sněmu shromážděných, aby ho za obyvatele země a koruny České přijali. Pak-li žádosti té stavové vyhověli, vložili o svém rozhodnutí do desk zemských příslušnou zprávu čili relaci. Takto přijatý učinil pak před úředníky desk zemských »přiznání k zemi«, ve kterém se zavázal právo v Čechách trpěti, práva obhajovati a k němu dopomáhati, jakož vůbec všecko činiti, což ostatní obyvatelé činiti povinni jsou a nikoho jiného kromě korunovaného krále českého za svého dědičného pána uznávati.*) Tento závazek cizinců spočíva na snešení sněmovním z r. 1497., jímž ustanoveno, aby »cizozemci, kteří by co v zemi měli, ježto by k koruně nepříslušeli, ti aby se ve dvú letech vyprodali; pakli chtí v zemi seděti, aby pod jinými pány v cizích zemích nic nemívali a když kde usedli, jinde se vyprodadúce, tehdy mají povinnost králi J. Mti. listem i vší koruně slíbiti též jako jiní obyvatelé království Českého«.**)

Musel tudíž cizí šlechtic, chtěl-li v Čechách domovského práva nabýti, ve své dosavadní vlasti úplně se vyprodati a veškeré pásky, jež ho k ní poutaly, přetrhati. — Teprve po odevzdání písemného přiznání pod pečetí svou a vepsání jeho do desk zemských, stával se příslušníkem země i vší koruny České.

Jako v jiných mnohých případech, tak i v případě obou Mehlů nebylo ustanovení zákonných náležitě dbáno, neboť oni, ač byli cizozemci, přece již před přijetím svým do stavu a za obyvatele země České stejných práv se šlechtou domácí požívali. Tak již r. 1566. císař Rudolf II. propustil Jiříkovi Mehlovi ze Střelic ze závazku lenního statek Grabštejn,

I vzhlednouce my na slušnú ponížená žádost téhož Jiříka Mehle a považivše poddané a povolné služby, kteréž jest on předkům našim císařům Římským králům a koruně České rod ten Mehlův mnohokráte a zvláště pak jmenovaný Jiřík Mehl někdy slavné paměti císaři Ferdinandovi a Maximilianovi panu dědu a panu otci našemu nejmilejšímu věrně a platně činil, což i on a bratr jeho Mikuláš a jich dědicové a budoucí na potomní časy nám a budoucím našim králům Českým a koruně České neméně i slavnému domu rakouskému ve všelijakých případnostech ještě dobře činiti mohou a mají. A protož s dobrým rozmyslem, naším jistým vědomím s radou věrných našich milých moci královskou v Čechách v tomto listu dotčené vymalované a provedené čtyry štíty vladycké a stavu rytířského témuž Jiříkovi a Mikulášovi bratřím Mehlům dědicům a budoucím jich toho tímto listem naším potvrzujeme . . .

*) Za příklad uvádím přiznání k zemi Jiříka Berbistorfa z Berbistorfu od r. 1571.: »Jiřík z Berbistorfu syn někdy Kryštofa z Berbistorfů, jakož jest přijat za obyvatele do země a koruny české spolu s Kryštofem otcem a Volfem bratrem svým s povolením nejjasnějšího knížete a Pána Pána Ferdinanda voleného římského císaře na onen čas krále českého ode všech tří stavův koruny České jakž relací o tom z téhož sněmu plného v kvaternu relací Jeho Milosti C. jakožto krále Českého Pánův jich milostí a vladyk z plného soudu zemského leta 1546. ve čtvrtek po sv. Vavřinci H. 21. zapsána plněji svědčí a v sobě šíře obsahuje a zavírá, že jest se přiznal a tímto zápisem přiznává, *že podle zapsání jeho listem pod pečetí jeho přivěšenou chce právo trpěti a práva obhajovati i také dopomáhati i všecko učiniti jako jiní obyvatelé tohoto království Českého jsou činiti povinni a žádného jiného za pána nemá míti, nežli krále Českého korunovaného a to všecko má zachovati pod těmi všemi pokutami jakž zřízení zemské ukazuje.«* — V tomto případě zemřel Kryštof Berbistorf dříve než přiznání učiniti mohl, pročež učinil ho syn jeho Jiřík jakmile let svých došel.

**) Z. Z. od r. 1549. B. 15.; 1564. A. 18. Pozůstatky desk zemských II. 488.

který týž Jiřík od bratrů z Donína koupil, a r. 1577. udělil mu majestát, kterým dům jeho pod valy hradu pražského ležící z práva městského vymanil a do desk zemských vložiti kázal.

Knížectví Lehnické náleželo sice od r. 1329. k lénům koruny České, avšak k teritoriu říše České přivtěleno nebylo, proto byli Mehlové, kteří z Lehnice pocházeli, za cizince považováni, z kteréžto příčiny neměli dle ustanovení Zřízení zemských z r. 1549. B, 2. a 1564. A, 27. ani zámků, ani úřadů veřejných v Čechách držeti.

Jest zcela přirozeno, že stav rytířský, když na základě svobod stavu svého osvojil sobě právo nové členy do středu svého přijímati, mohl je ze společnosti své také vylučovati, kteréhožto práva v době potřeby také bez otálení užil. K vyloučení sáhalo se jen z příčin velice naléhavých, zejména když příslušník stavu toho dopustil se skutků nečestných, aneb proti stavu samému brojil. Jako přijímání, tak i vylučování dělo se na sněmu obecném a bylo k němu zapotřebí jednomyslného usnesení všech přítomných členů stavu. Za takových okolností na př. vyloučen byl r. 1570. Jan Človíček z Popovic, poněvadž prý se ku stavu tomu, do něhož teprve před devíti roky, t. j. r. 1569. byl přijat, neuctivě zachoval. Druhý případ týká se pověstného Filipa Langa z Langenfelsů, nejvyššího komorníka krále a císaře Rudolfa II, který r. 1606. se syny svými Ferdinandem a Ondřejem do stavu toho přijat byl.

Filip Lang, pokřtěný tirolský žid, přišel do Čech chud a jsa odporučen arciknížetem Ferdinandem, získal si přízeň královu v nejvyšší míře, kterou ale také v nejvyšší míře zneužíval, klenotnici královskou olupoval a svými zločinnými praktikami ohromného jmění sobě získal. Když pak míra zločinů jeho byla dovršena a vše naň vyzrazeno, vsazen byl dne 31. května 1608. do tuhé vazby v bílé věži a odsouzen byv k doživotnímu žaláři, zemřel již po dvouleté vazbě.

Vyloučení, neboli — jak v dotyčném usnesení se dí — vymazání z obce rytířské, kladlo se do desk zemských stejně jako přijetí a sice zpravidla juxtou vedle prvnějšího. Aby čtenář poznal takové usnesení i po stránce formální, sděluji ho s ním v doslovném znění:

R. 1609. »Nejvyšší úředníci a soudcové zemští království Českého J. M. C. soudův dvorského a komorní rady i *také osoby z obce Pánův z rytířstva* nyní na hradu pražském *při sněmu obecném* pospolu shromáždění a ve vymazání níže psaného Filipa Longa z Longenfelsu spolu i se syny jeho ze stavu rytířského zejména jmenování jakž též vymazání v kvaternu trhovém stříbrném leta 1609. ve čtvrtek den S. Zachariáše P. 5. zapsané P. S. — Podle svobod svých, království Českého a podle společného mezi sebou *na sněmu nyní přítomném* snesení a svolení svrchu psaného Filipa Longa J. M. C. jakožto králi českému a pánu svému jsouce u Jeho Milosti komorním přísežným služebníkem dopustivši se těžkého provinění nad povinností a přísahou svou těžkou J. M. C. učiněnou se zapomenuvše i nad tímto svým zapsáním dskami zemskými, že se poctivě a chvalitebně chovati chce učiněným nechováním i s tímto naproti a svrchu psaným zápisem od něho učiněným z desk zemských vymazují a ze společnosti stavu svého rytířského na časy budoucí a věčné vylučují.

Kletba zločinů otcových stihla i syny jeho, kteří, ač z ničeho ani obviněni ani usvědčeni nebyli, přece s otcem svým ze stavu rytířského vyloučeni byli.

Nebyl-li však někdo vyloučen ze stavu proto, že dopustil se skutků trestných, nepřestával býti proto vladykou, na jakého byl on neb předkové jeho majestátem královským povýšeni, ale erbu i predikátu svého dále užíval. Tak i Človíček z Popovic a oba synové Langovi.

Ke cti domorodého rytířstva českého budiž konstatováno, že není ani jediného případu, kde by se některý příslušník jeho zločinu ze ziskuchtivosti byl dopustil a k vůli němu aby vyloučen býti musel.

Jiný způsob, jak se stav rytířský doplňoval, bylo t. zv. přijímání za erbovní strýce, t. j. když příslušník stavu rytířského přijal k erbu i tituli svému osobu druhou, tak že táž pak přijala jméno, titul, erb i stav prvnější. Tento způsob nabývání šlechtictví byl v Čechách u stavu rytířského od dávných dob velice oblíben a přispěl nemálo k rozmnožení členstva stavu toho, poněvadž mnozí celou řadu osob za své strýce erbovní přijímali. Takové erbovní strýcovství nepodmiňovalo však ani krevní příbuzenství a také ani erbovní obdarování neboli vladyctví králem udělené, tak že k starým rodům přijímány bývaly i osoby stavu nízkého, které tímto způsobem, takřka obratem ruky, bez povýšení královského a bez přijetí do stavu staly se osobami stavovskými, požívajíce všech práv i privilegií stavu rytířského, poněvadž přijetí to jevilo právní účinky hned. Pěkný doklad k tomu nalézáme v pamětech Mikuláše Dačického z Heslova,*) který při r. 1600. vypravuje, že jakýsi »Samuel Horáček, syn Horáčka, ševce v Ledči, byv pány Trčky, jichž poddaným byl, z poddanosti propuštěn, byl od rytířů Nejepínských z Nejepína k jejich štítu i titulu přijat a psal se odtud Samuel Nejepínský z Nejepína.«

Aby však takové přijetí k erbu i titulu nabylo právní platnosti, bylo k němu třeba schválení královského a vložení téhož do desk zemských. Dle odstavce třetího řádu stavu rytířského lze souditi, že takové přijímání za strýce erbovní dálo se často jaksi pokoutně, protože bez královského schválení a bez vložení ve dsky zemské. Že takto bez konfirmace autority královské nabyté šlechtictví valné ceny nemělo a derogováno býti mohlo, jest na bíledni a potvrzuje to zejména zmíněný třetí odstavec řádu stavu rytířského, v němž se takové přijímání za neplatné prohlašuje. Kdo však i se schválením královským a tudíž zákonně k erbu i titulu osobou stavu rytířského přijat byl, mohl takového erbu i titule či predikátu právem užívati, leč za osobu stavu rytířského dle téhož odstavce řádu stavu rytířského pokládán býti neměl, aniž se směl za takovou vydávati, pokud do stavu rytířského řádně přijat nebyl.

Že se přijímání k erbu často zneužívalo a že s ním snad i kramařeno bylo, tomu nasvědčovati zdá se právě okolnost, že často jedna osoba celou řadu osob cizích za své strýce erbovní přijala. Tak Kašpar Zelendar z Prošovic, písař menších desk zemských, který sám r. 1546. od krále majestátem vladyctví obdržel a téhož roku ještě do stavu rytíř-

*) Paměti Mikuláše Dačického II. 76.

ského přijat byl, přijímaje r. 1570. k erbu i tituli svému bratry své doznává, že již dříve více osob za strýce své přijal.

Aby však čtenář mohl sobě co do obsahu takového listu strýcovského, jakož také o královské konfirmaci šlechtictví listem strýcovským nabytého jasný učiniti pojem, obeznamuji ho tuto s přijetím bratří Zelendarů z Prošovic k erbu a titulu Kašpara Zelendara r. 1570. a s konfirmací krále Rudolfa, kterou r. 1586. potvrdil přijetí celé řady osob k erbu a tituli Pavla Radoňovského z Kosmačova.

V prvnější listině čteme doslova:

»*Kašpar Zelendar z Prošovic a na Přemyšlení přiznal, že jest přijal a mocí zápisu tohoto přijímá Konstantýna Zelendara a Kryštofa Zelendara bratry své i s dědici jejich od nich řádně pošlých mužského i ženského pohlaví za pravé a erbovní* bratry své tak, aby oni Konstantin a Kryštof Zelendarové ihned za zdravého života jeho Kašpara Zelendara i po smrti jeho mohli svobodně erbu jeho spravedlivého užívati i s dědici svými řádně pošlými, kteréž mají nebo míti budou, tak jakž erb jeho Kašpara Zelendara *a jiných strejcův jeho* jím danej ukazuje, nositi, všudy na všech místech, na pečetích, korouhvích, sekretích i jinak. A také aby se mohli a moc měli i s dědici svými nyní i po věčné časy psáti Zelendarové z Prošovic, tak jakž on Kašpar Zelendar jest se psal bez překážky jeho Kašpara Zelendara i jeho dědicův a budoucích i všelijakých jiných lidí všelijakého odporu a překážky, kterémužto jich Konstantina a Kryštofa Zelendarův a jich dědicův tímto zápisem od nadepsaného Kašpara Zelendara za bratry erbovní přijetí Nejjasnější kníže a Pán Pan Maximilian Druhý z Boží milosti volený římský císař a Uherský, Český etc. král, jakožto král Český ráčil dáti své milostivé povolení. — Posel byl jest na to ke dskám zemským Buryán Trčka z Lípy a na Světlé nad Sázavou podkomoří království Českého jsúce k tomu od Jeho Milosti císařské zvláště vyslaný tak, jakž relací Jeho milosti císařské v kvaternu relací Jeho milosti císařské pánův jich milosti a vladyk z plného soudu zemského leta 1570. ve čtvrtek v Ochtab Božího Těla G. 33, zapsána to vše v sobě šíř obsahuje a zavírá.«

Text konfirmace královské měl znění slavnostní jako každý majestát, neboť účelem jejím bylo udělení privilegia a rovnala se tudíž každému jinému diplomu šlechtickému, tak že nepostrádáme při ní ani královského podpisu, ani visuté královské pečetě. Po stránce formální následuje v takové konfirmaci po královském titulu krátký obsah majestátu, kterým osobě, která k erbu svému a predikátu jiné přijmouti chce, vladyctví uděleno bylo, načež následuje poukázání ku vlastní prosbě žadatele a vyřízení její.

Uvádím tuto připomenutou konfirmaci přijetí několika osob k erbu Pavla Radoňovského*) v doslovném znění:

»My Rudolf Druhý z Boží Milosti volený císař po všecky časy rozmnožitel říše, Uherský, Český, Dalmatský král, Arcikníže Rakouský, Markrabě Moravský, Lucemburský a Slezský kníže, Lužický markrabě. K věčné památce známo činíme tímto listem všem. Jakož jsme Pavlovi Radoňovskému z Kosma-

*) Pavel Radoňovský byl výběrčí cla ze zboží nebo-li ungeltu v Klatovech a dostal dne 18. dubna r. 1556. od krále Ferdinanda I. majestát na vladyctví, aby se psal z Kosmačova.

čova věrnému našemu milému, majestát jeho na vladyctví a erb, kterýž sobě od Jeho Milosti Nejjasnějšího knížete a pána Ferdinanda Římského císaře, Uherského a Českého krále a pana děda Našeho nejmilejšího slavné paměti propůjčený a daný má, leta pominulého třetího ve středu po Sv. Voršile milostivě potvrditi ráčili,*) kteréhož erbu štít modrý neb lazurové barvy jest, v němž od spodku až do polovice na příč všeho štítu plot s pěti koly žluté neb zlaté barvy a za tím plotem půl daňka červené barvy k pravé straně obrácený až po prsy majícímu nohu přes plot poleženou a jeden roh po levé straně s čtyřma parohy, též také jazyk vyplazený vše žluté neb zlaté barvy. Nad štítem kolčí helm, na kterémž punt a přikryvadla neboližto fafrnochy po pravé straně od helmu žluté neb zlaté a modré neb lazurové barvy, po levé straně červené neb rubínové a modré neb lazurové barvy potažené. Nad tím nade vším křídlo orličí tři barvy**) pošikem rozděleny, spodní díl nad helmem červené, prostřední modré neb lazurové a svrchní žluté neb zlaté barvy, jakž týž majestát Jeho milosti císaře Ferdinanda, kteréhož datum na Hradě Pražském v sobotu po Svátosti leta Božího 1556. v sobě obsahuje a zavírá.

I prošeni jsme ve vší poníženosti od nadepsaného Pavla Radoňovského z Kosmačova, abychom ráčili k tomu své milostivé povolení jakožto král český dáti, aby Ambrože Bavora, Jana Bělohradského, měšťany města Našeho Domažlic a Jana Velvarského poddaný Naše v království Českém věrné milé k témuž erbu připustiti a za své strejce přijati mohl, k jehožto pokorné prosbě nakloněni jsouce a vidouce ty oba majestáty zcela neporušeny býti a povážívše toho, kterak císařskou vyvýšenost ozdobuje a vychvaluje poddaných svých ctnostné skutky vážiti, aby vedle zásluhy jednoho každého povahy většími milostmi nad jiné obdarováni jsouce, jména dobrého a chvalitebného zasluhovati se snažili. Protož s dobrým rozmyslem, Naším jistým vědomím s radou věrných Našich milých a mocí královskou v Čechách, aby nyní psané osoby k erbu svému připustil a je za své strýce přijal, milostivě povolovati ráčíme. Chtíce tomu konečně, aby oni toho vladyctví i erbu s dědici svými obojího pohlaví od nich řádně a manželsky pošlými, kteréž nyní mají aneb napotom ještě míti budou, bez vší překážky užívali a užívati mohli. Totiž v bitvách, honbách, kolbách, na korouhvích, praporcích, pečetěch, sekretech, hrobových kamenech i na všech jiných náležitých a poctivých místech takž jak toho jiné vladyky v království Našem Českém i v jiných zemích Našich užívají buď z práva aneb z obyčeje bez překážky všelikterých lidí a také aby oni všickni s dědici a budoucími svými z Kosmačova psali a psáti se mohli. — Protož přísně přikazujem všem poddaným Našim ze všech stavů a lidí Našich kteréhožbykoli rodu, povolání neb povahy byli, duchovním i světským nynějším i budoucím věrným Našim milým, abyste nadepsané Ambrože Bavora, Jana Bělohradskýho a Jana Velvarskýho z Kosmačova jich dědice a těch dědiců dědice a budoucí jich nyní i napotom po věčné časy při tom neporušitelně zachovali, žádných jim překážek nečiníce, ani komu jinému činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti Naší císařské a budoucích

*) Roku 1583. Byl Pavlu Radoňovskému nejen majestát jeho potvrzen, ale k jeho erbu i titulu králem Rudolfem Jan Čech, Jiří Slánský a Albrecht Ruženský připuštěni.

**) má státi na tři barvy pošikem rozdělené.

Našich, králů Českých skutečného trestu a k tomu, kdož by se koliv proti tomu čeho zoumyslna neb z všetečnosti dopustiti měl, třicet pět hřiven zlata z toho jedné polovice do komory a druhé dotčenému Ambrožovi Bavorovi, Janovi Bělohradskému a Janovi Velvarskému z Kosmačova dědicům a budoucím propadení.

My také tomu chceme, aby to Naše milostivé povolení jednomu každému na jeho spravedlnosti bez újmy a škody bylo a na žádného se víceji nevztahovalo, aby toho kdo nyní neb potom užíti mohl kromě často psaní Pavel Radoňovský z Kosmačova a strejcové jeho erbovní všichni. Tomu na svědomí pečeť Naši císařskou k tomu listu přivěsiti jsme rozkázati ráčili.

Dán na hradě Našem pražském po Sv. Michalu Archandělu leta Božího 1586. království Našich Římského jedenáctého, Uherského patnáctého a Českého dvanáctého.

Rudolf m. p.

VII.

Poměry po roce 1620.

Obnoveným zřízením zemským, r. 1627. Ferdinandem II. vydaným, nastaly v právních poměrech stavu rytířského podstatné změny.

Článkem A, 15. ustanoveno sice, že jako prvé tak i nyní »nobilitisovaný čili erbem obdarovaný« v prvé řadě jak od starodávna zvykem bývalo, podle obsahu královského listu jemu daného se chovati má, pokud do stavu přijat nebude a pak od přijetí do stavu ani on ani potomkové jeho do třetího kolena exclusive od úřadův jinak než »Slovutný Panoše« titulováni býti nemají, avšak že titul »Urozený Vladyka«, který starým rodům rytířským náleží — s nimiž nobilitisovaní za rovna pokládáni býti neměli — teprve potomkům nobilitisovaného čili erbem obdarovaného v třetím koleně exclusive příslušeti má.

Dle tohoto článku stávali se tudíž vnukové*) erbem obdarovaného — jestliže týž za přijetí do stavu nežádal — ipso jure členy starého stavu rytířského, stejně jako vnukové oněch nobilitisovaných, kteří do stavu přijati byli.

Článkem tím vyměřen byl též rozdíl mezi rody novými a starými. K prvnějším náleželi nobilitisovaní a jejich děti, k poslednějším pak jejich vnukové, pravnukové a veškeré další potomstvo.

*) Po roce 1629. vyžadováno nejednou kancelářskou praxí ku nabytí starého stavu rytířského osm předků, t. j. čtyři po otci a čtyři po matce, ač zákon jen dva předky, t. j. otce a děda vyžadoval.

Kromě toho obsahuje článek ten ku konci odstavec, kterým vyhrazeno králům českým právo bez ohledu na ustanovení v něm obsažená, zcela zvláštní obdarování udíleti, kteroužto odchylku předešlá zřízení zemská ovšem neznala.

Aby čtenář mohl smysl článku toho porovnati s ustanoveními pozdějšími, uvádím obsah jeho tuto v plném znění:

»Wann einer von Uns oder Unseren Nachkommen umb seiner getreuen Dienste oder anderen Ursachen willen von neuem *nobilitirt* wird, so ist derselbe schuldig sich zuvorderst dem ihme hierüber ertheilten königlichen Brief gemäss und dann ferners in seinem Stand und gegen seines Standes Genossen also und der gestalt zu verhalten wie solches von Alters üblich herkommens ist. — Und soll auch demselben zuvor und *ehe er in den Stand an und aufgenommen wird* und dann von solcher Zeit an ihme und seinen Nachkommen *bis in das dritte Glied exclusive* anders nicht als auf böhmisch »*Slovutnému Panoši*« geschrieben und von keinem Ambt ihme oder ihnen der Titul den Edlen, Ehrenfesten oder auf böhmisch »Urozenému Vladyce« *wie denen alten Geschlechtern aus der Ritterschaft* — als denen sie nicht gleich zu achten — gegeben, *sondern erst seine Nachkommen so nach der Nobilitation oder Erlangung des Wappens sich wie gemeldet im dritten Glied befinden*, mit jetzt berührtem Titul gewürdigt werden. — Es wäre dann, dass Wir oder die nachkommenden römischen Kaisere oder Könige oder unsere Successores an diesem Königreich einem oder dem andern in dem über seine Nobilitation und Wappen gegebenen königlichen Privilegio wegen seiner erzeigten getreuesten Dienste oder aus anderen Ursachen *anderweit begnadeten;* in welchem Falle es *ungehindert dieses Gesatzes* bei der buchstablichen Versehung eines jeden Privilegii billich verbleibet und gelassen wird: Wie auch diejenigen so bisshero von Uns in den Adels-Stand erhebt worden, ihrer Privilegien allermassen wie sie lauten, geniesen sollen.«

Článek ten pojat do Obnoveného zřízení zemského patrně z ohledů na katolickou šlechtu, aneb spíše na intervenci její u dvora, ježto jí šlo o to, aby z práv a obyčejů stavovských co možno nejvíce zachovala. Z dobré vůle rozhodně do této kodifikace pojat nebyl, neboť tendence jeho byla v rozhodném odporu se záměry vládními, čelícími nikoli k zachování řádů a zvyklostí stavovských, nýbrž k naprostému jejich vyvrácení, jakož i celé šlechty české, tohoto ohniska »*oné ohavné rebellie*« — jak povstání české ve Vídni nazývali — která své krvavé stíny dosud až do komnat císařského hradu na Dunaji vrhala. Tomu nasvědčuje právo v článku tom koruně vyhrazené, vůči kterému tato koncesse úplně pochybnou se stala.

Praxe v udílení stavu rytířského brzy poučila stav rytířský, že král nemíní vůli svou článku tomu přispůsobiti, neboť povyšoval a do stavu rytířského z moci své královské

vtěloval osoby přímo ze stavu městského, tak že nebyli ani povinni přijetí své u stavu oznámiti. Takové případy těžce nesly rodové staři a proto učinili r. 1629. prostřednictvím nejvyššího písaře zemského, Kryštofa Wratislava z Mitrovic na Lojovicích, Březině a Dyrné pokus, aby starobylý řád stavu rytířského alespoň částečně (jako stalo se u stavu panského) zachránili.

Tato intervence měla za následek, že dne 10. března r. 1629. vydán byl Ferdinandem II. reskript,*) který utvořil poměry nové. Formálně byly sice opět uzákoněny podmínky přijetí do stavu jak v řádu stavu rytířského vytčeny jsou, tak že každý, kdo jsa z moci královské do stavu vladyckého povýšen a práv i privilegií stavovských účastným státi se chtěl, prve průkaz řádneho zplození svého i dvou předků svých jakož i řádného chování svého před osobami k tomu ustanovenými provésti, slib k zemi učiniti a že k stavu městskému vrátiti se nechce, reversem se zavázati povinen býti měl.

Reforma záležela v tom, že nobilitisovaný nemusel více přijetí svého »náležitě i uctivě vyhledávati« čili jinými slovy nemusel vlivuplné členy stavu toho prosebně obcházeti, aniž mocnými osobnostmi se krýti, jako prvé se dálo, neboť stačilo k tomu již pouhé ohlášení se u stavu, poněvadž vše ostatní bylo již v diplomu samém obsaženo.

Co se však slibu k zemi čili inkolatu dotýče, dlužno připomenouti, že zůstal v podstatě nezměněn, neboť i po roce 1620. obsahoval ty samé závazky jako před tím, totiž že slibující chce v Čechách právo trpěti, je obhajovati, k němu dopomáhati a pouze korunovaného krále Českého za svého jediného pána dědičného uznávati. Současné držení statků v jiných zemích nezapovídal.

V tom toliko jeví se rozdíl, že složení jeho ukládáno bylo nejen cizím šlechticům, kteří se v Čechách usaditi chtěli a pro něž vlastně původně uzákoněn byl, ale i lidem domácím, domovské právo v království tomto dávno po předcích svých majícím, jestliže do stavu vladyckého povýšeni byli. Okolnost tuto nelze si vysvětliti jinak, než že slibem takovým měl býti nobilitisovaný na svou věrnost k zeměpánu, který ho do stavu šlechtického povýšil, upamatován.

Nepochopitelno však jest, proč slib ten ukládán byl často i lidem stavu vladyckému náležejícím a tedy domácím, kteří statky zemské i úřady královské drželi.

Zároveň obnoveno také ustanovení ohledně přijímání osob městských k erbům a titulům osob rytířských a takové přijetí za strýce erbovní jako prvé tak i nyní od schválení královského odvislým učiněno.

Reskriptem tím ustanoveno také, že nobilitace (něm. Adelung) nemá býti tak pojímána jako někdejší přijetí do stavu a obce rytířské, ale že takovému přijetí musí předcházeti. Tak dělo se již před r. 1620. a bylo by tudíž zůstávalo vše při starém a zachován status quo ante bellum. — Ve skutečnosti tomu ale tak nebylo, neboť již z nejbližších vět reskriptu poznáváme, že pokládá pojem »nobilitisovaní« za totožný s pojmem »osoby ze stavu rytířského« (».... wegen derer vom Adel oder Aus dem Ritter-

*) D. Z. 143. F. 23.

stande...«) a pozorujeme-li také ještě obsah takových nobilitačních diplomů, pak nemůžeme si zapříti, že nobilitisovaný povýšen byl ve vší formě v důstojnost rytířskou, neboť stal se mocí diplomu jemu daného účasten všech práv i výsad stavu rytířského, mohl zastávati každý úřad stavu tomu vyhrazený, nabývati statky zemské, léna držeti a ve dsky klásti. Od formálně přijatých členů stavu rytířského lišil se pouze tím, že na lavici rytířské nezasedal.

Kdežto »nobilitace« a »erbovní obdarování« prve jedno a totéž znamenaly, ustanoven reskriptem tím podstatný rozdíl mezi udílením erbovního listu a nobilitačním diplomem. Dle toho ten, kdož erbovní list dostal i s potomky svými podléhal ustanovením čl. A, 15. Obnoveného zřízení zemského a tudíž teprve jeho vnukové z moci zákona stávali se osobami stavu rytířského. — Nobilitisovaný mohl se však státi ihned příslušníkem stavu tohoto a stačilo pouze, aby se u téhož stavu přihlásil a předloženým diplomem, vše ostatní obsahujícím, se vykázal.

Aby však nikdo pro budoucnost o pravém stavu věci v pochybnostech býti více nemohl, dána reskriptem tím dosti nejasnému znění čl. A, 15. Obnoveného zřízení zemského interpretace, kterou zřetelně a tedy nade vši pochybnost právo různé stupně šlechtictví, jiné titule a hodnosti udíleti, jedině králům českým vyhrazeno bylo, jimž ostatně — jako ve všech jiných státech — dle povahy své také jedině příslušelo.

Rozlišováním mezi erbovním obdarováním a nobilitací vzal počátek svůj u nás nový stupeň šlechtictví, který sice v ostatních státech dávno již v užívání byl, jaký ale dřívější zřízení zemská neznala. Odtud byla v Čechách prostá šlechta mající své jméno, erb i predikat s předložkou »z«, německy »von« (t. j. ti, kdož erbem obdarováni byli), pak stav rytířský dělící se na nový, k němuž náleželi všichni nobilitisovaní, kteří se u stavu rytířského za členy jeho přihlásili až do třetího kolena, a »starý«, k němuž náleželi oni rodové, kteří mohli vykázati na rodové tabulce nejméně čtyři předky po meči a čtyři po přeslici z rodů rytířských neb kterým starý stav rytířský výslovně byl udělen.

Kromě těchto stupňů vytvořila praxe kancelářská tak zvaný »stav vladycký«, který ale neměl býti totožný ani s oněmi, kdož erbem obdarováni byli, ani s členy stavu rytířského a jehož příslušníky měli býti všichni nobilitačními diplomy obdarovaní, kteří se o členství stavu rytířského neucházeli.

Tento stupeň šlechtictví byl ale vůči zřetelnému znění nobilitačních diplomů hotovým monstrem, neboť diplomy ty udílely neomylným způsobem onen stupeň šlechtictví, jenž byl totožný se stavem vladyckým, t. j. rytířským.

Ku konci pak dovolává se reskript vyhrazeného králi práva v čl. A, 15. Obnoveného zřízení zemského uvedeného a dokládá výslovně, že král ani na ustanovení tohoto reskriptu u vykonávání aktu nobilitačních vázán není.

Poněvadž reskript ten jest v dějinách šlechty v Čechách důležitým mezníkem významu epochálního, uvádím ho tu čtenářstvu v nejdůležitějších částech jeho na vědomí:

»Liebe Getreue! Wir wollen Euch in kaiserlichen und königlichen Gnaden nicht vorhalten, was massen bei Uns der gestrenge Unser Rath-

Kammerer und lieber getreuer Christoph Wratislaw von Mitrowicz, Obrister Landschreiber in Unserem Erbkönigreich Böheim gehorsamst einkommen und gebeten, dass nach dem Wir Uns gegen Euch unlängst gnädigst resolviert, dass ein jedweder so von Uns als regierenden König zu Böheim in den Herrnstand erhoben, sich wegen der Session bei dem Herrnstand Unsers Erbkönigreichs Böheim anmelden und inskünftige anderst zu solcher Session zugelassen werden solle, er habe denn zuvor besagtem Stand seine vier Schild und Ahnen bewiesen und dargethan.

Wir geruhen auch den Ritterstand erwähnten Unsers Erbkönigreichs Böheim diesfalls in Gnaden zu bedenken und es bei dem alten, löblichen Brauch und Herkommen, dass nämlich derjenige so in Ritterstand aufgenommen zu werden begehrt, von ehrlichen Eltern bis ins dritte Glied ehrlich geboren, auch eines guten Namens und Wandels seie und nach der Annehmung in Ritterstand und Abgebung eines gewöhnlichen Revers zum Land sich über andere Geschlechter nicht erheben, weniger sich wiederum zum Burgerstand begeben, desgleichen auch, dass auf den Fall einer von Adel eine burgerliche Person seines Wappens und Tituls theilhaftig machen thäte, solche Person dergleichen Theilhaftigmachung ohne Unsern oder Unsern Nachkommen Königen zu Böheim Consens nicht gebrauchen noch sich vor einen vom Adel ausgeben solle gnädigst verbleiben zu lassen. —

Wie nun dergleichen Dignitäten und Würden von Uns als regierenden König zu Böheim herrühren und derselben Conferierung und Austheilung allein Uns vorbehalten, Wir Uns nochmals dieselbe kraft dieses vorbehalten und benebst constituirt haben wollen, *dass die Nobilitation und Adelung nicht dahero zu nehmen dass wie vor diesem einer von dem Ritterstand angenommen, sondern zuvorderst eine Nobilitation von Uns aus Unserer königlichen böheimischen Hofkanzlei erlangen muss* Auch erklären und resolviren Wir Uns weiter gnädigst dahin, dass wie hiebevor bei Annehmung einer burgerlichen*) Person in den Ritterstand angeordnet und bräuchlich gewesen, dass derjenige, welcher in diesen Stand angenommen zu werden begehrt, beweisen müsse, dass er von ehrlichen Eltern bis in das dritte Glied herkommen und ehrlich geboren sei als auch hienfüro *wann jemand eine Nobilitation aus gedachter unserer königlichen böheimischen Hofkanzlei erhalten, sich nachmals derselbe bei dem Ritterstande, wann er allda seine Session und Stelle haben will*, neben Vorweisung seines von Uns erhaltenen Adelsbriefs auch genugsam darthuen und beweisen solle, dass er also, wie obberührt, von ehrlichen Leuten herkommen und ehrlich geboren sei.

*) Odstavec ten vztahuje se k oněm, kteří královskými majestáty do stavu vladyckého neboli rytířského povýšeni byvše, přitom však zůstávali měštěníny a živnosti městské provozovali.

Dieweilen aber auch billig zwischen denen so nur einen Wappenbrief erlangt und denjenigen so nobilitiert, ein Unterschied zu halten, so sollen diejenigen, so nur allein ein Wappenbrief bekommen, hienfüro für dieselben geachtet und gehalten werden wie Unsere publicierte königliche neue Landesordnung sub Lit. A, 15. ausweist . . .

Inmassen Wir dann auch dasjenige wessen Wir Uns anjetzo kraft dieses wegen derer *vom Adel oder aus dem Ritterstand* resolviert sowohl den Ausländern als Inwohnern verstanden und gedeutet haben wollen.

Jedoch behalten Wir Uns gnädigst bevor dasjenige, was Wir in oftgedachter Unserer königlichen und neuen Landsordnung sub Lit. A, 15. ausgesetzt, dass nämlichen auf den Fall. Wir oder Unsere Nach kommen, Röm. Kaiser und König zu Böheim einen oder den andern in dem über seine Nobilitation und Wappen gegebenen kaiserlichen Privilegio, wegen seiner angezeigten getreuen Dienst oder aus andern beweglichen Ursachen durch andere Mittel und Wege *anderweit begnadeten*, es ungehindert dieses Unsers Gesatzes bei der buchstablichen Vorsehung eines jeden Privilegii verbleiben und gelassen werden, wie auch diejenigen so bishero von Uns in den Adelstand erhebet worden, ihrer Privilegien allermassen wie dieselben lauten ungehindert geniessen sollen . . .«

Všech tuto potvrzených zvyklostí a řádů bylo však při udílení stavu šlechtického čili rytířského se strany české dvorské kanceláře vůbec pramálo dbáno a ač přijímání do stavu legalně dále existovalo, nebylo v praxi vůči moci královské než bezvýznamným obřadem.

Proto divně působí na pozorovatele, vidí-li kterak stav rytířský i za takto změněných poměrů užívá i dále autokratické formule: »Páni z rytířstva podle svobod stavu svého ráčili . . .,« kde přece svoboda stavovská, tvořící druhdy kus moci zákonodárné a vrcholící v maximě, že může dle libosti své práva svá rozšířiti neb obmeziti, byla ta tam a náležela již dějinám, tak že obmezovala se na pouhé schvalování průvodů králem do stavu povýšených.

O všem rozhodovala vůle královská a ustanovení čl. A, 15. Obnoveného zřízení zemského i uvedeného reskriptu od r. 1629., pokud týkala se zdánlivých práv stavů, nastupovala jen v těch specielních případech, kde moc královská v dotyčných diplomech je nesuspendovala, což se ale jen zřídka dálo.

Erbovní obdarování, čili jednoduchý stav šlechtický jen málo kdy udělován býval a v takovém případě, jestliže obdarovaný ještě za života svého dalšího obdarování neb později syn jeho nedosáhl, nastupovali vedle znění čl. A, 15. Obnoveného zřízení zemského vnukové jeho ipso jure přímo do starého stavu rytířského, kde potřebovali jen se ohlásiti, erbovní obdarování děda svého prostě předložiti a pošlost svou od něho provésti. Jestliže ale o takové potvrzení stavu rytířského při král. české dvorské kanceláři žádali,

byli na základě nobilitace svého děda do stavu rytířského z moci zákona prostě vřaděni, tak že v takovém případě nemuseli se ani ústavu ohlásiti. *)

Co se však nobilitací dotýče, tu byly starobylé řády a zvyklosti prostě ignorovány, povýšenému hned v diplomu potvrzeno, že z dobrého a poctivého městského stavu po rodičích a předcích svých pošel a tak v tom stavu svém vždycky dobře ctně a chvalitebně chovati se hleděl, tak že vůči takovémuto vysvědčení vydanému nejvyšší autoritou státní o bezúhonnosti nobilitisovaného, jeho i jeho předků řádného zplození, nikdo pochybovati příčiny neměl, nehledě ani k tomu, že — jak dříve již ukázáno — takový požadavek nikdy odůvodněn býti nemohl. Dále praví se v takovém diplomu, že obdarovaný i s dědici svými má právo všech svobod i práv, privilegií, desk a jiných obdarování zemských jako jiní vladykové a zemané bez všelikého rozdílu a reservatu užívati a kdykoli se jemu neb potomkům jeho líbiti bude, s strany odvedení reversu a vykonání povinností k zemi bez dalšího habilitirování, u stavu vladyckého se ohlásiti. Nebyl tudíž nobilitisovaný vůbec povinen jakýkoli průvod za účelem vstupu svého do stavu rytířského vésti, stav neměl právo nějaké průkazy od něho žádati, neboť musel se spokojiti, jestliže nobilitisovaný u stavu svou příslušnost ohlásil. Z pravidla také dává se povýšenému i právo, aby mohl červeným voskem pečetiti a obdržený majestát bez předběžné relace dvorskou kanceláří českou nejvyšším úředníkům pražským a soudcům zemským zaslané, do desk zemských vložiti.

Aby čtenář o takovém nobilitačním aktu mohl sobě náležitou představu učiniti, uvádím tuto podstatné části tří takových diplomů a sice dvou českých a jednoho německého.

Diplomem z r. 1649 udělil Ferdinand III. Karlu Ferdinandu Scheblovi český stav vladycký a praví v dotyčném diplomu, že týž Šebl *z dobrého a poctivého městského stavu po rodičích a předcích svých pošel* a tak v tom stavu svém vždycky *dobře ctně a chvalitebně chovati se hleděl* . . . protož s dobrým rozmyslem Naším, jistým vědomím s radou věrných Našich milých . . . jeho Karla Ferdinanda Šeble z stavu městského *za osobu stavu vladyckého a zemanského vyzdvihovati*, *vyhlašovati* a jej s dědici a budoucími jeho od něho řádně a manželsky pošlými *do téhož řádu, stavu a obce vladycké* království Našeho dědičného českého a jiných zemí k němu přivtělených tímto Naším listem a majestátem císařským a královským nejinač než *jakoby právě zrozený vladyka* byl, *uvozovati*, *vtělovati* a všem vůbec *vyhlašovati ráčíme*, tak aby on vedle toho s již dotknutými dědici a budoucími svými mohl a moc měl *všech práv, svobod, privilegií desk a jiných obdarování zemských jako jiní rození vladykové a zemané* svrchu psaného království Našeho českého a zemích k němu přivtělených *bez všelikého rozdílu a reservatu* užívati, též kdykoliv se jemu neb budoucně jim

*) Že průkaz nobilitace či erbem obdarování děda, vláda královská na základě uvedeného čl. A, 15. za zákonný důvod k nabytí stavu rytířského se strany vnuků uznala a za věc samo sebou se rozumějící pokládala, dokazuje případ Václava Maximiliana Žďárskýho z Kosmačova, který na základě článku toho ve Vídni o potvrzení stavu rytířského žádal a kterého dne 22. května r. 1708. také obdržel. V dotyčném diplomu uvádí se, *že nalézá se ve čtvrtém stupni nobilitisovaných a z téže příčiny že na základě Obnoveného zřízení zemského eo ipso do starého stavu rytířského pojat jest.* Takových případů jest celá řada.

líbiti bude, s strany odvedení reversu ke dskám Našim a vykonání povinnosti k zemi *bez* dalšího *habilitirování* k stavu vladyckému se *ohlásil*, nicméně *léna* a *ouřady všeliké držeti a voskem červeným pečetiti* nyní i na věčné budoucí časy . . . (mohl a právo měl a měli).

Chtíce tomu konečně, aby se týž Karel Ferdinand Šebl s dědici a budoucími svými jakž prv doloženo od něho řádně a manželsky pošlými obojího pohlaví »z Krvavé Skály« na německy von »Blutigen Fels« psali, též sobě tento majestát kdy a kterého času se jemu neb jim líbiti bude, do desk zemských království Našeho českého *bez relací* vložiti dáti a to bez všeliké překážky a odpornosti učiniti mohl a mohli . . .«

Dle této formule sepsány jsou téměř veškeré nobilitace po vydání známého nám již reskriptu a jen tu a tam objevují se odchylky v stylisaci, ač jinak týž smysl mají jako na př. v diplomu daném r. 1670. králem Leopoldem Ondřejovi Štočkovi ze Schwanenthoru, v němž po obvyklém úvodu a poukazu na pošlost jeho z rodu dobrého a poctivého městského po rodičích a předcích, jakož i na jeho šlechetné a dobré chování praví král: »*jeho Ondřeje Štočka i s dědici a budoucími jeho obojího pohlaví do stavu a obce vladycké* království Našeho dědičného Českého a jiných zemí k němu přivtělených *mocně vyzdvihovati, uvozovati* a tímto listem neb majestátem Naším císařským a královským vůbec vyhlašovati též z obzvláštní milosti, naklonnosti a štědrosti Naší císařské a královské, tak aby téhož svého *nobilitirování aneb do stavu vladyckého přijetí a vyzdvižení* zřízenou památku měl, jemu, dědicům a budoucím jeho, jak již dotčeno řádně a manželsky od něho pošlým obojího pohlaví na potomné časy *erb aneb znamení pravého vladyctví* dávati ráčíme.«

Co se německé dikce dotýče, také tu používáno z pravidla jedné a téže schválené formule, dle které nobilitace — stejně jako při formulích českých — jevily se jako výrony nejvyšší vůle i moci ve státě, t. j. moci královské.

Tak v diplomu daném r. 1639. Ferdinandem III. Schönovi z Schönecku po obvyklém již konstatování předků jeho i jeho sama řádného zplození manželského i dobrého a šlechetného jeho chování, praví vladař: » . . . *Haben Wir mit wohlbedachtem Muth guten Rath und rechten Wissen obbenannten Georgen Schön von Schöneck sambt allen seinen jetzigen und künftigen ehelichen Leibeserben und deroselben Erbens Erben Manns und Weibs-Personen in den Stand und Grad des Adels der recht Edelgebornen rittermässigen Lehens und Turniersgenossen erhebet und gesetzet.*«

Po té následuje privilej daná obdarovanému, aby červeným voskem směl pečetiti a ostatní obsah, jak ho již z českých diplomů známe.

Vedle nobilitace čili udílení stavu vladyckého jinak též rytířského, stalo se zvykem udíleti jako zvláštní vyznamenání stav rytířský, který ale v ničem od nobilitace se nelišil, ale tytéž právní účinky jako tato čili vladyctví měl.

Tento druh vyznamenání záležel jedině v tom, že nazýván byl pouze rytířstvím, aby vzbuzoval zdání, že jest něčím jiným, než vladyctvím, ač s ním jedno a totéž byl a znamenal. Udílení jeho dálo se v první polovině věku sedmnáctého oněm osobám a jejich potomkům, kteří v době českého povstání domu rakouskému věrnost zachovali, jemu různé důležité služby prokazovali, stavu vladyckému již náleželi, pro které ale povýšení do stavu panského se

zřetelem na majetkové poměry jejich neb též z ohledu na jakost prokázaných služeb nezdálo se býti právě vhodným. Tomu nasvědčuje obsah celé řady diplomů taková povýšení obsahujících, na něž doba po roce 1621. tak velice plodná byla a kdy celá řada osob, opírajíc se o své skutečné neb i domnělé zásluhy o dům rakouský, ku kterým i věrnost v době povstání zachovanou počítaly, za odměnu povýšení do stavu vyššího neb rozmnožení erbu se domáhaly.

Poněvadž takové diplomy po stránce formální od ostatních do jisté míry se liší, ježto celou činnost vyznamenaného podrobně vyličují, uvádím tuto u výtahu jako ukázku diplom udělený r. 1627. Janu Hegnerovi z Rezlfeldu, osobě vladycké a majiteli zemských statků Kozlova a Kestřan.

»My Ferdynand druhý z Boží milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše a Uherský, Český, Dalmatský, Chorvatský etc. král .... K věčné a neskonalé budoucí pamatce znamo činíme tímto listem Naším všem vůbec jakož nejjasnější slunce na obloze nebeské běh svůj konající všem jiným hvězdám i planetám světlosti uděluje tak také císařská důstojnost a vyvyšenost *jsouce na tomto světě za nejvyššího Monarchu a Potentáta vyzdvižena* všelijakého stavu a řádu lidem pro jich dobre a chvalitebné chování rozlíčné milostí a dobrotivostí kterýmiž by se budoucně těšiti i jiným k podobnému dobrému chování a k věrným službám větší příčínu dávati mohli prokazovati ráčí. Kdež vědouce My o tom kterak jest Slovutný Jan Hegner z Rezlfeldu na Kozlově a Kestřanech sekretař Naš věrný milý po všecken čas života svého v stavu svém vždycky řádně, dobře, poctivě, naležitě a chvalitebně chovati hleděl i také slavným předkům Naším v rozlíčných povinnostech a ouřadech mnoho let věrně a pilně sloužil, císaře Rudolfa ouředníkem nad solí v městech Pražských a vedle toho sumelírem neboližto správcem vlastního císařského životního nápoje a celého sklepu i všech oficirův k tomu přináležejících byl. Odkudž byvše hned již jmenovaný císař Rudolf jest jemu jeho stav a erb vladycký po rodičích svých zdědilý tolikéž majestátem svým císařským jehož jest datum na Hradě Pražském dvacatého třetího dne září léta on narození Syna Božího Pana a Spasitele našeho Tísiciho a šestistého potvrditi a při tom obdarování aby se z Rezlfeldu psal a k pečetění svému červeného vosku užíval, dáti ráčil.

A dále zustávajíce týž Jan Hegner z Rezlfeldu císaře Matyáše též potom i naším ouředníkem nad solí v městech Pražských a rychtářem v Menším městě Pražským když *ta ohavná* a již chvála Panu Bohu potlačena *Rebellie* v tomto Našem dědičném království Českém se začala, *nedbaje na to že mu protivníci Naší a Rebellové správu ouřadu jeho neslušně a nespravedlivě odňali ale jej o bezhrdli připraviti chtěli a usilovali vždy přece jako věrný služebník Náš v mnohých potřebných věcech ke dvoru Našemu do Vídně correspondiroval*

a na posledy nechtějic Fridrichovi tehdejšímu domnělému a nepořádnému králi přísahati a k dotčeným rebellům se primíseti raději všecken statek a jmění své opustivše s manželkou a dítkami svými z království Českého podtají se pryč odebral však nicméně ihned k věrným Naším do Pasova a odtud do města Budějovic Českých k armádě Naší císařské obrátil a tu jak při správě profiantu tak i *v rozličných sobě poručeních zkrze lid nepřátelský, po jezdích života svého sobě odvážíce, v službách Naších se potřebovati dal a to vše dobře a s nemalou pochvalou* vykonával.

Jakož pak tolikéž po šťastným od Pana Boha Nám propujčeným nad tymíž Rebelli a nepřáteli Našími na Bílé Hoře vítězství při armádě Naší zase do měst Pražských se navrativší z poručení Našeho netoliko předešlý ouřad svůj totiž císařské rychtářství jest zase spravoval nýbrž také i povinnost sekretářskou jak při kanceláři české tak *také obzvláště při Commissi neboližto Processu proti výš připomenutým v Rebellii proti Nám sprovinilým obyvatelům* často řečeného Našeho království českého též nícmeně *i tu při nynější k vzdělání a rozšíření ctí a chvály Boží a k obecnému dobrémn od Nás nařízené spasitelné Panu Bohu milé v Religii neboližto v náboženství reformací v témž království vloženou na sebe majíc, v tom ve všem jako právě věrný, horlivý pilný a bedlivý služebník a poddaný Náš se zachoval.*

Ano i v mnohých jiných případnostech všelijaké pilné a platné služby k milostivému zalíbení Našemu prokazovati snažil a ještě prokazuje. Za kterymižto příčinami jsouce jemu další milostí Naší císařskou naklonění a chtíce tomu, aby příkladem jeho i jiní ktomu vzbuzeni byli s dobrým rozmyslem, Naším jistým vědomím moci královskou v Čechách jej Jana Hegnera z Rezlfeldu i sdědici a budoucími jeho obojího pohlaví kterež nyní má aneb ještě míti bude *do obce řádu a stavu rytířského,* dědičného království Našeho Českého i jiných zemí k němu vtělených tímto listem a majestátem Naším císařským a královským mocně uvozovati a všem vůbec vyhlašovati ráčíme . . .«

Později vešlo do zvyku nazývati stav vladycký pouze rytířským a na staré vladyky pokud ke stavu rytířskému se nepřihlásili, pohlíženo — ovšem neprávem a jen z neznalosti zákonných ustanovení — jako na nižší druh šlechty.

Naprostou novotou, o níž před rokem 1620. sotva kdo v Čechách slýchal, bylo povyšování do starého stavu rytířského s prominutím čtyř předků po otci a čtyř po matce vesměs stavu vladyckého. Novota tato na dosavadní zvyklosti tím rušivěji působila, ježto dosud starý stav rytířský na skutečném a tudíž početném stáří se zakládal a nejméně jak již uvedeno dohromady osm vladyckých či rytířských předků předpokládal.

Právní účinek takové nobilitace byl, že povýšený pokládán byl za rovnocenna s ostatními skutečně starobylými rody, tak jakoby byl bezvadnými listinami dostatečně osm rytířských předků provedl a dokázal.

Za příklad stůjž zde u výtahu majestát, daný roku 1692. Leopoldem I. deklamatoru při úřadě desk zemských Jiříku Václavu Schwablovi ze Schwalbenfeldu, kdež stojí doslovně: »... Als haben Wir in gnädigster Erkenntnuss alles dessen Ihme Georg Wenzeln Schwabel von Schwalbenfeld die Kaiser und Königliche Gnad gethan und Ihn sambt allen seinen ehelichen Descendenten beiderlei Geschlechts in den Stand und Grad und Würde des alten Ritterstandes Unsers Erbkönigreichs Böheimb und dessen incorporirten Landen gesetzt, gewürdigt und erhoben.

Meinen, setzen, ordnen und wollen diesemnach, dass mehrgenannter Georg Wenzel Schwabel von Schwalbenfeld sammt allen seinen ehelichen Leibeserben und deroselben Erbens-Erben Mann und weiblichen Geschlechtes für und für zu allen Zeiten wahre alte Ritterstandspersonen und recht edelgeborne Turniersgenossen sein auch für maeniglich allen Orten und Enden dafür geehrt gehalten, erkannt, tituliert und geschrieben werden .... als ob er und sie Ihre acht adeliche Ahnen von Vatter und Mutter durch unverwerfliche Documenta zur genüge dargethan und erwiesen hätten ....«

Po zkušenostech po roce 1617. se stavy českými nabytých, zavládla ve Vídni snaha, stavy království Českého k trůnu rakouskému co nejtěsněji připoutati, tak aby mravně jsouce vázáni na odstředivé snahy nikdy více pomýšleti si netroufali. Poněvadž ale šlo tu o svědomí každého jednotlivce, které se nijakým zákonem světským kontrolovati nedá, ustanovena tak zvaná přísaha dědičné poddanosti, kterou vůle individua postavena pod dohled i kontrolu samé autority božské.

Nelze popříti, že náboženská výchova snahu vládních kruhů co nejplatněji podporovala. Přísahou tou zavazoval se přísahající vůči svému králi jakožto jedinému dědičnému pánu i dědicům jeho budoucím králům českým k věrnosti a sliboval, že nikdy na poradách neb schůzích, na nichž by proti osobě, cti, právu i stavu královu jednáno bylo, vědomě podílu bráti nechce, naopak ale o čest, blaho i prospěch jeho Veličenstva a dědiců jeho králů Českých pečovati chce a kdyby zvěděl, že se něco proti králi zamýšlí neb předse béře, jej neprodleně o tom zpraviti a varovati chce.

Vzhledem k důležitosti obsahu uvádíme formuli přísahy té v doslovném znění, jak obsažena jest v Obnoveném zřízení zemském z r. 1627. pod A, 2.:

»Ich N. schwöre Gott dem Allmächtigen, der Gebenedeiten Mutter Gottes, allen Heiligen und Euch dem (titulus) N. N. als König zu Böheimb und meinem rechten Erb-Herrn Euer Majestät, Dero Erben Nachkommenden Königen zu Böheimb, getreu, gehorsamb und gewärtig auch nimmermehr wissentlich in dem Rath oder Zusammenkunften zu sein, da wider Euer Majestät Person, Ehr, Würde, Recht und Stand etwas vorgenommen würde und darein bewilligen oder gehölen in keinerlei Wege sondern Euer Majestät, Deroselben Erben nachkommender könige zu Böheimb Ehr, Nutz und Frommen betrachten und beförderen; Und ob ich verstünde,

dass etwas vorgenommen oder gehandelt würde wider Euer Majestät, dem soll und will ich getreulich fürsein und Euer Majestät ohne Verzug warnen und sonst alles das thun, was einem gehorsamen, getreuen Unterthan gegen seinem Erb-Herrn gebüret Getreulich und ohn Gefährde; So wahr mir Gott helfe, die gebenedeite Mutter Gottes und alle Heiligen.«

Poněvadž Obnovené zřízení zemské ustanovilo přísahu tuto v prvé řadě pro cizince, kteří by za obyvatele království Českého přijati býti chtěli, pro domácí lidi pak jen v případě, že by se taková přísaha králi skládati měla a tudíž určité vyjádření neobsahovalo, nařídil r. 1640. Ferdinand III. svými deklaratoriemi a novellami,*) že ku skládání této přísahy povinni býti mají příslušníci všech stavů tohoto království Českého.

Pokud osob stavu vladyckého čili rytířského se týče, nařízeno, aby synové rytířští, jakmile dvacátého roku věku svého dosáhnou a v zemi se nalézají, jeden každý během roku a dne přísahu tu buď samému králi a jestli by v zemi nedlel, před královskými místodržícími v Praze, na venkově pak před krajskými hejtmany složiti má. — Kdož by se povinnosti této vyhýbali, měli pozbýti právo na sněmích i soudech zasedati a do desk zemských klásti. Úřadům pak nařízeno, aby nad zachováváním této povinnosti přísně bděli a při dskách zemských zvláštní kvatern přísah dědičné poddanosti založili.

Ohledně cizinců ustanoveno deklaratoriemi a novellami, že každý, kdož by se za osobu starého stavu rytířského vydával, na místo ve stavu rytířském nároky činil, pak-li že by ne-

*) Článek Aa, 3. ustanovuje: »Wir constituiren und setzen auch ferner, dass hinfüro imgleichen die Söhne der Herren- und Ritter-Standes Personen, wann sie das zwanzigste Jahr ihres Alters erfüllet und im Lande sein, inner Jahr und Tag hernach sich bei den Königen zu Böheimb angeben, und die besagte Erb-Huldigungs-Pflicht erstatten sollen.« Dále praví se ve článku Aa, 4. — »Im Fall sie aber solches vorsätzlich unterliessen, noch der Hinderung halber gebürliche Entschuldigung einbrächten; So sollen dieselben imgleichen weder zu den Land-Tägen noch zu den Landes-Zusammenkunften noch bei der Land-Tafel oder anderen Gerichten zugelassen, weniger zu den Landes-Aembtern befördert werden, so lang und viel, bis solche Erbhuldigungs-Pflicht denen Königen zu Böheimb von denselben würklich erstattet worden.« Článkem Aa, 5. určuje, kde lze takovou přísahu složiti. »Und wiewohl solche Erb-Huldigung vor und in Unserer Königlichen Böheimbischen Hof-Cantzlei pfleget abgelegt zu werden, und dahero leichtlich beschehen könnte, dass Wir oder die Könige zu Böheimb ausser dem Königreiche wären, also dass den Inwohnern ausser Landes zu reisen schwer oder kostbarlich fallen würde; So wird doch jederzeit auf eines oder des andern Anhalten bei Unserm gnädigsten Belieben stehen, zu dispensiren, damit solche Pflichts-Leistung vor Unseren Königlichen Statthaltern oder in den Craisen selbst vor Unseren Crais-Haubtleuthen abgegebet oder auch wohl gestalten Sachen nach, durch einen Gevollmächtigten gerichtet werden möge.« — Článek Aa, 6. nařizuje: »Dannhero Unsere Unter-Ambtleuthe bei der Königlichen Land-Tafel zu Prag, fleissige Obacht hierauf haben, und zu diesem Ende ein eigene Huldigungs-Quatern aufrichten und halten auch niemanden (jedoch ausser derer, welche bishero im Lande schon begütert und angesessen gewest) zu Genüssen der Land-Tafel zulassen sollen, er habe dann der abgelegten Erb-Huldigungs-Pflicht halber von Uns aus Unserer Königlichen Böheimbischen Hof-Cantzlei oder von denen jenigen, welchen Wir solche Pflichts-Aufnehmung delegirt nebens dem Königlichen Delegations-Schreiben eine Insinuation an sie ausgebracht.«

pocházel z německé říše a dědičných zemí rakouských, povinen býti má před stavy provésti dostatečný důkaz, že ve své vlasti za příslušníka starého stavu rytířského řádně uznán a považován jest.*) — Takovým způsobem byl na př. r. 1657. do stavu rytířského na obecném sněmu přijat Fridrich Nimis z Nimis. V dotyčné relací uvádí se, že ukázal a provedl, že rod Nimis v hrabství Friaulském od množství let za rytířský uznán jest a on že z rodu toho pochází.**)

Avšak i v tomto případě vyhradila sobě koruna právo jinak jednati a na toto ustanovení zřetel nebrati.

Tato výhrada, poněvadž až příliš často užívána byla, přivodila do právních poměrů šlechty úplný zmatek. Lidem, kteří povýšeni byli do rytířského stavu říše německé, jako na př. Martin Michna, strýc pověstného Pavla Michny z Vacínova, který r. 1637. do říšského stavu rytířského povýšen byl, udělována zároveň veškerá práva a privilegia toliko šlechtě české příslušející, ač udělení rytířství říšského vycházelo z kanceláře německé a jen na práva říšského stavu rytířského vztahovati se mohlo. Také dostávalo se cizincům v říši osedlým povolení v Čechách nemovité statky nabývati a ve dsky klásti, aniž by právě pro ně ustanovený slib k zemi, t. j. nabývati práva domovského v Čechách, vykonati povinni byli.

V duchu tom bralo se také veškeré další zákonodárství.

Roku 1631. dne 1. března vydaným patentem ustanoveny různé stupně šlechtictví, tak že po svobodných pánech následovati měli ti, kdož ve stavu rytířském zrozeni byli (snad starší rodové rytířští?), po nich ostatní nobilitisovaní (mladší rodové rytířští) a konečně šlechta prostá (snad erbem obdarovaní). Současně ustanovena i titulatura, dle které osobám stavu rytířského příslušeti měl titul »urozený a statečný« (Edelgestrenge) nobilitisovaným a prostým šlechticům titul »urozený a slovutný« (Edel und Vest) a jestli že by který z nich živnost městskou provozoval, měl býti titulován »urozený slovutný« (Edel Ehrenvest).

Konečně na »nejponíženější představení« dostal r. 1753. stav rytířský všech zemí pod žezlem habsburským spojených právo užívati titule »Edler«.

*) Reskript od 10. března 1629. Obnovené zřízení zemské A. 20. Deklar. a Novelli Aa 17. a 18.

**) Dotyčný zápis nalézá se v D. Z. 627. K. 16. a zní následovně: »Páni z rytířstva podle svobod stavu svého na sněmu obecném kterýž držán byl na Hradě Pražském 3. septembris 1657. ráčili oznámiti a dskami zemskými pro budoucí toho pamět zaznamenati poručili, že jsou Jana Fridricha Nimis z Nimis, *poněvadž od něho ukazáno a provedeno jest, že rod Nimis v hrabství Friaulském od množství let za osoby rytířské uznán a přijat jest a on tolikéž z téhož rodu pochází* dle vyměření královských declaratorií a novell Aa 16. tolikéž za osobu starožitného stavu rytířského uznati ráčili, tak že on spolu s dědici a budoucími svými obojího pohlaví všech svobod a regalii starožitného stavu rytířského v království tomto Českém užívati má, však tak a na ten způsob aby on Jan Fridrich Nimis z Nimis s týmiž dědici a budoucími svými všecken ten řád starožitného stavu rytířského ve dskách zemských v kvaternu památném druhým r. 1610. pod Lit. A, 27. zapsaný od J. M. C. poslezeji zkrze jistou resolucí do kvaternu trhového druhého zlatého léta 1629. pod literou F. 23. vepsanou stvrzený, zachoval a z něho s d(ědici) a b(udoucími) s(vými) nevykračovati a revers k stavu dskami zemskými od sebe učiniti povinnen byl. — Relátor: Albrecht Kryštof Hložek z Žampachu.«

Co se ale starého stavu rytířského dotýče, nařízeno reskriptem ze dne 22. února r. 1644., že slovy »šlechta rytířská o čtyřech předcích« (rittermässige Edelleute von vier Ahnen) starý stav rytířský prokázán není, ale že jen oni starého stavu rytířského způsobilými a jemu za rovné pokládáni býti mají, kteří nobilitaci svou výslovně zřetelnými slovy »do starého stavu rytířského« sobě vymohli.

Snad, vidouc chaos, který během věku v právních poměrech šlechty v Čechách osedlé zavládl, počala Marie Terezie udíleti jen šlechtictví svaté římské říše a všech svých dědičných království a zemí a potomkové její k udílení českého šlechtictví se více nevrátili.

Ku konci tohoto odstavce nelze opomenouti případ, který udál se již ve věku devatenáctém a jenž císaři Františkovi II. zavdal příčinu, že ještě jednou a to naposledy sáhnuto k udělení českého stavu rytířského.

S úřadem krajského hejtmana Loketského spojen býval také úřad purkrabí chebského, na nějž od starodávna jen osoby stavu rytířského dosazovány byly, a poněvadž na počátku věku devatenáctého dosazen byl na úřad ten jistý Josef Schüller a tedy osoba nešlechtická, učinilo gubernium ve věci té na nejvyšších místech náležité představení, poukazujíc k tomu, že jmenovaný hejtman osobou stavu rytířského není, což mělo za následek — nikoli přesazení Josefa Schüllera na jiný úřad — ale naopak povýšení jeho r. 1804. do českého stavu rytířského. V dotyčném diplomu uvádí se jako jediný důvod okolnost, že podle Zřízení zemského dočasný držitel úřadu toho má stavu rytířskému náležeti. Tím zakončena byla po roce 1620. řada českých nobilitací.

Čím více rodů nobilitisováno bylo, tím jasněji vystupovali a na svém významu přibírali rodové šlechty předbělohorské a z těch zejména rodové staří, k nimž nejen doma, ale i za hranicemi s úctou i obdivem zraky se upíraly.

VIII.

Rytířskost a čest.

Jakkoli šlechta velice dbala počestnosti života rodinného a tudíž i manželského zplození svých příslušníků, nejsou přece vzácné úkazy, kde nejen osoby stavu rytířského ale i panského s osobami stavu nižšího v poměru nemanželském žily a v něm celou řadu dětí zplodily. — Takové děti sluly podle zřízení zemského*) pobočné, měly zůstati v moci otce svého a po jeho smrti ještě v moci dědiců jeho mužského pohlaví, načež když zletilosti dosáhly, svobodnými se stávaly, aneb jiného dědičného pána sobě zvoliti mohly.

*) Z. Z. od r. 1549. I. 20. od r. 1564. M. 21,

To však platilo jen o dětech, které ženatý pán neb rytíř, sám rodinu svou maje, v poměru mimomanželském s osobou stavu nižšího, avšak nevdanou, zplodil.*)

Jinak ale bylo, jestliže svobodný pán neb rytíř s ženou svobodnou, avšak sobě nerovnou, žil v poměru manželském aniž by s ní oddán byl. Z takového poměru pošlé děti bývaly později buď na žádost svou neb otcovu králem legitimovány čili za manželsky zplozené prohlašovány. Tak na př. byl dne 11. května r. 1584. legitimován nemanželsky zplozený Mikuláš Rozměřský z Rozměře; dne 1. září 1610. byli legitimováni Jan Buryan, Václav a Tomáš Samson, nemanželsky zplození synové Jiříka Lehomského z Malevic; dne 1. listopadu r. 1614. za manželské prohlášeni byli Jan Felix, Anna Kateřina, Markéta Magdalena a Marie Josefa, vesměs nemanželsky zplozené děti Jana mladšího z Řičan; r. 1628. dne 5. června dostalo se legitimace Kryštofu a Václavovi nemanželsky zplozeným synům Smila Muchka z Bukové atd.

Vzhledem k tomu, že práva městská konkubinat neznala, ale muže i pannu, kteří se spolu smilstva dopustili, vymrskáním metlami z města trestala,**) byl požadavek stavu rytířského, aby osoby vladycké právem městským se zpravující, zplození své manželské i předků svých dokazovaly, nejen naprosto bezdůvodný, ale vzhledem k tomu, že právě čelní rodové panští i vladyčtí v konkubinatě žili, alespoň odvážný.

Poněvadž legitimace králem udělená jen právní účinky míti mohla a nemanželské zrození de facto odčiněno býti nemohlo, stávalo se, že lidé toho nezapomínali, často legitimovaným osobám původ jejich předhazovali a poněvadž žití v poměru nemanželském s ženou sobě nerovnou nebylo u osob vyšších stavů nijakou vzácností, stávalo se velmi často, že z nemanželského původu narčeny bývaly též osoby v řádném manželství zplozené.

K takovýmto nařkům cti docházelo z pravidla při pitkách, jež po hostinách následovaly. Předkové naši milovali hostiny, za tím účelem jedni druhých navštěvovali a tu zpravidla stávalo se, že hostina déle trvala než trvati měla; neboť často hosté v bujarosti své dospěli až k tasení kordů, čemuž jiní-li zabránili, soupeřové slovy hněvu svému uvolniti se snažili. V takových případech nejobvyklejší urážkou bylo nařknutí z nemanželské pošlosti, jež z pravidla obě strany před forum soudu komorního přivedlo. Takové narčení muselo se ale státi před »dobrými neb poctivými lidmi«, t. j. osobami stavu šlechtického.

Z velikého množství uvádím půhon Václava mladšího Lapáčka ze Zrzavého z r. 1616., kterým, jak praví, pohání Adama z Tučap viniti jeho chce z nařku cti a to takového. Jakož jest on Adam Tučap léta pominulého 1615. v pondělí po Sv. Františku v městě Hradišti Hory Tábor v domě Joachyma Nedělky, v tom příbytku, v kterýmž Markyta Špulířova z Malovic byt svůj má, k němu Václavovi mlad-

*) Bylo-li dítě zplozené s nevěstkou, slulo *»pankhartem«*. Z. Z. od r. 1549. G, 39. od r. 1564, E, 27. Slovo »pankhart« odvozeno od jistého druhu diplomu zvaného *»pancharta«*, kterými děti nemanželské osob stavovských za manželské prohlašovány byly. Později nazvány takové lististiny legitimacemi. — Práva městská legitimace dětí nemanželských neznala.

**) Viz Práva městská F. 30.

šímu Lapáčkovi ze Zrzavého z oust v uši před dobrými lidmi mezi jinou řečí voplzlou promluvil slova tato: v hrdlo lžeš jako dynovitý z k . . vy syn*) . . .«

Tyto a podobné verbální injurie vážně brány ovšem nebývaly a proto málo kdy na pokutu došlo, ale zpravidla dorozuměním se vyrovnávaly.

Za urážku daleko těžší pokládáno bývalo nařknutí »z chlapství« jakož i každý způsob na zlehčení rytířskosti rodu vypočtený.

Proto r. 1593. »Albrecht Vtelenský ze Vtelna a na Hluboší pohnal Václava Smrčku ze Mnichu z nářku cti a to takového, že před dobrými a poctivými lidmi mezi jinými slovy promluvil: »Však jest chlap,« kterýmižto slovy jeho Albrechta Vtelenského ze Vtelna na stavu jeho rytířském dobře a poctivě chovalém nařekl . . .«**)

Podobně, byv urážen r. 1596. pohnal Vilím Trmal z Toušic Vilíma Vřesovce z Vřesovic z nářku cti do soudu komorního, poněvadž týž nazval jej »formanským synem«. K půhonu tomu přidružili se i bratří Vilímovi, totiž Bohuslav, Vratislav a Mikuláš, synové někdy Havla Trmala z Toušic, syna někdy Bohuslava Trmala z Toušic, kteří, ač se toho potřeba nikomu neviděla, hned v půhonu svém starobylost i rytířskost rodu svého skvěle prokázali.

Všech takových injurií příčina byla nejčastěji příliš bujná nálada a proto na pohaněném hany nezůstávalo.

Jen velice řídké jsou případy, kdy obviněný z nářku cti neúprosně trestán býval, aneb dokonce i životem svým zákonu propadl. Také o tom podávají nám desky zemské pěkný příklad:

Roku 1542. obvinil Sixt Kafunk z Chlumu Jana Bechyně z Lažan, purkrabě hradu Karlštejnského,***) že úřadu svého hoden není, poněvadž prý přísahu svou úřední porušil, jistá privilegia na hradě chovaná odcizil, je knězem Volfem odnésti dal a že o usmrcení a do studně vhození jistého Petraše nejen věděti musel, ale že i sám jakéhosi Janka zavraždil, za manželku že mordéřku má, o její vraždách že ví a že podle privilegia králem Václavem IV. daného úřadu tohoto hoden není, ježto žádný vrah do kaple, kdež se klenoty korunovační chovají, vcházeti nemá. Poněvadž ale obviněného ze zločinů za vinu mu kladených před soudem neusvědčil, byl téhož roku k trestu smrti odsouzen.

Nejhroznější pohanou s účinky přímo zničujícími pro celý rod byla pohana štítu rodového, jestliže týž z moci úřadu vydán byl rukoum katovým k veřejné justifikaci. O takovém případu vypravují nám »Staří letopisové čeští« při r. 1440.,†) kdy staroměstský konšel pan Slama kuje zradu proti městu, jež ale se nezdařila, z města prchl, začež životem

*) M. D. Z. 51. K. 5. »*Dynovitý* z k . . vy syn«, t. j. tolik co *podařený* od německého gediegen. — Již Kosmas při roce 1088. vypravuje, že Vratislav českého pána Benedu, syna Juraty, pro spáchanou kdysi urážku — vylákav na něm prvé mohutný meč jeho — takto odzbrojeného oslovil: »Quid inquit ais nunc, *o fili mulieris ultro* virum appetentis?«

**) Reg. 32. F, B, 20.

***) D. Z. 42. B, 11.

†) Staří Letopisové čeští (Scriptores rerum bohemicarum tomus III.) od r. 1378.—1527. str. 121.

propadl a poněvadž poprava na něm vykonána býti nemohla, propadl erb čili štít jeho, »který — jak současný dějepisec praví — potom po mnoho let byl přikován na pranýři; a byla to kačice s zlatým nosem a nohami, ale přikovaná byla zpět hlavu dolóv a nohami nahoru«, což znamenalo, že obviněný pokládán býti má za fysicky i mravně mrtvého, neboť zvrácené postavené štíty dávaly se jen osobám rodu svého posledním, na znamení, že rodu toho více není.

Stav rytířský byl také na titule své velice žárliv a nestrpěl, aby někdo, kdo nejsa do společnosti jeho přijat, titule jen osobě stavu jeho příslušícího užívati směl, nad čímž i všichni úřadové horlivě bděli.

Za příklad stůjž zde případ*) Mikuláše Turka ze Šturmfeldu, jehož smlouva r. 1651. z nařízení královské kanceláře teprve po vypuštění z ní slov »urozený a statečný« do desk zemských vtělena býti směla, poněvadž týž formálně stavu rytířskému nepříslušel, ale teprve r. 1662. do něho přijat byl.

IX.

Rytířstvo, městské živnosti a snahy jeho ubrániti se chudobě.

Rytířstvo bylo živlem velice četným, tak že jej s nepatrným počtem rodů panských ani porovnávati nelze. Důsledek toho byl, že jen nepatrná byla řada oněch, kteří byli v poměrech tak příznivých, že mohli držeti tvrze neb dokonce i hrady. Většina vladyků byla v držení buď jen poplužních dvorů aneb provozovala živnosti městské. Kteří pak živnosti městské neprovozovali, chodili »na službu«, čímž rozuměli staří buď službu v cizím vojšti, buď na statku u zámožnějšího šlechtice, kdež pak zastávali různé úřady, jako purkrabí, hejtmanů, správců pivovarů, správců dvorů, důchodních a j., a často i potomkové jejich po celá pokolení ve službách takových zůstávali. Zejména bylo-li více synů a stateček menší, nezbývala než cizí služba, jako dovídáme se z testamentu paní Doroty Vančurové z Řehnic opět provdané Kamenické z Vitiněvsi z r. 1564., anať praví: ». . . A také jakož jest pan Adam Kamenický manžel můj mě připověděl, kterýby koli z synů mých, kde na službu jeti chtěl, že jemu kuň dobrý dáti chce a jeho poctivě vypraviti. Toho se panu Adamovi manželu mému důvěřuji, že tak učiní.«

*) D. Z. 626. E. 3. p. v.

Takový býval tedy podíl otcovský chudšího vladyky: kůň dobrý a poctivá, t. j. rytířská výprava, ku které náležela v prvé řadě výzbroj válečná.

Sbíráno-li však buď doma neb za hranicemi pole, tu teprve nastávala rytířstvu vlastní práce, neboť živlem jeho byl boj. Z něho kynula mu sláva i zisk, jednotvárný mír mu valně k duhu nešel, při něm meč jeho rezavěl a proto když nezuřila nikde válka, vyhledávali půtky mezi sebou, aby žhavou krev svoji schladili. Proto všude za hranicemi setkáváme se v cizích armádách s českými rytíři, kteří nesouce slávu českou světem, získali stavu svému u národů evropských jména tak zvučného, že posud ještě šlechtic starého původu českého obestřen jest v cizině nimbem rekovnosti.

Snesením sněmovním z r. 1497. bylo sice provozování živností městských osobám stavu vladyckého zakázáno, avšak poměry ukázaly se býti silnějšími nežli ustanovení sněmovní, a tak již počátkem věku příštího nastal smlouvou Svato-Václavskou pravý opak.

Nemohouce všichni v cizích službách se opatřiti, byli nuceni v městech se usídliti, kde pak k uhájení svého živobytí živnosti městské provozovali. Z množství příkladů připomínám Vavřince Kesslera z Lyšic, který v Praze na Malé Straně provozoval řemeslo kožešnické a po jehož smrti připomíná se vdova po něm zůstalá, r. 1536. opět provdaná »Urozená Paní Anna Mracská z Dubé«; dále Eliáše Böhma z Bawenbergů, který r. 1589. v tituláři ve stavu rytířském se připomíná a řemeslo zlatnické a obchod šmukýřský vedl. Řemeslo konvářské provozoval ve městě Hoře Kutné Řehoř Bořanovský z Bytešky a také Václav Cecingar z Brtnice živnost městskou provozoval. Zvláštní přízni těšilo se u osob stavu rytířského řemeslo mlynářské pro svou výnosnost a tudíž komu poměry to dovolovaly, hleděl se na mlýně usaditi, aby tu hospodařil. Tak provozovali živnost mlynářskou Fridrich Strnad z Třískovic r. 1571. na mlýně v Čtyrkolech; Volf Hendrich Laminger z Albenreutu r. 1590.; Jan Bošínský z Bošína r. 1592. na mlýně Hanslíkovském a Jan Slánský z Doubrávice r. 1614. byl mlynářem na Horách Kutných. Všechny tu vyjmenované osoby stavu rytířského kromě mlýna svého jiného majetku neměly.

Proti blížícímu se chudnutí snažili se vladykové čili rytíři různými opatřeními zabezpečiti. K těmto náležely také jisté smlouvy, kterými ustanovena byla tak zvaná »hromada«, čili společnost majetků dvou osob, tak že jmění svého společně užívaly a jestliže jedna z nich bez dědiců zemřela, připadlo její jmění do vlastnictví druhé, čímž pozbýval král práva nápadu, které by mu jinak na základě odúmrtí bylo příslušelo. O takovém spolku zachoval se nám zápis z r. 1339. tohoto znění: »Ota z Martinic a Ješek z Rutonštejna přiznali před úředníky Pražskými že vším dědictvím svým totiž v Martinicích a v Rutonštejně a jiným vším statkem movitým i nemovitým jmenovitým, kterýž mají neb míti budou kdežkoli, spolčili se k pravému spolku neb na pravý spolek, tak že sú učiněni praví hromadníci. Stalo se leta tisicího třistého třidsatého devátého druhý den po Sv. Jeronymu.«*)

*) Zápis obnoven na základě původního výpisu ze shořelých desk druhých Zdislavových D. 15, viz D. Z. 251. E, 18.

Takové »hromady« mohly však s vůlí hromadníků opět zrušeny býti, o čemž opět muselo se u desk zemských přiznání učiniti.

Jiný a také působivější prostředek jevil se ve snaze zabezpečiti rodu jistou míru majetku, čili určité kmenové jmění, které mělo býti neodcizitelné po všechny časy i za všech okolností v rodě zůstati a v jehož držení z pravidla nejstarší z rodu uvázati se měl. O tom máme dva pěkné příklady, z nichž první náleží době před shořením desk a druhý věku sedmnáctému. Roku 1543. »přiznal Jan Kamenický z Pitkovic, že někdy předkové jeho před lety o kterýchž paměti není, učinili sú pořízení o vsi Čelechovicích se vším jejím příslušenstvím, tak aby vždycky táž ves na nejstaršího z rodu jejich mužského pohlaví k spravování připadla a po smrti toho opět na nejstaršího a tak na budoucí časy věčně pokud jich rodu mužského pohlaví stávati bude.«*)

Druhý případ týká se rodu rytířů Nejedlých z Vysoké, o němž zachovala se nám zpráva v soudních aktech z r. 1600. Také zde šlo o zřízení kmenového jmění pro celý rod. Úmyslem tím zanášel se Václav Nejedlý z Vysoké, majitel statku Libčany. Tomu nasvědčuje níže uvedený půhon,**) dle kterého zříditi chtěl ze svého jmění fideikomis za tím účelem, aby rod svůj zachoval, dobře věda, že nejlepší toho zárukou jest kmenové neodcizitelné jmění, v jehož držení po smrti jeho měl vždy nejstarší z rodu se uvázati. Takový fideikomis byl by se od pozdějších lišil tím, že nebyl by stále v držení jedné a téže linie, ale že by v držení jeho vystřídaly se pozvolna všechny haluze celého kmene, jež by dočasným jeho užíváním hospodářsky se byly osvěžovaly a před konečným úpadkem se zachovaly. Zdá se však, že zůstalo vždy jen při osamělých pokusech a že idee takové u nás před pohromou bělohorskou se neujaly.

Dělením statku otcovského mezi dědice došlo konečně tam, kam dojíti muselo. Rodina schudla již v třetí generaci, aneb musela statek, který pro dluhy udržeti nemohla,

*) D. Z. 250. E. 4.

**) R. 1600. »Jiřík Nejedlý z Vysoké i na místě Tobiáše a Václava bratří svých mladších nedílných a lét nemajících Nejedlých z Vysoké (poněvadž Daniel Nejedlý z Vysoké bratr jeho již léta mající, maje sobě od něho poselství vedle práva a zřízení zemského o to chtěl-li by spolu s ním pořad práva zachovati, učiněné vedle něho téhož pořadu práva že zachovati a spolu s ním státi nechce jemu jest odpovědí oznámil), pohání Václava Nejedlýho z Vysoké a na Libčanech viniti jeho chce z připovědi a to takové: Jakož jest léta pominulého devadesátého šestého brzo po smrti někdy Jana Nejedlého z Vysoké bratra svého a strejce jich milého v domě pana Jiříka Cigele z Chocenic u Strnadu řečeném v Novém Městě Pražským ležícím i tolikéž v kraji Hradeckým v rozdílných místech o tom se v přítomnosti dobrých poctivých lidí mezi jinou řečí svou takto pronášel a připovídal, že o statku svém pozemském jisté poručení učiniti a opatříc Lidušku dceru svou jistým věnem, to tak nařiditi a upevniti *pro zachování rodu jich chce,* aby kdyby jeho Václava Nejedlýho z Vysoké Pán Bůh od smrti uchovati neráčil vždycky nejstarší z rodu jich bratří Nejedlých, totiž předkem on Jiřík Nejedlý a po jeho smrti Daniel a po téhož Daniele smrti Tobiáš a bratří jeho Jiříka Nejedlého z Vysoké vlastní a nedílní Nejedlý z Vysoké synové pozůstalí po někdy Tobiášovi Nejedlým z Vysoké strejcové jeho Václava Nejedlýho a tak po nich bratřích Nejedlých dědicové a budoucí z rodu jeho mužského pohlaví téhož statku pozemského s jiným vším a všelijakým příslušenstvím

jen prodati. O tom podávají nám desky zemské nesčíslné množství příkladů, z nichž uvádíme rytíře Sadly z Vrážného a rytíře Bejšovce z Bejšova. Takovým i různým jiným způsobem rodiny hospodářsky upadaly, až konečně ve stavu městském neb selském úplně zanikly.

Již před konfiskacemi statků v Čechách setkáváme se u mnohých osob rytířských s velikou chudobou.

Tak na př. čteme v Pamětech Mikuláše Dačického z Heslova při r. 1620. »Jindřich syn nebožtíka pana Václava Vlka z Kvítkova, jenž sídlem byl v Sedlově, vešel v bídu a nouzi až do žebroty a tak se toulaje, život svůj na Horách Kutnách dokonal.«*)

Hůře ještě bylo po pohromě bělohorské, kdy ohromná většina celého národa úplně byla ochuzena. Tu stala se bída v celé řadě rodin tak pronikavou, že se zprávy o ní až do samých desk zemských dostaly a tím až na naše časy se dochovaly. Tak na př. připomínají se při r. 1651. ». . . Pan Jan Kryštof Čakovec z Bohušic**) osoba nůzná a nač živu býti nemající . . .« »Frydrych Panský ze Střezetic***) a bratr jeho osoby nůzné a miserabiles«. Roku 1654. pak čteme, že byly ». . . Žofie Alžběta a Eleonora Marie sestry Bechyňky z Lažan sirotci velmi nuzní, jimž dáno na výživu a ošacení z peněz u desk zemských chovaných šedesát zlatých rýnských . . .« †)

Statky všech tuto jmenovaných rodů propadly r. 1626. konfiskaci.

To však jsou jen ukázky z ohromného množství dokladů o veliké bídě, která po r. 1621. na sta rodů vladyckých stihla a tisíce rodin v neštěstí uvrhla, tak že se až na nepatrné výjimky z této pohromy nikdy více nevzpamatovaly.

Tato hospodářská pohroma byla nejhlavnější příčinou, že u tak značného počtu rodin původ šlechtický během několika generací buď v zapomenutí upadl, aneb jen ústním podáním jako vzpomínka, že někdy jinak bývalo, s jednoho pokolení na druhé se zachoval.

---

na čem by ten koliv záležel a jakými by koliv jmény jmenován býti mohl, v držení a užívání jeho pravém zustával. *A ten aby z dědictví a rodu jich nyní i na časy budoucí nevycházel* a maje k sobě od Václava Nejedlýho z Vysoké a od něho Jiříka Nejedlého odtud z Vysoké poselství skrze ceduli řezanou pečeti jeho vlastní upečetěnou i na místě svrchu dotčených a zejména jmenovaných bratří svých mladších a lét nemajících odeslanú touž ceduli řezanou (poněvadž všichni smrtelní a časové všickni proměnitelní jsou) jeho Václava Nejedlého strejce svého i na místě napřed psaných bratří jeho leta nemajících vedle nahoře psaného práva a zřízení napomínajíc aby tu takovou svou připověď strany pořízení statku svého pozemského pro lepší toho stalost jemu Jiříkovi Nejedlýmu z Vysoké jakožto nyní nejstaršímu z téhož rodu a tak potomně posloupně bratřím jeho dědicům a budoucím jejich mužského pohlaví dskami zemskými od dodání téhož jeho poselství jim ve dvou nedělích pořad sběhlých stvrdil a to vejš psané pořízení o statku svém pozemském týmiž dskami zemskými učinil . . .

*) Viz téhož »Paměti« II. 194.

**) D. Z. 626. F. 1.

***) Tamtéž F. 4.

†) A tamtéž N. 23.

Koncem osmnáctého věku nalézáme značný počet osob českého stavu rytířského ve vojšti a mezi řeholníky, kdež své zaopatření hledali.*)

Mnozí vladykové ujímali po r. 1620. od nových majitelů statků — poněvadž následkem přísně prováděné protireformace lidu selského valně ubývalo, — živnosti selské v nájem a ač známi byli co příslušníci stavu rytířského, byli potomkové jejich, jestliže v držení živnosti takové zůstali, hned v první neb nejdéle v třetí generaci od úřadu vrchnostenského v knihách purkrechtních za osoby poddané poznamenány, neboť patrimonialní justice a správa převáděla povinnosti a závazky na živnostech takových váznoucí, a tudíž povahy čistě realné, ne-li hned, tož zajisté již při převodu takové živnosti po smrti držitelově na syna jeho, na závazky osobní, cejchujíc tím nájemce-rytíře na svého poddaného.

Příkladu toho následovali duchovní správcové, kteří, byť i děd neb dokonce ještě otec ženichův se zděděným predikátem v téže matrice zapsán se nacházel, zapsali ženicha ne-li co poddaného, tedy zajisté již bez predikátu, hledíce se takto intencím patrona svého záduší přizpůsobiti.

Takovým způsobem, zbaveni každé možné legitimace, uvízli potomkové starobylých rodů rytířských v poddanství, z něhož na onen čas nebylo vyprostění a byť i tradice na původ jejich sebe živější bývala, nesměli se opovážiti ani s ní se pochlubiti.

Toho zakusili mezi jinými také potomkové rytířů Kozelků z Hřivic a Karlíků z Nežetic.

Z rodu poslednějších vyskytuje se na př. Adam Karlík ve Zhoři. Týž při sňatku svém r. 1653. s Annou Kadeřábkovou z Podolí zapsán jest nikoli co šlechtic, ale co člověk svobodný. Jako poddaného netroufal si ho tehdejší duchovní správce do matriky zapsati, neboť týž měl za svědky osoby stavu rytířského a sice: »Urozeného Pana Jiřího z Mezilesic a na Dolních Hrachovicích« a »Urozeného Pána Ondřeje Hendrycha Loubského«, kteří zajisté jeho původ šlechtický znali a nešli by při veselce za svědky osobě z nízkého rodu. Avšak vnukem jeho Václavem počínaje, který přiženil se do panského mlýna, vedeni jsou všichni potomkové jeho jako poddaní.

*) Na doklad uvádím: z r. 1784. Ferdinanda Audraského z Kestřan, ohněstrůjce u dělostřelectva, Karla J. Oudrčského z Oudrče, plukovníka u jízdy a velitele v Komárně a dva jeho syny Františka Václava, poručíka u kyrysníků a Antonína Frant., též poručíka u kyrysníků, Lorence Benedu z Nečtín, poručíka v bavorském pluku pěchoty, Volfganga Baernklaua z Schönreitu, podplukovníka pluku v Bavorsku, Josefa Ignace Chlumčanského z Přestavlk, kněze řádu Augustiniánů a bratra jeho Václava Leopolda, kanovníka při kapitule u Sv. Víta v Praze, Frant. Antonína, Jana Nepomuka a Jana Bertolda Kordulové ze Sloupna, všichni důstojníci v hesenském vojšti atd. atd.

X.

Obnovení šlechtictví.

V zapomenutí upadlé šlechtictví lze však opět obnoviti, dokáže-li ucházeč ověřenými opisy veřejných listin ve smyslu § 292. a 293. civilního řádu soudního původ svůj od nepopíratelně šlechtického rodu, t. j. takového rodu, který v listinách, jež svého času od úřadů sepsány byly, s určitým predikátem a též i s příslušnou titulaturou jmenován přichází, neboť úřadové zajisté věděli, koho obeslali a kterému stavu obeslaný aneb k nim za účelem jistého právního jednání se dostavivší náleží.

Šlechtictví upadalo v zapomenutí již u našich předků a to stávalo se tím, že ztrátou neb jinak, během několika generací pozbyli někteří potřebných dokladů původ jejich dokazujících, tak že již tenkráte za jeho obnovení žádali. Z níže uvedeného příkladu pozná čtenář, že již v dobách minulých veden byl filiační důkaz tak, jako dnes se provádí.*)

Již r. 1443. rodině Trögerů s predikátem »z Eisfeldu« udělené šlechtictví upadlo v zapomenutí, tak že vnuk nobilitisovaného Jiljí Tröger za jeho obnovení žádal a dne 23. ledna r. 1571. také ho dosáhl. Dále za obnovení stavu šlechtického žádali a jeho také dosáhli: r. 1532. Baltazar a Arnold z Lestu; Václav, Hanuš a Linhart z Vulkerova; r. 1533. bratří Hanuš

*) Pěknou ukázku o obnovování šlechtictví podává nám majestát Ferdinanda III., kterým r. 1644. potvrdil měšťenínu Starého Města Pražského Janu Vilému Růžovskému původ jeho šlechtický od starobylého rodu Růžovských z Ružova, poněvadž pošlost svou od rodu toho *listinami* dostatečně provedl a prokázal a který tuto u výtahu se čtenářem sdělujeme:

»Wir Ferdinand der Dritte etc. Bekennen offentlich mit diesem Brief und thuen kund allermänniglich demnach Uns der Ehrenveste Unser lieber Getreuer Johann Wilhelmb Růžowsky in Unterthänigkeit zu vernehmen gegeben Wie *das er von Uraltem adelichen Herkommens* aus dem Königreich Pohlen seie nach tödtlichem Hintritt aber seines Vaters Viti Ludwigs Růžowsky in seiner Jugend in Unser Königreich Böheim kommen und alda in Unserer königlichen Altstadt Prag nachmahlen das Bürgerrecht angenommen habe mit unterthänigist gehorsambister Bitte weilen ihme solch sein adeliches Herkommen nicht zu mindern sondern dasselbe vielmehr wegen der lieben Posterität zu erhalten obliege. Wir geruheten ihme die kaiser. und königl. Gnad zu thuen und solch seinen uralten Adelichen Stand als König in Böheimb genehmb zu halten auch denselben gnädigst zu confirmiren und zu bestettigen

Sintemahlen nun gedachter Johann Wilhelmb Ružowsky solch *sein Adeliches Herkommen und Adelichen Stand mit denen von ihme producirten Documents genugsamb probiret und erwiesen, Wir auch in solch sein billig: und rumbliches Bitten gnedigst verwilliget . . . So haben wir demnach mit wohlbedachtem Muthe guten Rath und rechten Wissen genannten Johann Wilhelmb Růžowský anererbt adelichen wohlhergebrachten Stand und Wappen nebenst gnedigster Verleihung, dass er sich sambt seinen Descendenten Mann — und Weiblichen Geschlechts neben seinem Tauf und Zunamen von Ružowa auf deutsch Rosenheimb schreiben könne und möge* nit allein gnädigst confirmirt und bestättiget sondern auch dasselbe nach folgender Gestalt vermehrt gezieret und gebessert . . . (D. Z. 148. O, 2. p. v.)

a Bernard Volfové z Rosenbachu; r. 1543. Ruthart z Malešova; r. 1544. Mikuláš Fritz z Trutnova; r. 1584. Šebestyan Freitag z Dirnbachů; r. 1595. bratří Jan, Pavel a Volf Portové z Arlesberku; r. 1628. Lorenz Meiderle z Mansbergů; r. 1644. Vilém Růžovský z Ružového; r. 1694. Friedrich z Ferentheilu a Gruppenberků; r. 1738. Krystian Arnošt Schindler z Prinzendorfů; r. 1746. Josef Jan Šašek z Mezihoří; r. 1787. Jan z Schönfeldů; r. 1792. Jan Antonín Lankisch z Hornic a konečně r. 1807. Maximilian Karel z Lenzendorfů.

S restitucí neb obnovením zděděného šlechtictví jakožto právním prostředkem setkáváme se také u ostatních kulturních národů, neboť společenské poměry rodin utvářely se všude na základě stejných příčin a hlavní tvůrkyní jejich bylo jako u nás tak i jinde klesnutí blahobytu. Uvádím na př. jen sousední říši německou, kde obnova zděděného šlechtictví děje se buď prostým reskriptem úřadu pro záležitosti šlechtické zvláště ustanoveným a »Heroldsamt« nazvaným, když dokazovatel svou posloupnost od toho kterého rodu šlechtického bezvadně dokázal, aneb udílí obnovení císař jako akt milosti, když důkaz na nejvyšší pravděpodobnosti spočívá, neb mezery vykazuje a z nedostatku dokladů jinak proveden býti nemůže.

Posloupnost držitelů nejvyšších úřadů zemských.

(Dodatek ku str. 5. k číslům 1.—10.)

1. S úřadem Nejvyššího purkrabství Pražského spojeny byly požitky z více než třiapadesáti vsí a dvorů v kraji kouřimském, pražském a rakovnickém ležících. Posloupnost **purkrabí pražských** od dob nejstarších byla tato: *Ctibor* (Stiborius), který v listině dané r. 1048 vévodou Břetislavem klášteru Benediktinů v Rájově na Moravě jmenován jest Castellanus Pragensis. — *Grabiša* 1109. — *Budislaw* 1145 co Castellanus Pragensis. — *Florentinus* 1169 co Castellanus Pragensis. — *Jurich* 1184. — *Matouš* co Castellanus Pragensis 1194. — *Bohuslaw* co Castellanus Pragensis 1213. — *Mstiduch* 1234. — *Mstidnik* 1239. — *Jaroš z Choustníka* 1252. — *Jaroš z Hradce* (de Nova Domo) 1262. — *Wikard z Vranova* 1262. — *Oldřich Zajíc z Hasenburka* 1268. — *Zdislav* 1272. — *Puta z Ryzmberka* 1274. — *Mstidruh* 1278. — *Hroznata z Hušic* 1284. — *Zdislav ze Sternberka* 1283. — *Beneš z Vartenberka* 1291. — *Hynek Berka z Dubé* 1305. — *Heinrich z Rosenberka* 1310. — *Oldřich Žebrák z Hasenburka* 1318. — *Heřman z Lipé* 1318. — *Hynek starší Berka z Dubé* 1324. — *Hynek ml. Berka z Dubé* 1336. — *Vilém z Landštejna* 1351. — *Ješek z Veselé a Vartenberka* 1356. — *Jan z Vartenberka* 1376. — *Zbiněk z Valdeka a Hasenburka* 1382. — *Otta z Běliny* 1385. — *Heinrich z Rosenberka* 1394. — *Jan Krušina z Lichtenburka* 1404. — *Ladislav z Kravař* supremus burgravius et magister curiae regalis. — *Jan z Hradce* 1409. — *Jan z Rothstejna* 1409. — *Zdeněk z Vartenberka* 1414—1419. — *Václav z Dubé* 1420. — *Menhard z Hradce* 1434. *Zdenko ze Sternberka* na Konopišti 1448. — *Albrecht Kostka z Postupic* 1467. — *Jan Purkart z Janovic* 1482. *Zdeněk Lev z Rožmitála* 1506. — *Jan z Vartenberka* na Zvířeticích 1528. — *Volf Krajíř z Krajku* 1544. — *Jan Popel z Lobkovic* 1544. — *Vilém z Rožmberka* 1570. — *Adam z Hradce* 1593. — *Adam ze Sternberka* 1608. *Adam z Valdštejna* 1627. — *Jaroslav Bořita z Martinic* 1638. — *Bernard Ignaz hrabě z Martinic* 1651. — *Adolf Vratislav hrabě ze Sternberka* 1685. — *Heřman Jakub hrabě Černín z Chudenic* 1704. — *Jan Josef hrabě z Vrtby* 1712. — *Jan Arnošt Antonín hrabě Schaffgotsch* 1704. — *Filip Krakovský hrabě z Kolovrat* 1748. — *Karel Egon kníže z Fürstenberka* 1773. — *František Antonín hrabě z Nostic-Rieneck* 1782, — *Ludwík hrabě Cavriani svob. pán z Unterwaltersdorfu* 1787. — *Heinrich František hrabě z Rottenhannů* 1791. — *Prokop hrabě Lažanský svob. pán z Bukowé* 1792. — *František Václav hrabě ze Štampachu* 1794. — *Rudolf Jan hrabě Chotek* 1802. — *Josef hrabě Vallis* 1805. —

Ferdinand I. ustanovil Zřízením zemským z r. 1549, aby na dále v úřadě nejvyššího purkrabství pražského zasedalo nejméně šest osob stavu rytířského, které by zboží zemská drželi.

2. **Nejvyšší hofmistři** předsedali zároveň soudu komornímu. Posloupnost jejich, počínaje slavným Hynkem Ptáčkem z Pirkštejna, uvádíme tuto čtenářstvu: *Hynek Ptáček z Pirkštejna* 1436—44. — *Jiřík z Poděbrad* 1453—57. *Jindřich ze Stráže* (za vlády krále Jiřího). — *Lew z Rožmitála* 1475. — *Bohuslav ze Šwamberka* 1480.

Jan z Vartenberka (za krále Vladislava). — *Vilém z Pernštejna* na Helfenštejně 1500—14. — *Zdislav Berka z Dubé a Lipého* 1534. — *Jan st. z Lobkovic* na Zbiroze a Točníku 1554. — *Zbiněk Berka z Dubé* na Zákupí 1564. — *Ladislav z Lobkovic* na Chlumci a Jistebnici 1573. — *Jiřík z Lobkovic* 1585. — *Kryštof z Lobkovic* 1599. — *Ferdinand purkrabí z Donína* 1610. — *Adam z Valdštejna* 1611. — *Vilém Slavata* 1628. — *Jaroslav Bořita hrabě z Martinic* 1630. — *Fridrich z Talmberka* 1638. — *Heinrich Libštejnský z Kolovrat* 1643. — *František Oldřich Libštejnský z Kolovrat* 1646. — *Bernard Ignac hrabě z Martinic* 1650. — *Heřman hrabě Černín z Chudenic* 1651. —

3. Řada **nejvyšších maršálků,** kteří byli v řadě nejvyšších úředníků královských třetí, jest následující: *Vok z Rožmberka* 1262. — *Zdislav ze Šternberka* od r. 1262. — *Hendrich z Lipé* 1264. — *Hendrich z Lichtenberka* syn Smilův 1267. — *Albert ze Žebérka* 1289. — *Vok z Rožmberka* 1307. — *Hendrich z Rožmberka* 1310. — *Simon* (?) *Hendrich z Lipé* 1329. — *Berka z Dubé* 1331. — Odtud stal se úřad tento dědičným v rodě pánů z Lipé.

4. Úřad **nejvyššího komorníka** byl v řadě nejvyšších hodností čtvrtý a připomínají se jako držitelé jeho od r. 1097 do r. 1722: *Beneš*, za vlády vévody Břetislava r. 1097. — *Petr Januk* (?) za vlády vévody Soběslava r. 1111. *Chval z Vartenberka* za Vladislava II. 1146. — *Zdeslav* 1177. — *Grabiše* 1183—1190. — *Černín* 1194. — *Rabiša* 1194. — *Smil* 1201. — *Černín* 1212. — *Slávek z Rizmberka* 1312—1222. — *Grabiše* —?— *Zdislav z Valdeka* 1234. — *Bohuš* 1235. — *Boreš z Oseka a Rizmburka* 1253. — *Heřman z Rychnova* 1259—1261. — *Ondřej z Říčan* 1268. — *Domoslav* —?— *Albert ze Šelmberka* 1282. — *Hojer z Lomnice* 1284. — *Beneš z Vartenberka* 1289. — *Heřman z Lipé* 1292. — *Albert* 1295. — *Hendrich z Rožmberka* 1297. — *Tas* (Protasius) *z Veisenburka* do r. 1303. — *Tobiáš z Bechyně* do r. 1306. — *Hendrych z Lipé* 1308. — *Petr z Rožmberka* 1315—1318. — *Albert z Liběšic* z rodu Berků z Dubé 1340. — *Jošt z Rožmberka* 1348. — *Jan z Veselé* z rodu Vartenberků 1350. — *Čeněk z Lipé* 1360. — *Beneš z Vartenberka* 1365. — *Zbiněk z Hazmburka* řeč. Zámořský do r. 1368. — *Bohuslav ze Švamberka* do r. 1372. — *Zbiněk z Valdeka* (Hazmburský) 1382. — *Hynek Škopek z Dubé* z rodu Berků od r. 1382. — *Vilém z Landštejna* 1396 a 1397. — *Heřman z Choustníka* 1398—1402. — *Aleš Škopek z Dubé a Dražic* 1404—1416. — *Vilém Švihovský* od r. 1417—1419. — *Albert z Koldic* 1420. — *Jan Švihovský z Ryzmberka* od r. 1420, po něm následoval *Aleš ze Šternberka a Holic*, *Hendrich z Michalovic* 1440. — *Vilém ml. Švihovský z Ryzmberka* 1469. — *Jan z Rožmberka* 1470. — *Burian z Gutenštejna*, *Jan z Cimburka* 1480. — *Břetislav Švihovský z Rizmberka*. — *Hendrych z Hradce* 1485. — *Ladislav ze Sternberka* od r. 1510. — *Petr Holický ze Sternberka* do r. 1514. — *Jaroslav ze Šellemberka* a na Kosti 1548. — *Jan ml. z Lobkovic*. — *Adam ze Šternberka* 1554. — *Vilém z Rožmberka* 1570. — *Jan starší z Valdštejna* 1576. — *Bohuslav Felix (Hasištejnský z Lobkovic)* 1583. — *Jiřík z Lobkovic* 1594. — *Jan starší z Valdštejna* 1585. — *Kryštof z Lobkovic*. — *Václav Berka z Dubé* 1599. — *Adam ze Šternberka* na Konopišti 1604. — *Volf Novohradský z Kolovrat* 1608. — *Jan Jiří ze Švamberka* na Orlíku 1609. — *Jan Sezima z Oustí* 1617. — *Jiří z Talmberka* 1623. — *Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka*, *Fridrich z Talmberka*, *Hendrich z Kolovrat* 1634. — *František z Kolovrat* (syn předešlého) 1643. — *Sezima hrabě z Vrtby* 1648. — *Bernad Ignac hrabě z Martinic* 1650. — *Heřman hrabě Černín z Chudenic* 1651. — *Jan Hartvig hrabě Nostic* 1652. — *František Arnošt hrabě z Valdštejna* 1652. — *Maximilian Valentin hrabě z Martinic* 1658. — *Jan Fridrich hrabě z Trautmansdorfů* do r. 1696. — *Václav Norbert Oktavian hrabě Kinský ze Wchynic* od r. 1696. — *Maximilian Norbert hrabě Krakovský z Kolovrat* † 25. března 1721. — *Jan Arnošt hrabě Schaffgotsch* a t. d.

5. Úřad **nejvyššího soudce zemského** býval pátý v řadě nejvyšších hodností v království a zasedali v něm vždy nejčelnější mužové stavu panského. Uvádíme je, jak po sobě následovali: *Chval z Vartenberka* † 1146. — *Jan* —?— 1157. — *Lekeš* (?) 1177. — *Budivoj* 1213. — *Dalibor* 1222. — *Albík* 1234. — *Slavata* 1251. — *Chrt* 1259. — *Drslav* 1268. — *Čeněk z Rožmberka* 1270. — *Děpolt ze Švihova* 1270, 1283. — *Sezima* 1295. — *Jaroslav z Lipé* 1305. — *Oldřich z Říčan* 1316, 1318. — *Těma z Koldic* 1319. — *Oldřich z Říčan* 1320. —

Oldřich Pflug 1337. — *Hendrich z Valdštejna* 1345. — *Ondřej z Dubé* 1340. — *Hynek Berka* 1396—1409 — *Mikuláš z Kosti* 1416. — *Oldřich z Říčan* 1440. — *Zbiněk Zajíc z Hazmburka* 1458. — *Lev z Rožmitála* 1461. — *Jetřich z Janovic* do r. 1466. — *Jan z Hazmburka* od r. 1466. — *Půta z Ryzmberka a Rábí* do r. 1504. — *Zdeněk Lev z Rožmitála a na Blatné* 1505. — *Jiřík Bezdružický z Kolovrat* 1511. — *Hynek Bořita z Martinic* 1523. — *Zdislav Berka z Dubé* 1526. — *Hendrich Berka z Dubé* 1534. — *Jan st. z Valdštejna* 1554. — *Bohuslav Felix Hasištejnský z Lobkovic* 1570—76. — *Jiřík z Lobkovic* 1576—1585. — *Jan st. z Valdštejna* 1587. — *Jiří Bořita z Martinic* 1589. — *Václav Berka z Dubé* 1597. — *Adam ze Šternberka* 1599—1604. — *Volf Novohradský z Kolovrat* 1604—1608. — *Adam z Valdštejna* 1609. — *Jan Vilém z Talmberka* 1617. — *Vilém Slavata z Chlumu a Košmberka.* — *Fridrich z Talmberka* 1631. — *Hendrich Libštejnský z Kolovrat* 1631. — *Sezima hrabě z Wrtby* 1638. — *Bernard hrabě z Martinic* 1644. — *František Karel ze Šternberka* 1648. — *Jan Hartvík hrabě z Nostic* 1650. — *Ferdinand Arnošt hrabě z Valdštejna* 1651. — *Maximilian hrabě z Martinic* 1652. — *Vilém Albert Krakovský z Kolovrat* 1656. — *Adolf Vratislav ze Šternberka* 1678. — *Jan Joachim hrabě Slavata* 1685. — *Václav Norbert Oktavian hrabě Kinský ze Vchynic a Tetova* 1688. — *Václav Vojtěch hrabě ze Sternberka* na Zelené Hoře 1696. — *Jan Václav Vratislav hrabě z Mitrovic* 1704. — *František Karel hrabě Přehořovský z Kvasejovic* 1717 a t. d.

6. Úřad **nejvyššího kancléře** býval udílen v nejstarší době z pravidla některému duchovnímu hodnostáři a z těch opět zastávali ho proboštové vyšehradští. Po přesídlení král. dvora z Prahy do Vídně přesídlil tam i úřad nejvyššího kancléřství, kdež potrval až do r. 1749, kdy Marií Terezií byl zrušen.

7. Úřad **purkrabí karlštejnských** od jeho založení spravovali a) ***ze stavu panského:*** *Jan* markrabě Moravský, bratr krále Karla, *Hanuš*, kníže opolské 1396. — *Menhard z Hradce* 1440—1448. — *Jiřík z Poděbrad*, pozdější král český 1450. — *Albert Kostka z Postupic* 1459. — *Beneš z Veitmile* 1460—1496. — *Albrecht Libštejnský z Kolovrat* 1496—1497. — *Zdeněk Lev z Rožmitála* 1504. — *Jan ze Šternberka* 1518—1528. — *Vilém z Ryzmberka* 1539. — *Adam ze Šternberka* 1547. — *Joachim z Hradce* 1554. — *Jan Bořita z Martinic* 1562. — *Jan Vchýňský ze Vchynic* 1582. — *Jáchym Novohradský z Kolovrat* 1586. — *Vilém Slavata* 1604. — *Mates hrabě z Thurnů* 1611—1617. — *Jaroslav Bořita z Martinic* 1623. — b) ***ze stavu vladyckého:*** *Vilém Dubský z Třebomyslic* (byl první purkrabí ze stavu vladyckého, neboť k úřadu tomuto byl stav vladycký teprve od dob krále Václava IV. připuštěn). — *Kuneš Čejka z Olbramovic* 1406. — *Jan ze Smilkova* na Kostelci 1421. — *Zdeslav Tluxa Vrabský* 1436. — *Mikuláš z Lidic* 1437. — *Zikmund Bolechovec* 1440. — *Jakub z Řídké* 1443, kdy zemřel. — *Jan Malovec z Pacova* 1457. — *Oldřich Malovec* 1460. — *Albrecht Šic z Drahenic* 1463. — *Jan Pejkar* 1466—1467. — *Rus z Hřešihlav* 1496. — *Heřman z Vojslavic* do r. 1500. — *Jan Vilím Klenovský z Klenového a Janovic* 1501. — *Tobiáš Kaplíř ze Sulevic* do r. 1510. — *Hendrych Kutnauer z Kutnova* do r. 1526. — *Jan Bechyně z Lažan* 1534. — *Šebestián Markvart z Hrádku* 1545. — *Vilém Muchek z Bukové* 1562. — *Václav Ples ze Sloupna* 1594—1596. — *Václav Vřesovec z Vřesovic* 1604. — *Kryštof Vratislav z Mitrovic* 1608. — *Tiburci Žďarský ze Žďáru* 1613. — *Adam Hrzan z Harasova* od r. 1618.

Roku 1625 byl úřad purkrabí karlštejnských zrušen a klenoty korunovační odvezeny do Prahy.

8. **Nejvyšších písařů zemských** řada od r. 1048. až do r. 1722. jest následující: *Hugo,* v listině vévody Břetislava »notarius noster« 1048. — *Florian* co proto-notarius 1183. — *Herrman*, písař a kaplan krále Otakara 1221. — *Vratislav*, písař královský 1237.— *Vilém*, písař 1238. Magister *Arnoldus* a magister *Vilhelmus* připom. se co Pragensis Ecclesiae Canonici et Proto-Notarii v letech 1253 a 1262. — *Radslav* 1287 co notarius terrae. — *Bartoloměj* 1295 notarius. — *Henricus Sturm*, písař, podepsal r. 1305 testament krále Václava II. — *Jan*, písař 1321 v D. Z. prvních Zdislavových, *Štěpán* ve druhých Zdislavových 1337 co notarius terrae. — *Jan*, písař desk zemských 1340. — *Henricus* v D. Z. třetích Zdislavovych 1348. co praepositus Pragensis a notarius terrae. — *Štěpán* při roce 1378. dle Veleslavínova hist. kalendáře připom. se co nejvyšší písař král. Českého. — *Jan z Dražic* 1383. — *Konrad* Kaplíř ze Sulevic 1391. — *Smil*, řečený Flaška z Ryzmberka 1396. — *Boček z Kun-*

státu 1406. — *Jan z Michalovic* 1409. — *Mikuláš Pětipeský z Chyš a Egenberka* 1412. — *Mikuláš z Okoře* 1414. — *Mikuláš z Lobkovic* 1418. — *Aleš z Ryzmburka* 1437. — *Arnošt Leskovec z Leskovce* 1454. — *Buryan Trčka z Lípy* 1459. — *Mikuláš z Landštejna* 1469. — *Jan Tluxa Vrabský z Vrábí* 1471. — *Jan ml. z Roupova* 1487. — *Mikuláš Hořický z Hořic* 1509. — *Zdeněk Malovec z Chejnova a Vinterberka* do r. 1512, kdy zemřel. — *Radslav Beřkovský ze Šebířova* 1519—1521. — *Jan Litobořský z Chlumu* 1525. — *Jan Bechyně z Lažan* na Pičíně 1547. — *Volf Vřesovec z Vřesovic* 1563. — *Oldřich Dubanský z Duban* 1571. — *Mikuláš Miřkovský z Tropčic* 1575. — *Michal Španovský z Lysova* 1576. — *Jan z Klenového* 1601 a 1618. — *Kryštof Vratislav z Mitrovic* 1627. — *Přibík Jeníšek z Újezda* 1628. — *Karel Skuhrovský ze Skuhrova* 1652. — *Mikuláš Gerstorf z Gerstorfu* 1671. — *František ze Scheidleru* 1682. — *Lambert Frant. Hřebenář z Harrachů* 1695. — *Petr Mikuláš Straka z Nedabilic* do r. 1720. — *Václav Hložek ze Žampachu* 1720.

9. **Podkomořími království Českého** byli od r. 1228. až do r. 1722. následující osoby: *Záviš z Choustníka* 1228. — *Vok z Rožmberka* 1238. — *Marquard z Rálska* 1253. — *Heřman* 1262. — *Vítek z Krumlova* 1284. — *Tomáš ze Záběhlic* 1287. — *Přebor* 1297. — *Vilém z Valdeka* 1316. — *Oldřich Pflug* v D. Z. druhých Zdislavových 1321. — *Jindřich z Lipé* 1329. — *Pešek* 1364. — *Zikmund Huler* 1394. — *Zikmund ze Švamberka* a na Orlíku 1400. — *Votík st. Beřkovský ze Šebířova* 1403. — *Konrád z Vechty*, děkan vyšehradský 1408. — *Jan Leskovec* 1416. — *Václav z Dubé* 1420. — *Jan Bervek z Kunvaldu* 1437. — *Oldřich Pflug* 1440. — *Václav z Valečova* 1452. — *Samuel z Hrádku* 1478. — *Albert Leskovec* 1494. — *Buryán Trčka z Lípy* 1512. — *Albert Rendl z Oušavy* 1515. — *Oppl z Fictumu* 1523. — *Jakub z Vřesovic* 1526. — *Jan st. Hodějovský z Hodějova* 1537. — *Volf Planknar z Kynšperka* (z Moravy) za krále Ferdinanda I. — *Jiří z Gerstorfů* 1546. — *Buryán Medek z Valdeka* 1550. — *Jan Jeníšek z Újezda* 1556. — *Petr Bechyně z Lažan* 1559. — *Buryán Trčka z Lípy* 1562. — *Humprecht Černín z Chudenic* 1592. — *Purkhart Točník z Křimic* 1618. — *Přibík Jeníšek z Újezda* 1622—1639. — *Hendrych Chanovský z Dlouhé Vsi* 1640—1647. — *Oldřich Skuhrovský ze Skuhrova* 1647—1651. — *Mikuláš Gerstorf z Gerstorfu* 1651. — *Fridrich Věžník z Věžník* 1652—1663. — *František ze Scheidleru* 1664—1671. — *Lambert František Hřebenář z Harachu* do r. 1682. — *Jan Hochberg z Hennersdorfu* do r. 1690. — *Kryštof ze Scheidleru* 1691. — *Jan Václav Obitecký z Obitce* 1699—1707. — *Václav Arnošt Markvart z Hrádku* 1707.

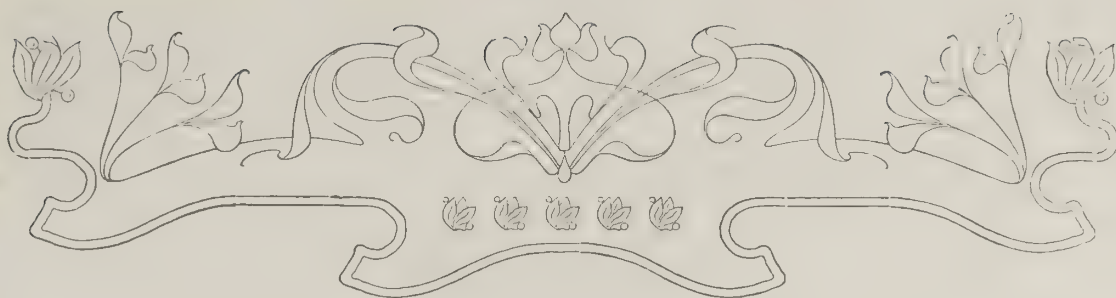
10. **Purkrabí kraje královéhradeckého** od r. 1416 byli následující: *Hendrych z Vartenberka* 1416. — *Mikuláš Leskovec z Leskovce* 1454. — *Mikuláš Berka z Dubé* 1460. — *Mikuláš ml. Hořický z Hořic* a na Pecce 1486. — *Aleš ze Šanova* 1512. — *Jan Litobořský z Chlumu* 1540. — *Bavor Rodovský z Hustiřan* 1545. — *Bernard Zehušický z Nestajova* 1546. — *Albert Kapoun ze Svojkova* 1590. — *Jan Vřesovec z Vřesovic* 1600. — *Kašpar Kaplíř ze Sulevic* 1617. — *Kryštof Chanovský z Dlouhé Vsi* 1625. — *Jiřík Malovec z Chejnova a Vinterberka* 1636. — *Oldřich Karel Skuhrovský ze Skuhrova* 1640. — *Josue Kořenský z Terešova* 1652. — *Vilém Gerstorf* 1653. — *František ze Scheidleru* 1663. — *Daniel Pachta z Rajova* 1671. — *Vilém z Gollen* 1682. — *Ferdinand Kryštof ze Scheidleru* 1685—1691. — *Petr Mikuláš Straka z Nedabilic* 1691—1697. — *Michal František Věžník z Věžník* do r. 1705. — *Václav Arnošt Markvart z Hrádku* 1705—1709. — *Jan Humbert z Hartiku* do r. 1718. — *Ludvík Ignac Bechyně z Lažan* r. 1719, kdy zemřel. — *Jan František z Golzu* 1720.

RODOPIS

RYTÍŘŮ NEBESKÝCH Z VOJKOVIC

OD R. 1407. AŽ DO R. 1901.

———

Rodopis rytířů Nebeských z Vojkovic.

Důležitost rodopisů i rodinných kronik jest všeobecně uznána. Rodina jest národ v malém neboť v ní působí z pravidla tytéž idee i vášně jako v životě celého národa, jež pak určují často osud obou na celá desítiletí, neb i pro celá budoucí pokolení. Tak na př. duch sektářství, který luteranstvím k nám zanesen a v rouše českobratrském po dlouhá léta v rodinách českých bujel, podryl zdravé jádro národní síly české úplně, tak že na místě karakterů mužných paží, meč na obranu vlasti své i krbu rodinného třímajících, odchoval nám fatalisty, a ovoce toho všeho? — Hanebná porážka bělohorská, ochuzení národa, podlomení jeho národnosti a úplné zničení jeho politické individuality! —

Tomu všemu mohl se národ vyvarovati, kdyby rodina česká nebyla se vrhla v náruč vší mužnosti zbavujícímu zelotismu, ponechala což bylo božího Bohu a starala se kromě o sebe také o národ, jehož podstatnou částí byla.

Čím vyšších úřadů členové jednotlivých rodin v zemi zaujímali, tím značnější vliv měli na vývoj událostí své vlasti, jejíž osud řídili. To ovšem platí ne-li výlučně, tedy alespoň hlavně o rodech panských, kterým od starodávna správa politická svěřena byla, kdežto převážná většina rytířstva hleděla si vedle meče, který přečasto pánu svému výživu opatřovati musel, správy svých po většině jen skrovných statků.

Jako páni měli sídla svá na hradech, tak rytíři se svou ozbrojenou čeládkou sídlili na tvrzích.

K takovým starým rodům rytířským náležejí i páni »z **Vojkovic**«, kteří tento predikát — stejně jako ostatní prvotní šlechta česká — od původního sídla svého »Vojkovice« zvaného přijali.

Vojkovice byly tvrzí, t. j. opevněným sídlem rytířským, v Rakovnicku u Velvar ležící, která ale již v první polovici věku šestnáctého nebyla více v držení pánů z Vojkovic; neboť r. 1541. již pustá, připomíná se tvrz tato co majetek Jana staršího Křineckého z Ronova, který téhož roku na ní i na Ledcích manželce své Aleně roz. z Vartnberka věno ujistil.*)

Rytíři z Vojkovic rozrodili se časem ve tři haluze, totiž »**Soboly z Vojkovic**«, »**Nosy z Vojkovic**« a »**Nebeské z Vojkovic**«, které vedle společného predikátu či titule »z Vojkovic« užívali i společného erbu, jenž svým prostým heraldickým obrazcem ve štítu připomíná na počátek věku třináctého.**)

V tituláři vydaném r. 1534.***) připomínají se mezi členy stavu rytířského zástupcové všech tří jmenovaných haluzí rytířů z Vojkovic, jmenovitě Jakub Sobol z Vojkovic, Jan Nos z Vojkovic a Václav z Vojkovic, který poslednější, poněvadž není uveden co příslušník ani haluze Sobolů a také ani haluze Nosů, náleží patrně haluzi třetí, totiž Nebeským z Vojkovic.

Nejstarší známý potomek tohoto starobylého rodu jest »**Jeronym z Vojkovic**« a na tvrzi Vojkovicích. Týž studoval na vysokém učení pražském, kdež r. 1407. dosáhl hodnosti bakaláře a o pět let později, t. j. r. 1412. stal se mistrem svobodných umění. Na akademii pražské — jak se tenkráte vysokým školám pražským říkalo — připomínán jest až do r. 1415., neboť až do té doby o něm současný pergamenový kodex zprávy chová.†)

Mistři svobodných umění, pokud na akademii pražské působili, a bakaláři, kteří vysíláni bývali na nižší školy v hodnosti rektorů, pokud v úřadech svých setrvali, nesměli se ženiti a proto každý, kdož se oženiti chtěl, musel se prve úřadu svého vzdáti.

Není pochybnosti, že Jeronym z Vojkovic úřadu svého se vzdal a to patrně za tím účelem, aby dědictví své ve Vojkovicích, tvrz, dvůr poplužní, dvory kmetcí s lidmi i se vším, což k tomu dědictví příslušelo, ujal a snad také se oženil, neboť r. 1421. byl již na svém rytířském sídle, na tvrzi Vojkovicích »seděním«. Byl to muž zajisté učený a přívrženec ideí Husových. Roku 1421. následuje příkladu celé řady jiných vladyků, dal se i se zbožím svým pod ochranu Pražanů, kteří jsouce ve spolku s městy královskými a stranou podobojí, vládli znamenitou mocí brannou.

O přijetí tom zachovala se nám v souvěkém rukopise zpráva,††) kterou v listáři v doslovném znění pod č. V. uvádím.

*) D. Z. 1. A, 20.

**) Rytíři z Vojkovic měli štít pošikem od pravé strany k levé rozdělený, v jehož dolní polovině pošikem dvě břevna od pravé strany k levé se nalézají. Nad štítem přilba se zavřeným hledím, jaké se ve skutečnosti užívalo, s přikryvadly a točenicí s rozletitými orlími křídly. — Original pečeti s takovýmto erbem nalézá se v archivu musea království Českého.

***) Tituláře byly schematismy obsahující jména živoucích právě členů stavu panského a rytířského, které, ačkoliv vydávány byly úředníky od desk zemských, přece nikdy úplné nebyly. Z pravidla připojovány byly k t. zv. »Notulářům«, čili spisům obsahujícím formuláře, dle kterých spisovány býti měly právní listiny.

†) Viz: Monumenta histor. univers. Prag. Liber decanorum facultatis philos. 392, 418, 423 a 438. — Listář č. I.—IV.

††) Viz: M. S. archivu musea král. Českého VIII. G. 13. č. 108.

On náležel patrně stavu panošskému, poněvadž jmenován jest »venerabilis vir« a nikoli miles. Že ale místo obvyklého »famosus« (slovutný) nazván jest »venerabilis« (úctyhodný, vysocectěný), toho příčinu hledati dlužno v jeho postavení, jaké zaujímal co učenec.

Žel, že není nám o osudu jeho nic bližšího povědomo, ani kdy a jakým způsobem přešla tvrz Vojkovice do rukou cizích. Zprávy o tom zanikly v třesku zbraní válek husitských. Zdá se, že tato pohnutlivá doba pustošících válek jako tak mnohým rodinám, stala se i rodu rytířů Nebeských z Vojkovic osudnou a že v období těchto válek ztratili jmění své i kolébku rodu svého. Jisto jest, že rod ten v době pozdější sídel rytířských více nedržel a proto také — až na jedinou výjimku — v ohledu majetkovém desky zemské o něm úplně mlčí. Ve starých knihách gruntovních Starého města Pražského připomíná se při roce 1436. jako někdejší majitel domu (nyní č. p. 1130. II. v Zlatnické ulici) »dobré paměti« **Matiáš z Vojkovic**, kterýmižto slovy vedle predikatu »z Vojkovic« rovněž označena jest jeho šlechtická kvalita. Ze zprávy té dovídáme se, že zůstavil manželku jménem **Alžbětu**, která jmenovaného roku dům po něm zůstalý prodala za dvacet kop grošů sládku Duchkovi Klíčanskému.*)

V jakém poměru příbuzenském tento Matyáš z Vojkovic k Jeronýmovi z Vojkovic se nacházel, dosud zjistiti se nedalo; soudíme-li však podle let, kdy oba se připomínají, pak dle vší pravděpodobnosti, mohli býti bratři, kteří se po roce 1415. oddělili, z nichž jeden přijal za díl svůj statek otcovský a druhý hotové peníze, jakž se velmi často dělo.

Jakž již v předu uvedeno, shledáváme rodu toho v roce 1534. tři haluze, jež sluly Sobolové, Nosové a konečně Nebesští. Poslednější přešla do královského města Velvar, kdež při roce 1540. připomíná se Václav Nebeský, který jest nepochybně totožný s Václavem z Vojkovic uvedeným v titulaři od r. 1534.

Tomu nasvědčuje jednak okolnost, že — jak již připomenuto — kmen pánů z Vojkovic ve tři haluze vypučel, třetí že slula Nebeských, že titulář od r. 1534. skutečně tři representanty kmene toho uvádí, dva z nich příjmením Sobol a Nos a třetí jen z Vojkovic, z čehož plyne, že tato třetí haluz byla ona Nebeských a dále že Václav Nebeský r. 1540. ve Velvarech držel pozemky deskové.

V jakém příbuzenském poměru tento Václav z Vojkovic, jinak Nebeský, k pozdějším členům haluze Nebeských z Vojkovic se nalézal, není dosud nad pochybnost zjištěno. Zdá se však, že byl buď strýcem aneb dokonce starším bratrem pozdějšího Jana staršího Nebeského z Vojkovic. Otcem jeho býti nemohl, poněvadž již v roce 1534. nalézá se mezi členy stavu rytířského a protože členství tohoto stavu bylo v rodě přijatého dědičné, byl by musel Jan starší co syn jeho současně s ním již stavu rytířskému náležeti, čemuž ale tak nebylo.

Kdežto haluz Sobolů z Vojkovic po roce 1550. na různých místech v Čechách osedlá byla a ráda též na Kutnohorsku se zdržovala, setkáváme se s rody Nosů z Vojkovic a Ne-

*) Cod. 187. I. L. 9. »Duchek Kliczansky braseator emit erga Bietham *piae memoriae* relictam olim *Machonis de Wojkovicz* 12 sxg. 1436.«

beských z Vojkovic v druhé polovici věku šestnáctého v Praze. Oba tyto rody držely se pohromadě a také konečně společně Prahu opustily, aby sobě nová bydliště vyhledaly.

Z rodu Nebeských z Vojkovic byl Jan starší Nebeský z Vojkovic — co poslední panoše kmene, jenž psal se z Vojkovic — na obecném sněmu drženém na hradě Pražském r. 1543. v pondělí před sv. Filipem a Jakubem za člena stavu rytířského přijat, vydav ke dskám zemským obvyklý revers.*)

Tento Jan starší, jsa starého rodu panošského, a sice alespoň již ve třetím koleně, nepočítaje v to Jeronýma z Vojkovic, byl proto za člena rytířského stavu přijat bez oněch podmínek, které všem ucházečům kladeny byly, kteří teprve královským majestátem vladyctví obdrželi a o přijetí za členy stavu rytířského se ucházeli. Osoby takové byly z pravidla zároveň měšťané a těm pak kladena byla podmínka, aby v reversu svém ke dskám zemském učiněném slíbili za sebe i za dědice své, že se do stavu městského více navracovati nechtějí čili jinými slovy, aby se od svého přijetí za vystouplé ze stavu městského pokládali.

Tato podmínka Janu staršímu Nebeskýmu z Vojkovic — stejně jako i jiným osobám, které stavu městskému nenáležely — poněvadž úplně bezúčelná, kladena nebyla. Jest také pozoruhodno, že ani Jan starší ani potomkové jeho, ač domy šosovní v Starém městě Pražském drželi a později při městě Mělníku osazeni byli, přece právo městské formálně nikdy nepřijali, jak to celá řada rodů panských i rytířských učinila a proto také v knihách pozemkových nikdy jako měštěnínové uvedeni nejsou. V tomto ohledu náleží rod rytířů Nebeských z Vojkovic k oné menšině starobylých rodů šlechtických, kteří ani po odklizení dávných sporů mezi šlechtou a městy známou smlouvou Svatováclavskou z r. 1517. svých náhledů se neshostili, ale za nesrovnatelné se svým privilegovaným postavením pokládali, aby městské právo přijati měli.

Zda-li zmíněný Jan starší byl r. 1543. již v Praze osedlý, zůstává nerozluštěno, poněvadž nebylo zvykem v dotyčných reversech ke dskám zemským kladených o tom se zmiňovati. Jelikož ale do té doby v knihách městských jméno jeho nikde se neobjevuje, jest pravděpodobno, že tou dobou v Praze osedlý nebyl. S určitostí lze však tvrditi, že rodina rytířů Nebeských z Vojkovic v první polovici věku šestnáctého šosovní zboží v Praze nedržela.

Poněvadž pak není v reversu svém také ani jako úředník jmenován — což se vždy uvedlo, když kandidát nějaký veřejný úřad zastával — dlužno míti za to, že byl v držení nějaké menší svobodné usedlosti, jakými bývaly dvorce neb mlýny.

Též připomínán jest v reversu svém ke dskám zemským učiněném jako »Jan starší Nebeský z Vojkovic«. Slova »starší« užívali předkové naši ku bližšímu označení čili určení osoby ve dvou případech. Předně: šlo-li o dva strýce**) mezi sebou, kteří stejné křestní

*) Viz přijetí téhož do stavu rytířského na str. 40. pod čárou a v Listáři pod č. VI.

**) »*Strýcem*« nazýván u našich předků nejen bratr otcův k témuž dětem, ale i bratranec k bratranci, jakož i vůbec každý mužský příbuzný se strany otcovy, čili po meči. Mužští příbuzní se strany matčiny čili po přeslici sluli v poměru k potomkům po meči »*ujcové*«.

jméno měli, ti pak rozeznáváni podle let a sluli jeden »mladší« a druhý »starší«. V druhém případě odlišováni slovem tím otcové od svých stejnojmenných synů.

Poněvadž ale zmíněný Jan starší Nebeský z Vojkovic tenkráte syna míti ještě nemohl, an by jinak, jak zvykem bylo, v dotyčném reversu bylo uvedeno, že se přijímá i se synem svým, na př. Janem, do stavu rytířského, tedy mohlo slovo »starší« jen znamenati, že kromě něho byl na živu z rodu toho ještě jiný Jan Nebeský z Vojkovic, a to nepochybně strýc prvnějšího, vzhledem ke kterému tento označen byl jako »starší«.

Kdy a kde Jan starší Nebeský z Vojkovic zemřel, není známo. Jisto však jest, že v roce 1576. na živu již nebyl, neboť tou dobou byl syn jeho Jan Nebeský z Vojkovic, — který vzhledem ku stejnojmennému otci svému nazván budiž II. — již zletilý a připomínán jest bez obvyklého přídavku »mladší«, což by se bylo nepochybně stalo, kdyby vedle něho i otec jeho na živu ještě býval.

Jan II. Nebeský z Vojkovic, jehož narození dlužno klásti do let 1550.—1556., jest první svého rodu, který se ve věku šestnáctém v Praze objevuje a současně s ním i jeho erbovní strýc Václav Nos z Vojkovic.*) Oba dva náleželi k nejpřednějším právním zástupcům své doby a Jan měl v Praze velmi slušný nemovitý majetek. Již roku 1576. koupil v Novém městě Pražském v ulici krupné od Tomáše Hatláka z Oujezda a manželky jeho Anny roz. z Vřesovic dům za jedno sto a deset kop grošů, roku pak 1583. koupil již druhý dům a sice již s manželkou svou Barborou.**)

Roku 1585. připomíná se v knihách kláštera Zderazského, kdy opět koupil s manželkou svou třetí již dům v Novém městě Pražském v zahradě Cygelovic ležící. On čítal ke svým klientům i nejvyššího purkrabí Pražského pana Viléma z Rožmberka, jehož zástupcem byl.**) Svrchu psané domy až na jeden do roku 1586. opět prodal. Co však s třetím domem se stalo, nebylo možno dosud zjistiti.

Roku 1610. vyskytuje se týž Jan současně s Ezechielem Nosem z Vojkovic — nepochybně bratrem jmenovaného již Václava Nosa z Vojkovic — při královském věnném městě Mělníku a jest pravděpodobno, že tou dobou byl tam již osedlý, neboť v Praze se více nevyskytuje. Lze tudíž předpokládati, že se on i příbuzný jeho Ezechiel Nos z Vojkovic v Praze úplně vyprodali, aby při městě Mělníku — kam již značný počet rodin šlechtických tou dobou přesídlil a kde vinařství pěstovali — se zakoupili.

Jan II. Nebeský z Vojkovic připomíná se poprvé při městě Mělníku jmenovaného roku u příležitosti koupi knihovní pohledávky v obnosu 28 kop grošů českých od Evy, manželky Jana Myslika.***) Ezechiel Nos z Vojkovic držel tam vinici, kterou ale již r. 1617. Filipu Fabriciovi z Rosenfeldu J. M. C. radě a sekretáři při kanceláři České prodal.

*) Nos z Vojkovic Václav připomíná se v šesté knize smluv Nového města Praž. r. 1599.

**) Viz Listář č. VII. VIII. IX. X.

***) Rod »Myslíků«, s nimiž na Mělnicku ve věku sedmnáctém často se setkáváme a jehož potomkové dosud v obci Jelenici u Mělníka žijí, s rodem Myslíků z Hyršova spřízněn nebyl, ale pochází dle vší pravděpodobnosti od stejnojmenného rodu, který psal se »z Vitenstejnů« a sice od Adama M. z V. z r. 1568. Listář č. XIII.

Tento Jan Nebeský z Vojkovic žil ještě r. 1620., neboť tou dobou Jan III. Nebeský z Vojkovic, syn jeho, připomíná se v pozemkových knihách s přídavkem »mladší«.

Maje v úmyslu na Mělnicku se zakoupiti Jan III. vyjednával s dědici po Matouši Zvonařovi o koupi dvora »Zvonařovského« řečeného a složil na kupní cenu závdavek třiceti kop grošů míšenských. K uskutečnění koupi té ale z příčin nám neznámých nedošlo a Jan z daného závdavku požadoval dvacet kop grošů zpět, což mělo za následek vleklý spor, který teprve po smrti jeho a sice v roce 1629., kdy syn jeho zletilý již **Václav Nebeský z Vojkovic** na místě svém i na místě bratří svých **Jana** a **Jiříka** cestou narovnání z onoho závdavku po otci svém přijal deset kop grošů.*)

Zůstavil tudíž Jan III. tři syny, z nichž nejstarší byl **Václav Nebeský z Vojkovic**, který držel některé menší pozemky při městě Mělníku a které syn jeho Daniel Nebeský z Vojkovic r. 1680. se strýcem svým Janem Nebeským z Vojkovic vyměnil za pozemky v Brozánkách, vsi to u Mělníka ležící.**) Ke směně té zavdalo příčinu nepochybně pokročilé stáří Janovo, protože týž mohl býti tou dobou již šedesátníkem, neboť druhý bratr jeho Jiří, který současně s ním byl r. 1629. ještě nezletilý, připomíná se již co zemřelý.

Tak dostal se Daniel Nebeský z Vojkovic do Brozánek, kdež potomkové jeho přes dvě stě let na jedné a téže usedlosti hospodařili, svou pílí i neunavnou snaživostí vzdor všem možným nepřízním různých dob rod svůj před zchudnutím i úpadkem zachovali a s ním i hrdé vědomí ryze českého rytířského původu svého.

Daniel Nebeský z Vojkovic měl za manželku Kateřinu, jejíž jméno rodové z nedostatku současných matrik jest neznámo, a zemřel 1. listopadu r. 1708. v Brozánkách. Manželka jeho jen o několik měsíců smrtí jej předešla, neboť zemřela dne 25. března téhož roku. On zůstavil tři dcery — Dorotu, Kateřinu, Annu — a šest synů: Václava, Daniela, Jakuba, Jiříka a Jana Nebeské z Vojkovic.

Ze synů těch byl **Václav**, narozený v otcovském statku v Brozánkách dne 10. července r. 1678., nejstarší. Týž ujal proto statek otcovský a pojal za manželku nám blíže neznámou **Ludmilu**, z kteréhož manželství pošli kromě šesti dcer jménem **Anna Marie, Kateřina Lidmila, Veronyka, Dorota, Lidmila, Alžběta** i tři synové: **Václav Ferdinand**, který však zemřel jsa ještě kojencem, pak **Daniel** a **Václav**, kteréhož s ohledem k otci jeho nazveme II.

Václav zemřel v Brozánkách dne 13. srpna r. 1753. Manželka jeho přežila ho o celých jedenácte roků a zemřela 25. prosince r. 1764. Ze synů jeho byl **Václav II.**, narozený dne 6. srpna r. 1728., nejmladší, ujal po otci svém statek a byl dvakráte ženat. S první manželkou svou **Alžbětou** zplodil dítky: **Annu Marii, Václava Filipa Jakuba, Jiřího, Daniela,** tři **Jany**, z nichž však dva zemřeli v útlém věku prvního roku, **Antonína, Annu** a **Daniela.** S druhou manželkou svou **Annou** zplodil celkem sedm dítek, z nichž tři jménem **Josef,** pak **František** a dcera **Magdalena** zemřeli v stáří do jednoho roku a toliko dcera **Dorota** a syn **Josef Ferdinand** k letům dospělým dorostli.

*) Viz: Listář č. XIV.

**) Tamtéž č. XV.

Z dítek těch **Jiřík Nebeský z Vojkovic**, z prvního manželství, narozený v Brozánkách dne 8. dubna r. 1760., ujal po smrti otce svého, zemřelého dne 22. září r. 1792., hospodářství, pojav dne 27. října r. 1789. za manželku Terezii Richterovou ze Strážkova a zemřel dne 19. března r. 1812. Manželka jeho přežila jej toliko o několik měsíců, neboť ještě téhož roku dne 17. prosince se světem se rozžehnala.

Také z tohoto manželství pošlo velice četné potomstvo a sice kromě čtyř dcer — **Marie Magdaleny, Marie Anny, Rozalie**, později provdané Ramšové, a **Anny**, později provdané Pátkové, — synové: **Václav, Josef, Antonín** a **Jan Nepomuk**, který však zemřel v stáří půldruhého roku.

Ze synů těch známé jest potomstvo:

I. Václava Nebeského z Vojkovic, narozeného dne 28. prosince r. 1790. Týž pojal za manželku **Julii** rozenou **Vallachovou** z Mělníka a zůstavil syna **Jana Nepom.** Nebeského z Vojkovic, narozeného dne 7. prosince r. 1834., který opět s manželkou svou **Annou** rozenou **Linhartovou** z Chlumku zplodil syna **Eduarda** Nebeského z Vojkovic a dcery **Boženu Annu** a **Otilii**. Eduard Nebeský z Vojkovic narozený dne 2. června r. 1864. oženil se s **Julií** rozenou **Linhartovou** z Nelahozevsi, z kterého manželství pošly tři dítky: **Miloslav** (zemřel v útlém věku), **Eduard** narozený dne 13. března 1895. a **Bohumil** narozený dne 8. června 1897.

II. **Antonín Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 4. března r. 1810. v Brozánkách, pojal dne 16. července r. 1833. za choť **Annu** rozenou **Brázdovou** ze Střem, hospodařil na otcovském statku v Brozánkách, kdež dne 12. prosince r. 1852. také zemřel. Manželka jeho, která ho o více než třicet roků přežila, zemřela dne 14. března r. 1884. Manželé tito zůstavili tři dcery: **Annu**, provdanou Bernardovou, **Marii**, provdanou Vojtěchovskou, **Rozalii** a šest synů: **Josefa Jana, Václava, Antonína, Karla, Jana Kř.** a **Františka**, Nebeské z Vojkovic. Z těchto synů prvních pět zůstavili potomstvo:

I. Josef Jan Nebeský z Vojkovic, narozen dne 15. května r. 1834. pojal za choť **Salomenu** rozenou **Schlögelovou** z Vaduzu v knížectví Lichtenštejnském, zemřel v roce 1897. a zůstavil dítky: **Oskara Nebeského z Vojkovic**, doktora veškerého lékařství, narozeného r. 1873., Helenu a Giselu.

II. **Václav Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 5. prosince r. 1835., s manželkou svou Marií rozenou Čermákovou zplodil tři dcery: **Annu, Marii** a **Ludmilu**.

III. **Antonín Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 7. listopadu r. 1837., byl dvakráte ženat, poprvé s **Annou** rozenou **Bohdaneckou** a podruhé s **Marií Magdalenou Butovou** z Hořína. Z prvního manželství pochází **Antonín Nebeský z Vojkovic**, narozený r. 1874., který v roce 1900. oženil se s **Boženou Čermákovou**, z druhého pak dcera **Anna** a syn **Jan**, který ale záhy zemřel.

IV. **Karel Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 12. dubna r. 1840. S manželkou svou Alžbětou rozenou Hlavatou z Rodouně zplodil tři dítky: **Josefa**, který však v časném věku zemřel, **Boženu**, provdanou za G. Voldřicha, doktora veškerého lékařství, a **Váslava Karla Nebeského z Vojkovic**, narozeného dne 21. února 1868. Týž pojal za manželku **Ludmilu**

rozenou **Nebeskou z Vojkovic**, z kterého manželství pošly dosud tři dítky: **Karel Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 25. září r. 1895., **Václav Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 6. listopadu r. 1897. a **Ludmila**, narozena dne 7. února r. 1901.

V. **Jan Kř. Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 28. února r. 1842., velkostatkář a poslanec na sněmu zemském království Českého v kurii velkých statků nesvěřenských, pojal dne 4. listopadu r. 1867. za choť **Františku** rozenou **Machalickou**, z kterého manželství pošly následující dítky: **Marie Anna Ludvíka**, provdaná za Ludvíka Hausera, **Karolina**, provdaná za **Ladislava Čecha**, **Jaroslav Ludvík Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 15. července r. 1872., který pojal za choť dne 13. června r. 1896. **Louisu** rozenou **Vraných** ze Skalska (z kterého manželství pošla dosud dcera **Marie Louisa Jaroslava**, narozená dne 16. dubna r. 1897.), dále **Ludmila Anna**, provdaná za rytíře Václava Nebeského z Vojkovic, **Božena Anna**, provdaná za doktora veškerého lékařství a majitele sanatoria Stanislava Černého, **Jan Kř. Nebeský z Vojkovic**, spisovatel český, narozen dne 18. května r. 1880., **Karel Borrom. Marie Nebeský z Vojkovic**, narozen dne 10. ledna r. 1885.

* * *

Vědomí příslušnosti ke starobylým rodům rytířským v zemích koruny České v rodě tomto nikdy neuhaslo, ale zářilo temnem věků minulých všem pokolením až do časů přítomných, kdy nejmladší ze synů Antonína Nebeského z Vojkovic, na živu zůstalých, urozený pán rytíř Jan Nebeský z Vojkovic, velkostatkář a poslanec na sněmu království Českého v kurii velkých statků nesvěřenských, pojal šlechetný úmysl zděděný starý český stav rytířský, který u dědů jeho neužíváním veřejně v zapomenutí upadl, obnoviti, což se mu také podařilo, tak že Nejvyšším rozhodnutím ze dne 30. prosince r. 1896. uznal Jeho Veličenstvo císař a král František Josef I. pošlost rodiny jeho na základě předložených, soudně ověřených dokladů z desk zemských a kněh pozemkových od staročeského rodu rytířů Nebeských z Vojkovic za úplně prokázanou, a k jeho výslovné žádosti nebyl zděděný erb rodu jeho — jak se v takových případech děje — modernisován, ale ve své starobylé původnosti zachován. Datum císařského diplomu na to vydaného jest dne 9. března r. 1897.

LISTÁŘ

RODU RYTÍŘŮ NEBESKÝCH z VOJKOVIC.

UPOZORNĚNÍ.

O rodě rytířů Nebeských z Vojkovic zachovalo se až na naše doby dosti písemných památek; poněvadž ale ne všechny pro přítomný rodopis stejného jsou významu, uveřejňuji tuto v »Listáři« toliko ony listiny, jež jsou jednak dokladem o stáří rodu tohoto a jednak opět důkazy filiační tvoří. Od uveřejnění listin křestních, sňatečních a úmrtních — ačkoli filiaci v první řadě dokazují — bylo upuštěno pro jednotvárnost a suchost jejich obsahu.

Do listáře rodu rytířů Nebeských z Vojkovic jest pojato celkem sedmnácte listin pocházejících z let 1407.—1897.

Nejstarší z těchto listin týkají se mistra Jeronýma z Vojkovic, majitele tvrze Vojkovice, a pocházejí z let 1407., 1412., 1413., 1415. a 1421., z nichž první čtyry nacházejí se v originále v archivu vysokého učení pražského. Ostatní listiny vyňaty jsou z desk zemských a knih pozemkových.

Listiny pod čís. VI.—XVI. z let 1543.—1680. nalezne čtenář v listáři v původním pravopise — či lépe nepravopise — uveřejněné, tak jak se v originálních zápisech jeví.

Epochálního významu jest ovšem pro rod tento císařský a královský diplom (č. XVII.) od r. 1897., který na zvláštní požádání byl panu rytíři Janu Kř. Nebeskýmu z Vojkovic na důkaz, že jest tohoto starobylého rodu přímým potomkem, vyhotoven a Jeho cís. a král. Veličenstvem vlastnoručně podepsán.

I.

Anno Domini 1407.

Decanatus magistri Laurentii de Heilsberg. Anno, quo supra, existentibus examinatoribus ipso Laurentio de Heilsberg, pro tunc decano facultatis Martino de Praga, Helmodo de Zeltwedel, Henrico Grunt, Io. Eschenbach, circum festum pentecostes admissi fuerunt ad gradum baccalariatus infra scripti: Bartholomaeus Czende, Ioan. Mathiae de Thyn, Ioannes Fussel, Fridericus Sartoris de Zeltwedel, Georgius Weidacker de Patavia, Nicolaus de Paulikow, Ioannes Mund de Luchow . . . . . **Hieronymus de Woykowicz,** Ioannes Guding de Lubig . . . . . .

II.

Anno Domini 1412,

post disputationem de quolibet, quam fecit magister Michael de Malenicz, sede archiepiscopali Pragensi vacante, fuerunt deputati per venerabilem virum dominum Sulkonem, artium et medicinae doctorem, pro tunc cancellarium universitatis studii Pragensis pro examine magisterii magistri: Marcus de Grecz, in vicecancellarium et in examinatores, Michael de Malenicz, Simon de Tyssnow, Alexius de Pekari et Procopius de Plzna et admiserunt supscriptos: Jannem de Grecz Reginae, Ulricus de Tyn Horssowiens, **Hieronymus de Woykowicz** . . . .

III.

Decanatus magistri Jacobi do Sobyeslauia.

Anno Domini 1413.

18. die mensis Aprilis ego Jacobus de Sobyeslauia, magister in artibus electus fui in decanum facultatis artium universitatis studii Pragensis secundum formam statutorum super hoc confectorum juravi et promissi, ac promissa a magistris praesentibus tunc recipi secundum statuta ejusdem universitatis.

Eodem die electi fuerunt collectores:

magister Procopius de Cladrub, magister Procopius de Plzna.

Eodem die electi sunt assessores:

magister Briccius de Zacz, magister Joannes de Naussedlicz.

Item eodem die electi fuerunt dispensatores librorum:

magister Nicolaus Stoyczyn, magister **Hieronymus de Woykowicz,** magister Elias de Tyn Horssow, magister Nicolaus de Desna . . . .

IV.

Decanatus magistri Nicolai de Rzeczicz.

Anno Domini 1415.

. . . .

Jn decanatu magistri Nicolai de Rzeczicz infra scripti magistri petiverunt se assumi ad concilia facultatis: magister **Hieronymus de Woykowicz,** magister Petrus de Sepekow, magister Martinus de Volina et promiserunt obedientiam decano predicto et suis successoribus secundum formam statuti super hoc editi et assumti sunt sine contradictione.

V.

R: 1421.

Nos magister civium . . . . Tenore presencium recognoscimus vniuersis, Quia venerabilis vir magister **Jeronimus,** magister artium liberalium alme vniuersitatis studii pragensis, cum municione sua in **Woykowicz** ad nos et ad civitatem nostram accessit cum eadem nobis in obsequium ac comodum ciuitatis nostre paratus existens nostra ad vota, quociens desuper per nos fuerit requisitus, Quapropter vniuersos et singulos, qui nostri causa faciunt et dimittunt, et signanter possessores municionis nostre Brzezian, presentibus requirimus et monemus, quatenus eundem magistrum Jeronimum vnacum hominibus ipsius in bonis predictis nullatenus inpediant nec perturbent quouismodo, quin pocius nostri intuitu manu teneant efficaciter defensantes in remerenciam vicissitudinis singularem.

VI.

R: 1543.

Pani Zrytirzstwa podle swobod stawu sweho na Sniemu obecznim kteryž drzan byl na hradie pr: letha 1543. wpondielj przed Sw: Filipem a Jakubem **Jana starssího nebeskyho z Wogkowicz** do stawu sweho Rytirzskyho prziyali sau A slibil gest tyž Jan Zasebe y za d. s. že wtemž stawu Rytirzskym neginak než gakž na Rytirzskeho czlowieka nalezÿ y take yakž Zrzizenym Zemskym wymierzeno gest pocztiwie a chwalitebnie se chowati a to wsse což podle geho stawu a powahy gemu należieti bude chowati chcze. A od toho stawu Rytirzskeho on ani diediczowe geho na wieczne a buduczi cziasy nikda neodstupowati.

Relatorowe na to od tehož stawu Ssebestyan Markwart Zhradku A Jan Chwalkowsky Zhustirzan gsaucze ktomu od tehož stawu Zwlasstie wyslany.

VII.

R: 1576.

Jan Nebeský z Woykowicz Kaupil sobie diediczuom a buduczym duom ležyczy v Kraupne vliczy podle domu Jana Kozderky od Vrozeneho p. Thomasse Hatlaka z Augezda a pani Anny z Wrzesowicz Manžielky geho za Sto kop grossuow a deset kop grossuow wsse czeskych k gmieni držienÿ a diediczneniu wladnutÿ wtom prawie wewssem: yakž prodawagiczy sami gmieli držieli vžiwali a wladli powinni gsau: ge podle prawa Miestskeho sprawiti Gichžto gest zawdal dwadczeti pieti kop grossuow czeskych, dale pak platiti ma poczna od Actum zapisu tohoto w Rok, deset kop grossuow czeskych dati: a tak každeho roku až do zaplaczenÿ wssÿ Summy a peniez peniezuom gsau Rukoymie. Stiemito przÿtom wyminkami Zie pan Thomass Hatlak z Vgezda a pani Anna z Wrzesowicz Manžielka geho: wtee zawadie kterau sau na tyž Duom panu Slawiborowi Zabruskymu zewssechlap pro viii kop gr: cz: vwedli geho Jana Nebeskyho kdy a kdekoli: kdož by proto na nieho buď prawem y ginak nastupowati chtiel: zastaupiti tauž ·zawadu swesti a duom oczistiti podlee sweho vwolenÿ: magi a budau powinni; A on Jan nebesky Ratislawowi Synu pana Thomasse w temž domu pokoge horzeyssiho a bytu w niem propuyczuge do Swateho Girzÿ neyprve przisstiho: a po wygiti toho czasu on Ratislaw bezewssech nesnazi a odporuow z tehož domu a pokoge propuyczeneho se wystiehowati a toho wsseho Janowi Nebeskemu odstaupiti ma a bude powinnen. Relator toho z Raddy pan Jan przihoda. Actum in Consilio ff iii post Dominicam Reminiscere Anno mvCLxxvj Domino Carolo a Carthusso Magistrocivium.

VIII.

R: 1583.

Z rozkazanÿ Pana Purgkmistra Panuow zweden gest y zmocznien Tomassem Taubmannem Rychtarzem miestskym **Jan Nebesky z Wogkowicz** Plnomocznÿk Vrozeneho Pana Pana Wylema z Rožmberka sprawcze a wladarze domu Rožmberskeho neywyššÿho purgkhrabi pražskeho na mystie a k rucze Geho milosti do domu Petra peczky a trzÿ Kramuw masnych k každemu Kramu s Stanÿm naležiegiczym pro puol druhyho Sta kop grossuow Cz: podle zapisu Geho mti. panu powinnych. Dal od zwodu y zmocznienÿ ii kopy gr. a od zapsanÿ viii gr: Cz: Actum in Cons. ff. iiii post Aegidÿ Anno M. vCLxxxiii.

IX.

R: 1583.

Leta panie 1583. w pondieli den Stÿch: Ssimonysse a Judy w przitomnosti dustognych a cztihodnych knieze Martina Narozyusa Pana Probossta klasstera tohoto Swatych Petra a Pawla, knieze Martina Switawskeho z Bochowa Pana Przewora Klassteruw S° Tomasse w Menssim a Ste. Katerziny v Nowem Miestech Pražskych knieze Girzika chlywiczkeho z Chlywicz Pana Przewora Klasstera Matky Bozi konecz Mostu menssiho Miesta Pražskeho

Stal se trh a Smlauwa przatelska czela a dokonala a to mezy Girzikem Krysstofem Kotczym y na mistie Anny Manžielky geho sgedne a **Panem Janem Nebeskym z Wogkowicz** z Strany druhe a to takowa, žie gest nadepsany **Pan Jan z Wogkowicz** kaupil sobie Barborze Manžielcze diediczum a budauczym swym dum na Prawie tomto ležiczy podle domu Jana Sedlaczka a na proti Alžbiety Hrussowsky od dotczeneho Girzika Krysstoffa a Anny Manžielky geho s tim wssim prawem yakž gest sam toho wdržieni byl Za Summu Sto Piet Kop Miss. Zawdati ma Pan Jan Nebesky od Actu geho we dwau Nedíelich xxx kop Miss. Placzeni przi kazdem Sw: Hawle po viii kopach Miss: až do wyplnieni te Summy a on Girzik Krysstoff we cztyrzech Nedielich porzad Zbiehlich powinnen bude se z tehož domu wystiehowati a czo hrzebem przibito, hlinou obmazano gest gemu Panu Janowi Nebeskymu s Hamffesstem postaupiti, pokuty sobie obie strany svolili geden druhemu pro nedostani tohoto trhu xxx kop Miss: propadnauti. Actum ut supra.

X.

R: 1585.

Jan Nebeský z Woykowicz, kaupil sobie **Barborze** manžielcze swe diediczom a buduczym swym duom wystaweny w Zyglowie Zadku lezÿczy mezy domy Waczlawa Wlczka a Waczlawa Sekyry obostrannie sewssim ktemuž domu przyslussenstwÿm po Hawlowi Sladkowi pozustaly a na Geho milost Czysarzsku yakožto Krale Czeskeho a Obecz Noweho miesta pražskeho odumrti przÿssly od p. Danyele Sswika z Lukonos na onen czas Gehom[sti.] Cz: pana Rychtarze na mistie a k rucze J. Msti. a panuow Vrzednikuow urzadu Ssestipanskeho nad duchody obecznÿmi na mistie a k rucze wssÿ Obcze Noweho miesta pražskeho za Summu xxx kop gr: cz: hotowych prodawagiczym vplnie a doczela danych a zaplacenych k gmienÿ držienÿ a diedicznemu wladnuti wtom prawie wewssem etc. Relator toho z Raddy p. Doktor Mathyass Molesynus z Dielembergku. Actum in Consilio ff. vi post Translat: S. Venceslai Anno mvCLxxxv.

XI.

R: 1586.

Leta panie 1586. w Pondieli den Swatych Trzi Kraluw Stal se trh a Smlauwa przatelská czela dobrowolna a dokonala mezy **Slowutnym Panem Janem Nebeskym z Wogkowíez** a **Paní Barborau** Manžielkau geho s gedne též pocztiwau Paní Katerzinau pozustalau dczerau po niekdy Pawlowi Lysskowi ze Sausedowicz*) s strany druhe a to takowa Že gesti taž Pani Katerzina kaupila sobie, Annie, Katerzinie Janowi ditkam a budauczim swym od dotczeneho **Pana Jana Nebeskyho z Wogkowicz** a Barbory manžielky geho, dum na Prawie tomto Klasstera Swatych Petra a Pawla ležíczy wedle domu Klassterního s gedne a Tomasse Honaka domu z Strany druhe s tím wssim prawem a przislussenstwim Yakž gest

*) Lyškové ze Sousedovic byli staročeský rod vladycký, který predikát svůj přijal od »Sousedovic« vsi v kraji Prachenském ležící a později k panství Strakonickému náležející.

geho teyž Pan Jan s Barborau Manžielkau swau w držienÿ a užiwanÿ byly, též k gmienÿ drzienÿ, diedicznemu wladnutÿ za Summu Pul Pata Sta deset Kop Missenských zavdala kupugiczy prodawagiczym przi Actum Zapisu tohoto dwie Stie deset kop Miss. a ode dne swrchu psaneho Swatych Trzi Kraluw když se psati bude Leta 1587. w Rok položiti ma Pani Katerzina temuž Janowi, Barborze Manžielce, diediczum a budauczym geho Peniez Gruntownich Cztyrzidczeti Kopp Miss. a tak przi temž čzasu a terminu w tomto zapisu giž dostawenym gmenowana Pani Katerzina s diediczy a budauczymi swymi dotczenemu Panu Janowi Barborze Manžielcze diediczum a budauczym geho na Prawie tomto až do wygiti te wssi Summy nadepsane, penize wzkladati powinni gsau. Penize Zaplaczene Peniezum nezaplaczenym sau Rukogmie. Swoditi ma prodawagiczy kupugiczymu podle prawa Miestského. Przitom take Yakož czasto psana Pani Katerzina ma sobie podle takoweho trhu a Smlauwy od **Pana Jana z Wogkowicz** a Manžielky geho odewzdaley na teyž dum pod cztyrzmi peczetmi swiedcziczy Hamffesst kterehož datum gest w Strzedu po Pamatcze przeneseni Swateho Waczlawa diedicze Czeskeho Leta 1583. Podle kterehožto Hamffesstu na teyž dum Swobodneho toto gest sobie Pani Katerzina v tomto Zapisu przed dÿtkami a budauczymi swymi wyminila aby ona mohla teyž dum prodati, Smieniti, kssafftem dati, aneb gakž by se gi s nim Neylipe wydielo vcziniti a to bez ditek a budauczych gegich y gednoho každeho Člowieka przekažky vsselikteraké . . . .

XII.

R: 1586.

Leta panie 1686. W patek den Swateho Jakuba Apposstola Božiho W Przitomnosti dustogneho a Cztihodneho Knieze Martina Narozyusa Pana Probossta . . . .

Stala se Smlauwa przatelska czela dobrowolna a dokonala mezy **Slowutnym Panem Janem Nebeskym z Wogkowicz** a **Pani Barbarau** Manžielkau geho s gedne a Pani Katerzinou z Sausedowic z Strany druhe a to takowa. Yakož gest dotczeny Pan Jan Nebesky etc. s Pani Barborau Manžielkau swau na domu kteryž oznamene Pani Katerzinie z Sausedowicz na Gruntech tiechto przi Klassterze tomto ležiczy za gistau Summu w wrchnim Zapisu obsaženau prodal, Summy pul Trzetiho Sta kopp Miss: gmiel, kteražto Summa na Roky przi terminu Swatych Trzi Kraluw až do wygiti wssi Summy každorocznie gim Manžielum oznamenym wychazeti gest gmiela Yakž teyž Zapis swrchupsany to wsobie ssirze obsahuge a zawira. Y takto sau se przatelsky s dobrowolnym obauch Stran Prziznanim o tauž Summu pul Trzetiho Sta Kopp Miss. na ten dum Zapsaných smluwily a srownaly Zie taž Pani Katerzina s diediczy a budauczymi swymi przi Actum Smlauwy a Zapisu tohoto gemu **Panu Janowi z Wogkowicz** gedno Sto Trzidceti piet Kopp Miss: gest dala a Zaplatila a Saucze osobnie swrchu dotczeny **Pan Jan Nebesky z Wogkowicz** przi Knihach y na mistie Pani Barbory Manžielky diediczuw a budauczych se gest prziznal Zie za tauž Summu pul trzetiho Sta kop Miss: prodaneych a kaupeneych gedno Sto Trzidczeti piet Kopp Miss: od czasto psane Pani Katerziny z Sausedowicz gest zauplna a doczela przigal . . . .

XIII.

R: 1610.

Letha 1610. w pondilj po Sw: Hawlu Ewa manžielka Jana Myslika stoge osobnie Przi knihach tiechto prziznala se Zie Postaupila Zbytek Sprawedlnosti swy Sumau 30 kop gr: cz. na swrchu psanem dworze*) **Panu Janowi Nebeskymu** z **Wogkowicz** diediczum a budauczim geho nic sobie na tom nepozustawugicz.

Actum za Aurzadu Pana Pawla Ssramka.

XIV.

R: 1620.

Letha 1620. Jan mladssi Nebesky z Wogkow(icz) smlauwage s diediczy Maryanau a Annau po Mathaussy Zwonarzj o trh na dwur Zwonarzowsky rzeczeny dne 5. Aprilis Zawdal 30 kop gr. m. o trh uhodil ale nedostal ziadage Wraczeni 20 kop proto Zie kaupiti moh a stoge osobnie u knieh dne 11. Aprilis freymark**) neprzigal Prazden odssel.

XV.

R: 1629.

Letha 1629. **Waczlaw Nebesky** z **Wogkowicz** na Mistie Swym y na mistie Bratrzy Swych **Jana** a **Girzíka Nebeských** odtud z **Wogkowicz** stoge osobnie przi Aurzadie przigal za Narownani ze Zawdanj niekdy geho Otcze Jana Nebeskyho o dwur Zwonarzowsky 10 kop gr: cz. od Maryany Zwonarzowy Zkteryžto Sumy On Waczlaw Nebesky gj Maryanu zauplna a doczela kwituge a prazdnu czinj i na mistie Bratrzy swych. Actum 6. Magj.

XVI.

R: 1680.

Letha Panie 1680. dne 11. Octobris **Daniel Nebeský** stoge osobnie w raddie prziznal se zie gest postaupil tu pod Miestskymy Zdiemj podle gruntu rzeczeneho na paustkach leziczi mez 70 loket pr: s gruntem do gednoho korcze tak gak gj po swem otczj niekdy **Waczlawowj Nebeskym** ugal Stregczj swemu Janowi Zwojkowicz w miestie Mielnicze proto zie on Jan postaupil gemu Danielowi gednu czast gruntu w Brozankach gak gj po swem bratrowi **Jírzím** ugal a gak to wsse na kanczelarzj contrahirowano bylo. Actum Letha a dne svrchu psaneho.

*) Zápis tento nalézá se v souvislosti celé řady jiných zápisů v jedné a téže vložce, které vesměs týkají se dvoru »Zvonařovského« u Mělníka, na němž jmenovaná Eva Myslíkova měla hypotekární pohledávku, jejíž zbytek postoupila Janu Nebeskému z Wojkowicz.

**) »Freimark« = prodej dobrovolný a také prodej směnný. Odtud »sfreymarčiti«, zaměniti za jiný objekt.

XVII.

R: 1897

WIR FRANZ JOSEF DER ERSTE

von Gottes Gnaden Kaiser von Österreich, Apostolischer König von Ungarn; König von Böhmen, von Dalmatien, Croatien, Slavonien, Galizien, Lodomerien und Illyrien; Erzherzog von Oesterreich, Grossherzog von Krakau, Herzog von Lothringen, Salzburg, Steier, Kärnten, Krain, Bukowina, Ober- und Nieder-Schlesien; Grossfürst von Siebenbürgen, Markgraf von Mähren, Gefürsteter Graf von Habsburg und Tirol

etc. etc. etc.

haben Uns in Unserer kaiserlichen und königlichen Machtvollkommenheit bewogen gefunden, mit Unserer Entschliessung vom 30. December 1896 aus besonderer Gnade Unserem lieben und getreuen

JOHANN BAPT. NEBESKÝ

geboren im Jahre 1842 zu Hořín in Böhmen, Gutsbesitzer und Grosshändler in Nimburg, auf Grund seiner glaubwürdigen Abstammung von dem altböhmischen

RITTERGESCHLECHTE DER NEBESKÝ VON WOJKOWICZ

für sich und seine ehelichen Nachkommen die Bewilligung zu ertheilen, sich der Vorzüge des Ritterstandes sowie des Prädikates

VON WOJKOWICZ

und des zugehörigen Familien-Wappens zu bedienen. Wir gestatten sonach, dass

JOHANN BAPT. RITTER NEBESKÝ VON WOJKOWICZ

sowie seine ehelichen Nachkommen sich der nach dem Gesetze mit dem Ritterstande verbundenen Rechte erfreuen und insbesondere sich des nachstehend beschriebenen althergebrachten Wappens bedienen dürfen, als:

Ein schrägrechts getheilter, oben blauer unten von Gold und roth viermal gestreifter Schild. Auf dem Hauptrande des Schildes ruht ein in's Visier gestellter Stechhelm, welchen rechts blaue, links rothe insgesammt mit Gold unterlegte Decken umgeben und dem ein von Blau, Gold und Roth gewundener Bund umfliegt

Der Helmbund trägt einen offenen divergirend schräggetheilten, oben blauen, unten von Gold und Roth viermal im niederwärts schräg gestreiften Adlerflug.

Zur Beurkundung Dessen haben Wir gegenwärtiges Diplom mit Unserem kaiserlichen Namen eigenhändig unterzeichnet und Unser kaiserliches Majestäts-Siegel beifügen lassen.

Gegeben und ausgefertigt mittelst Unseres lieben und getreuen wirklichen geheimen Rathes, Kämmerers und mit der Leitung Unseres Ministeriums des Innern betrauten Minister-Praesidenten

DR. KASIMIR GRAFEN BADENI

Grosskreuzes Unseres oesterr. kais. Leopold-Ordens, Comthurs Unseres Franz Josef Ordens mit dem Sterne,
Ritters des Ordens der eisernen Krone dritter Classe
etc. etc.

In Unserer Reichs-Haupt- und Residenzstadt Wien am neunten März des Jahres Eintausend und Achthundert sieben und neunzig.

Franz Josef m. p.

Der Minister-Praesident

Kasimir Graf Badeni m. p.

Nach Seiner kaiserlichen und königlich Apostolischen Majestät Höchsteigenem Befehle:

Ferdinand Freiherr von Pasartini m. p.
k. k. Ministerialrath.

ý z Vojkovic,

ký z Vojkovic, |9/782.

Adam Nebeský z Vojkovic
* $16^{5}/_{12}83$, † $17^{17}/_{6}30$.

vic,

Daniel Nebeský z Vojkovic,
* $17^{28}/_{4}25$.

Václav N
* 17

I.

II

vic,

Dorota,
$17^{10}/_{3}80$.

Josef Nebeský z Vojkovic,
* $17^{24}/_{9}81$, † $17^{6}/_{6}84$.

Fr

z Vojkovic.
$8^{12}/_{3}12$.

Karel Nebeský z Vojkovic,
* $18^{12}/_{4}40$.
ψ Alžběta Hlavatá.

Anna,
* $18^{22}/_{2}4$

Josef Nebeský z Vojkovic,

Václav Neb
*
ψ Ludmila Ne
*

Karel Nebeský z Vojkovic,
* $18^{25}/_{9}95$.

V

Ludvík Nebeský z Vojkovic,
* $18^{15}/_{7}72$.
ψ Louisa Vraných,
* $18^{4}/_{9}75$.

Ludmila,
* $18^{5}/_{8}73$.
ψ Václav Nebeský z

ia Louisa Jaroslava,
* $18^{16}/_{4}97$.

RODOKMEN

RYTÍŘŮ

NEBESKÝCH z VOJKOVIC.

Jeroným z Vojkovic,
mistr svob. umění; na tvrzi Vojkovic od r. 1407—1421.

Jan I. Nebeský z Vojkovic,
od r. 1543. člen stavu rytířského.

Jan II. Nebeský z Vojkovic,
r. 1585. plnomocník pana Viléma z Rožmberka.

Jan III. mladší Nebeský z Vojkovic,
r. 1610 při městě Mělníku.

Václav Nebeský z Vojkovic, r. 1629. při městě Mělníku — **Jan Nebeský z Vojkovic,** — **Jiří Nebeský z Vojkovic,**

Daniel Nebeský z Vojkovic,
* kolem r. 1619. † $17^{1}/_{11}08$; r. 1680. na Brozánkách.
ψ **Kateřina,** † $17^{25}/_{3}08$

Dorota, * $16^{11}/_{10}74$ — **Kateřina,** $16^{15}/_{8}76$ — **Václav Nebeský z Vojkovic,** $16^{10}/_{7}78$, † $17^{13}/_{8}53$, ψ **Ludmila.** — **Daniel Nebeský z Vojkovic,** * $16^{21}/_{7}80$. — **Jakub Nebeský z Vojkovic,** $16^{7}/_{8}82$. — **Adam Nebeský z Vojkovic,** $16^{5}/_{12}83$, † $17^{17}/_{6}30$. — **Jiří Nebeský z Vojkovic,** * $16^{4}/_{8}86$ — **Anna,** * $16^{31}/_{10}88$. — **Jan Nebeský z Vojkovic,** * $16^{8}/_{8}92$, ψ **Alžběta Jansová.**

Children of Václav and Ludmila: **Anna Marie,** $17^{1}/_{8}11$, † $17^{12}/_{12}29$. — **Kateřina Ludmila,** * $17^{28}/_{2}13$. — **Veronika,** * $17^{25}/_{7}15$. — **Dorota,** * $17^{14}/_{1}17$. — **Ludmila,** * $17^{16}/_{1}19$, † $17^{30}/_{10}90$. — **Václav Ferdinand Nebeský z Vojkovic,** * $17^{21}/_{7}22$, † $17^{11}/_{1}22$. — **Daniel Nebeský z Vojkovic,** * $17^{28}/_{4}25$. — **Václav Nebeský z Vojkovic,** * $17^{6}/_{8}28$, † $17^{22}/_{8}92$, I. ψ **Alžběta,** † $17^{13}/_{11}72$, II. ψ **Anna,** † $18^{2}/_{8}02$ — **Alžběta,** * $17^{23}/_{2}31$

Children of Jan and Alžběta Jansová: **Anna Helena,** [illegible] — **Václav Nebeský z Vojkovic,** * $17^{1}/_{10}50$

Z I. manželství: **Anna Marie,** * $17^{12}/_{?}56$ — **Václav Nebeský z Vojkovic,** * $17^{30}/_{8}58$. — **Jiří Nebeský z Vojkovic,** * $17^{8}/_{4}60$, † $18^{29}/_{3}12$, ψ **Terezie Richterová,** † $18^{17}/_{12}12$. — **Daniel,** * $17^{1}/_{2}62$, † $17^{25}/_{2}62$ — **Jan,** * $17^{7}/_{4}63$, † $17^{30}/_{4}63$ — **Jan,** * $17^{2}/_{4}64$, † $17^{26}/_{8}65$. — **Jan,** * $17^{21}/_{1}66$. — **Antonín,** * $17^{10}/_{?}68$. — **Anna,** * $17^{28}/_{1}70$. — **Daniel Nebeský z Vojkovic,** * $17^{11}/_{11}72$, ψ **Alzběta**

Z II. manželství: **Josef Nebeský z Vojkovic,** * $17^{20}/_{10}78$, † $17^{1}/_{1}79$. — **Dorota,** $17^{10}/_{1}80$. — **Josef Nebeský z Vojkovic,** * $17^{24}/_{8}81$, † $17^{27}/_{8}81$. — **František Nebeský z Vojkovic,** * $17^{2}/_{1}84$, † $17^{24}/_{?}84$ — **Magdalena Alzběta,** * $17^{10}/_{?}85$, † $17^{?}/_{11}86$ — **Josef Nebeský z Vojkovic,** $17^{13}/_{10}87$, † $17^{10}/_{11}88$. — **Josef Ferd. Nebeský z Vojkovic,** * $17^{10}/_{?}90$, † 1869

Children of Jiří and Terezie Richterová: **Václav Nebeský z Vojkovic,** * $17^{28}/_{1}90$, ψ **Josefa Vallachová,** — **Josef Nebeský z Vojkovic,** * $17^{7}/_{8}95$. — **Marie Magdal.,** * $18^{9}/_{?}02$. — **Marie Anna,** * $18^{8}/_{?}04$, † $18^{10}/_{11}05$. — **Rozalie,** * $18^{10}/_{?}06$. — **Anna,** * $18^{17}/_{8}08$. — **Antonín Nebeský z Vojkovic,** * $18^{4}/_{?}10$, † $18^{12}/_{12}52$, ψ **Anna Brázdová,** $18^{12}/_{11}12$ † $18^{11}/_{?}84$. — **Jan Nep. Nebeský z Vojkovic** * $18^{4}/_{3}12$, † $18^{?}/_{?}12$

Son of Václav and Josefa Vallachová: **Jan Nep. Nebeský z Vojkovic,** * $18^{?}/_{?}34$, ψ **Anna Linhartová.**

Children of Jan Nep. and Anna Linhartová: **Eduard Nebeský z Vojkovic,** * $18^{2}/_{?}64$, ψ **Julie Linhartová,** — **Božena,** * $18^{2?}/_{?}66$ — **Anna,** * $18^{?}/_{?}74$ — **Otilie,** * $18^{1?}/_{?}83$, † $18^{1}/_{8}8$

Children of Eduard and Julie Linhartová: **Miloslav Nebeský z Vojkovic,** * $18^{17}/_{?}93$, † $18^{?}/_{?}94$. — **Eduard Nebeský z Vojkovic,** * $18^{11}/_{?}95$. — **Bohumil Nebeský z Vojkovic** * $18^{?}/_{?}97$

Children of Antonín and Anna Brázdová: **Josef Jan Nebeský z Vojkovic,** * $18^{15}/_{?}34$, † 1897, ψ **Saloména Schlöglová.** — **Václav Nebeský z Vojkovic,** * $18^{?}/_{12}35$, ψ **Marie Čermáková** — **Antonín Nebeský z Vojkovic,** * $18^{7}/_{11}37$, I. ψ **Anna Bohdanecká,** II. ψ **Marie Magd. Butová** — **Karel Nebeský z Vojkovic,** * $18^{12}/_{4}40$, ψ **Alžběta Hlavatá** — **Anna,** * $18^{22}/_{?}41$. — **Marie,** * $18^{26}/_{?}46$. — **Rozalie,** $18^{14}/_{?}49$ — **Jan Kř. Nebeský z Vojkovic,** * $18^{?}/_{?}42$, velkostatkář a zemský poslanec, ψ **Františka Machalická,** * $18^{1?}/_{?}50$ — **František Nebeský z Vojkovic,** * $18^{?}/_{2}51$, † $18^{18}/_{2}51$

Children of Josef Jan and Saloména Schlöglová: **Oskar Nebeský z Vojkovic,** MUDr., * 1873. — **Helena,** — **Gisela.**

Children of Václav and Marie Čermáková: **Anna,** — **Marie** — **Ludmila.**

Children of Antonín: **Antonín Nebeský z Vojkovic,** * 1874, ψ **Božena Čermaková.** — **Jan Nebeský z Vojkovic,** — **Anna.**

Children of Karel and Alžběta Hlavatá: **Josef Nebeský z Vojkovic,** — **Václav Nebeský z Vojkovic,** * $18^{21}/_{2}68$, ψ **Ludmila Nebeská z Vojkovic,** * 18.. — **Božena,** ψ **G. Voldřich,** MUDr.

Children of Václav and Ludmila: **Karel Nebeský z Vojkovic,** * $18^{25}/_{?}95$ — **Václav Nebeský z Vojkovic,** * $18^{?}/_{?}97$ — **Ludmila,** $19^{?}/_{2}01$

Children of Jan Kř. and Františka Machalická: **Marie Anna Ludmila,** $18^{10}/_{?}69$, ψ **Ludvík Hauser.** — **Karolina,** * $18^{2?}/_{?}70$, ψ **Ladislav Čech** — **Jaroslav Ludvík Nebeský z Vojkovic,** $18^{1?}/_{?}72$, ψ **Louisa Vraných,** * $18^{4}/_{8}75$ — **Ludmila** * $18^{?}/_{?}73$, ψ **Václav Nebeský z Vojkovic.** — **Bozena Anna,** * $18^{2?}/_{?}75$, ψ **Stanislav Černý,** MUDr. — **Jan Kř. Nebeský z Vojkovic,** [illegible], spisovatel český — **Karel Borom.** — **Marie Nebeský z Vojkovic,** * $18^{10}/_{1}85$

Daughter of Jaroslav Ludvík and Louisa Vraných: **Maria Louisa Jaroslava,** * $18^{16}/_{?}97$

OPRAVY

Na str. 5. pod čarou v řádce 2. místo *na sněmu*, čti *na soudu.*
„ „ 5. pod čarou v řádce 3. místo *Albert*, čti *Albrecht.*
„ „ 10. pod čarou v řádce 5. místo *záležiiostech* čti *záležitostech.*
„ „ 17. v řádce 18. shora místo *ke dskám zemským za sebe*,
čti *ke dskám zemským daném za sebe.*
„ „ 17. v řádce 22. shora místo *učiněné*, čti *učiněného.*
„ „ 18. v řádce 17. zdola má státi místo *Palffy*, — *Palffy* *)
„ „ 24. pod čarou ve 4. řádce zdola místo *nejmilejší.*
čti *nejmilejšímu.*
„ „ 35. v řádce 3. shora místo v *Čecháhh* státi má v *Čechách.*
„ „ 35. pod čarou v 5. řádce zdola místo *Hovary*, čti *Hovory.*
„ „ 35. pod čarou v 6. řádce zdola místo *Zbečmo*, čti *Zbečnu.*
„ „ 36. v řádce 10. shora místo *zfalšoval*, čti *sfalšoval.*
„ „ 41. v ř. 13. po slově *nevykonali*, má státi ještě *a zachování.*
„ „ 41. v řádce 3. zdola místo *u initi* čti *učiniti.*
„ „ 46. v řádce 4. shora místo *Knížeclví* čti *Knížectví.*
„ „ 46. v řádce 15. shora místo 1569. čti 1561.
„ „ 83. pod čarou v řádce 4. zdola místo *s nimiž*, čti *s nímž.*
„ „ 90. v příloze II. v předposlední řádce místo *Jannem*,
čti *Joannem.*
„ „ 93. v příloze XI. v řádce 3. místo *Wogkowiez* čti *Wogkowicz.*

TISKEM ČESKÉ GRAFICKÉ SPOLEČNOSTI „UNIE“ V PRAZE.